

Culturele Diversiteit in de Praktijk

Jaarprogramma Culturele Diversiteit voor het curriculum

Good practices voor de website Kies Kleur in Groen

**Doelgroep: docenten maatschappijleer, godsdienst/
levensbeschouwing en burgerschap in het VMBO**

- 1) Organisatie van een studiedag met thema “Culturele Diversiteit”
- 2) Lesbeschrijvingen voor jaarprogramma “Culturele Diversiteit”

- 3) Lespakket over 3 grote religies
- 4) Organisatie van een excursie naar 3 gebedshuizen
- 5) Uitwisseling tussen een groene VMBO-school en een “zwarte” basisschool

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Voorwoord	5
 Hoofdstuk 1: Draaiboek voor het organiseren van een studiedag met als onderwerp ‘Culturele Diversiteit’	6
Inleiding	6
Stap 1: Voorbespreking met “kartrekkers”	6
Stap 2: Bepaal de doelgroepen binnen je team	8
Stap 3: Communiceer naar je medewerkers	8
Stap 4: Voorbeeld programma (mid)dag	8
Stap 5: Format lesbeschrijvingen	9
Stap 6: Verwerking lesbeschrijvingen	9
 Hoofdstuk 2: Lesbeschrijvingen voor invulling jaarprogramma Culturele Diversiteit	10
Inleiding	10
Lesvoorbereiding Bloemschikken 1	11
Lesvoorbereiding Bloemschikken 2	14
Lesvoorbereiding Dierhouderij	18
Lesvoorbereiding Duits	21
Lesvoorbereiding Engels	23
Lesvoorbereiding Groenvoorziening/Plantenteelt	26
Lesvoorbereiding Gymnastiek	31
Lesvoorbereiding Nask-1	35
Lesvoorbereiding Nederlands	40
Lesvoorbereiding Verwerking Agrarische Producten	42
Lesvoorbereiding Wiskunde	45

Hoofdstuk 3: Lespakket over 3 grote religies in Nederland	48
Inleiding	48
Hoe was je weekend.....	48
Hoofdstuk 4: Draaiboek voor het organiseren van excursies naar gebedshuizen van de 3 religies	49
Inleiding	49
Stap 1: Contact leggen met gebedshuizen	49
Stap 2: Werkbladen/opdrachten maken	49
Stap 3: Rooster maken voor het bezoek	50
Stap 4: Begeleiders inzetten en informeren.....	50
Stap 5: Leerlingen informeren	50
Stap 6: Uitvoering	50
Stap 7: Terugkoppeling in de les / verbinding met een project op school.....	51
Stap 8: Evaluatie	51
Resultaten enquête leerlingen	51
Resultaten enquête docenten/begeleiders	52
Hoofdstuk 5: Uitwisseling tussen een groene VMBO-school en een “zwarte” basisschool: ‘de multiculturele moestuin’	55
Inleiding	55
Aanleiding.....	55
Organisatie	56
Bijeenkomsten.....	56
Ervaringen	57
Nawoord	60

Bijlage 1.1:	Teasers als communicatiemiddel	61
Bijlage 1.2:	Informatie voor interne- en externe informatieorganen	81
Bijlage 1.3:	Voorbeeld programma studiemiddag ‘ Culturele Diversiteit’	82
Bijlage 1.4:	Diversiteitmatrix.....	84
Bijlage 1.5:	Programma en website Kies Kleur in Groen.....	87
Bijlage 1.6:	Barnga.....	97
Bijlage 1.7:	Opdracht en voorbeelduitwerking opdracht voor het OBP	117
Bijlage 1.8:	Format lesbeschrijving	119
Bijlage 1.9:	Enkele ideeën ter handreiking.....	122
Bijlage 4.1:	Werkblad bij het bezoek aan Kerk, moskee, synagoge voor leerling.....	123
Bijlage 4.2:	Werkblad bij het bezoek aan Kerk, moskee, synagoge voor docent/begeleider	140
Bijlage 4.3:	Rooster voor het bezoek aan de Kerk, de moskee en de gastles over het Jodendom	157
Bijlage 4.4:	Enquête voor leerlingen n.a.v. het bezoek aan de Kerk, de moskee en de gastles over het Jodendom.....	159
Bijlage 4.5:	Enquête voor docenten/begeleiders n.a.v. het bezoek aan de Kerk, de moskee en de gastles over het Jodendom.....	160
Bijlage 4.6:	Enquête voor rondleiders/gastsprekers n.a.v. het bezoek aan de Kerk, de moskee en de gastles over het Jodendom.....	161
Bijlage 4.7:	Uitslag enquête leerlingen	162
Bijlage 5.1:	Kennismakingsspellen 1 ^e bijeenkomst uitwisseling	169

Voorwoord

Boskoop, augustus 2009

In september 2007 begon het RIGO-project “ Culturele diversiteit in de praktijk “. Een groep docenten van verschillende AOC’s kwam 1 keer in de 2 à 3 maanden bij elkaar om ideeën uit te wisselen, workshops te volgen en te praten over culturele diversiteit. Dit gebeurde in het schooljaar 2007-2008. In het daaropvolgende schooljaar, 2008-2009, ging men in projectgroepen uit elkaar om te werken aan verschillende projecten die allen als doel hadden de culturele diversiteit op groene (V)MBO’s te vergroten. Daarbij werd getracht een zo breed scala aan projecten op te zetten die weer als “ good practice” konden dienen voor andere AOC’s.

Dit verslag is een weergave van één van die projectgroepen. Dit project heeft beoogt eerst het team op een school te benaderen om van binnenuit met het thema aan de slag te gaan, daarna iets te doen met religies en culturele diversiteit en daarna een uitwisseling te organiseren met een groen karakter.

Er is getracht de projecten zeer praktisch te beschrijven. Op een zodanige wijze dat andere scholen er direct mee aan de slag zouden kunnen gaan. Het is ook rijkelijk voorzien van bijlagen, waar de lezer naar hartenlust uit mag plukken.

Veel leesplezier!

Hoofdstuk 1: Draaiboek voor het organiseren van een studiedag met als onderwerp ‘Culturele Diversiteit’

Inleiding

Een studiedag op een groene VMBO-school in het kader van ‘Culturele Diversiteit’ heeft beslist toegevoegde waarde. Zeker als de school (nog) geen idee heeft van de richting die het op wil gaan op dit gebied. De noodzaak voor de groene VMBO’s om stappen in deze richting te maken is er, gezien het ‘witte’ karakter van veel van deze scholen. Daardoor komen de leerlingen van deze scholen (te) weinig in aanraking met andere culturen. Ook voor het team is het vaak een ‘eye-opener’ om zo’n dag mee te maken, al is het alleen maar om elkaar beter te leren kennen en de valkuilen die er op dit gebied zijn, aan den lijve mee te maken. Een gedegen voorbereiding is zeker nodig en bedenk goed van te voren wat zo’n (mid)dag ten minste moet opleveren. Gebruik de resultaten voor verdere implementatie in het jaarprogramma van de school op het gebied van Actief Burgerschap & Sociale Integratie, waar dit onderwerp onder valt.

Stap 1: Voorbespreking met “kartrekkers”

Als men aan de organisatie van een team(mid)dag ‘Culturele Diversiteit’ begint, begin dan met een goede voorbespreking. Zoek één of meerdere “kartrekkers” op de vestiging (het liefst meerdere) en begin op tijd met de voorbereiding. Enkele maanden van tevoren beginnen is niet overdreven. Bij deze voorbespreking moet men er aan denken om de volgende punten te bespreken:

1) Wat is de achtergrond dat we deze studiedag willen organiseren?

“Heeft het te maken met een kleine populatie allochtone leerlingen op de school en willen we daar verandering in brengen?” Of: “Willen we onze huidige leerlingen op school meer in aanraking laten komen met andere culturen?” Of: “Willen we een gedegen aanpak voor de invoering van Actief Burgerschap & Sociale Integratie op onze school opzetten?”

Dit zijn enkele voorbeelden van aanleidingen waarom een dergelijke studiedag georganiseerd zou kunnen worden. Wat de aanleiding ook is, bedenk goed van te voren in de voorbereidingsgroep wat precies de aanleiding is en richt je programma daar ook op.

2) Welk(e) doel(en) willen we bereiken met deze studiedag?

Enkele voorbeelden van doelen zijn:

- 1- Het thema diversiteit op een luchtige en effectieve manier neerzetten als een zaak van alle medewerkers.
- 2- Helder beeld scheppen van het belang van diversiteit voor het groen onderwijs.

- 3- Docenten ter plekke leeractiviteiten laten ontwikkelen, d.w.z. hiermee een begin laten maken.
- 4- Uitleg geven over Actief Burgerschap & Sociale Integratie

Zo zou je nog meer doelen aan de studiedag kunnen koppelen, maar zorg er wel voor dat het haalbaar blijft. Verwacht ook geen grote opbrengsten in de vorm van kant-en-klare producten na zo'n dag, maar meer een verandering in het *denken* van mensen. Het *doen* is een proces wat gestart moet worden en continu gevolgd en bijgestuurd moet worden. Een studiedag kan een mooie start zijn van een veranderingsproces, maar op 1 dag verander je nog niet alles.

3) Bedenk wat de randvoorwaarden van deze studiedag zijn:

- 1- Datum, tijd en plaats van de studiedag (denk aan beschikbaarheid van medewerkers en de locatie) Besef ook dat in een drukke periode, de meeste mensen met van alles en nog wat bezig zijn en hun hoofd niet naar dergelijke dingen staan. Ook wanneer de school al veel veranderingen ondergaat, staat men vaak niet erg open voor nog een onderwerp wat als 'verandering' wordt gezien.
- 2- Wie van de voorbereidingsgroep zorgt voor welk deel van het programma?
- 3- Wil je de studiedag alleen voor het OP laten plaatsvinden of betrek je het OBP er ook bij? Bedenk goed dat een school gevormd wordt door alle medewerkers, dus ook door hen die niet in direct contact met leerlingen staan. Het OBP heeft vaak een verfrissende blik op de gang van zaken op een school en kijken er op een andere manier tegenaan.
- 4- Om hoeveel mensen gaat het? Spelen er zaken in het team waar rekening mee gehouden moet worden (spanningen, conflicten, gevoeligheid van dit onderwerp)? Is het team divers (qua afkomst en culturen) of juist homogeen? Is het een oud team of een jong team, veel mannen of vrouwen of juist in balans. Dat geeft ruimte om duidelijk te maken dat diversiteit over elk teamlid gaat, en niet alleen over allochtonen, vrouwen, etc.
- 5- Ga er van uit dat men in eerste instantie waarschijnlijk niet het eigen belang inzielt om als medewerker extra tijd te besteden aan diversiteit. Het kost waarschijnlijk een flinke investering om medewerkers mee te krijgen. Wellicht lukt dat door de medewerkers als persoon, in positieve zin, te raken en te prikkelen. Bedenk dus hoe je je team kunt "prikkelen".
- 6- De studiedag moet niet op zichzelf staan. Het is belangrijk dat het management al eerder communiceert dat culturele diversiteit belangrijk is voor de school en dat er van iedereen een actieve bijdrage wordt verwacht.

Stap 2: *Bepaal de doelgroepen binnen je team*

Een schoolteam is niet homogeen, maar bestaat uit verschillende groepen. Culturele diversiteit gaat over het verschil én de overeenkomsten tussen verschillende bevolkingsgroepen in een land. Een schoolteam kan als bevolking van een school gezien worden en is dus juist een goed voorbeeld voor culturele diversiteit. Zo is er het OP en het OBP, maar ook de groepen onder- en bovenbouw. Managers/leidinggevenden en medewerkers, docenten van allerlei verschillende vakken die vakgroepen vormen en praktijk- en theori docenten.

Het is goed om van te voren te bedenken hoe je de opzet wilt laten plaatsvinden. Op basis van welk criterium deel je de groep in? Een voorbeeld van een indeling zou kunnen zijn dat je de vakgroepen van elk vak dat op school gegeven wordt bij elkaar indeelt, zodat je lesbeschrijvingen voor elk vak krijgt. Het voordeel daarvan is dat er bij elk vak en elke docent aandacht voor culturele diversiteit is. Daardoor blijft het niet beperkt tot één of enkele vakken en docenten. Het verplicht je medewerkers tot nadenken over een onderwerp dat wellicht in eerste instantie niets te maken lijkt te hebben met hun vak, maar culturele diversiteit is wel degelijk een onderwerp waar iedereen mee te maken heeft en raakvlakken heeft met alles wat gedoceerd wordt op school.

Stap 3: *Communiqueer naar je medewerkers*

Zoals al bij stap 1 beschreven, is het belangrijk dat je enkele maanden van te voren begint met de voorbereiding. Erover communiceren met je medewerkers is belangrijk, maar doe dit op een prikkelende manier. Men moet in de gaten krijgen dat er “iets” gaat gebeuren, maar wat dat precies is moet nog even geheim blijven. Ook kun je je medewerkers prikkelen met enkele ‘gewaagde’ uitspraken, waarover (wellicht) al discussie ontstaat.

Bijlage 1.1 zijn enkele teasers die je op school kunt ophangen, wellicht in de personeelskamer, en die je na verloop van tijd weer vervangt voor nieuwe. De uitspraken zijn soms best pittig, wat misschien zorgt voor discussie. Zorg ervoor dat niemand in de gaten heeft wie deze uitspraken ophangt. Doe dit daarom aan het begin of het eind van de dag, waarop de personeelskamer leeg is.

Bijlage 1.2 zijn 2 voorbeeldstukjes voor het interne en externe informatieorgaan van de school.

Stap 4: *Voorbeeld programma (mid)dag*

Stel in de voorbereidingsgroep het programma definitief vast. Communiqueer ook dit programma met je medewerkers enkele weken/dagen van te voren. Dit kan via het interne informatieorgaan, intranet of via de mail. Zorg ook dat iedereen 1 fysiek exemplaar in zijn postvakje ontvangt. Verzoek iedereen het programma voor die dag op de dag zelf mee te nemen.

Bijlage 1.3 is een voorbeeld programma voor een dagdeel, in dit geval een middag. Dit kan naar behoefte worden aangepast, ingekort of uitgebreid met andere onderdelen. Het heeft enkel als doel een idee te geven hoe een dergelijke studiedag ingericht kan worden.

In bijlage 1.3 worden de volgende 3 elementen in het programma opgenomen:

- Het werken met een diversiteitsmatrix voor je team
- Uitleg van het programma en de website van Kies Kleur in Groen
- Het spelen van het spel 'Barnge'
- Opdracht voor het OBP

Deze onderdelen worden verder toegelicht in de bijlagen 1.4 t/m 1.7.

Stap 5: Format lesbeschrijvingen

Het is erg handig om de medewerkers al wat (denk)werk uit handen te nemen. En om de uniformiteit te bewaren, is het raadzaam te werken met een format waarin iedereen werkt. Zo blijft het voor iedereen beperkt tot een goede invuloefening. En men hoeft het wiel niet uit te vinden. Zo waarborg je ook dat iedereen aan dezelfde onderdelen denkt voor de lesbeschrijving. Voor sommige medewerkers zal het lastig zijn om op te starten. Wellicht is het daarom handig wat ideeën achter de hand te hebben, als men er niet uitkomt. Geef deze ideeën niet bij voorbaat weg, dat kan het creatieve proces verstoren!

Bijlage 1.8 is een overzicht van een format, ontleend aan het format van het lesvoorbereidingsformulier dat wordt gebruikt op de STOAS Hogeschool.

Bijlage 1.9 zijn enkele ideeën die ter handreiking uitgedeeld kunnen worden voor invulling van de lessen.

Stap 6: Verwerking lesbeschrijvingen

Het is erg handig om na afloop van de studiedag de lesbeschrijvingen in te nemen. Wellicht kan op de studiedag zelf een computerlokaal geregeld worden, zodat de medewerkers allemaal hun product direct op de computer kunnen invullen. Het is daarna alleen maar een kwestie van verzamelen in één map. Ook dient men de medewerkers erop te wijzen dat er in het format ook een pagina gewijd is aan de evaluatie. Dit is erg belangrijk, want als het eenmaal is uitgevoerd, is het belangrijk stil te staan bij wat er goed en minder goed ging. Dan kan men de les(sen) aanpassen voor een volgende keer. Voor continuïteit en waarborging is het raadzaam alle lessen ergens gezamenlijk op te slaan en een fysiek exemplaar te hebben

Hoofdstuk 2: Lesbeschrijvingen voor invulling jaarprogramma Culturele Diversiteit

Inleiding

In dit hoofdstuk zijn voorbeelden opgenomen van lessen die gemaakt zijn n.a.v. een gehouden studiemiddag op een groene VMBO-school. Het is niet de bedoeling ze zomaar over te nemen. Vaak werken zulke lessen alleen maar door degene die ze hebben bedacht. Ze vormen alleen maar een voorbeeld ter illustratie wat allemaal mogelijk is. En dit is nog maar een topje van de ijsberg wat allemaal mogelijk is. Met enige creativiteit zijn er voor de vakken die hieronder niet zijn opgenomen, ook tal van ideeën voor lessen te bedenken.

Lesvoorbereiding Bloemschikken 1

Vak:	Bloemschikken	Geschikt voor klas(sen):	Klas 3.
Lesonderwerp:	Bruidsshow	Lestijd:	2x 3 lesuren
Datum (altijd invullen!):	Juni '09		

Beginsituatie van de leerlingen	Leerlingen hebben minimale kennis van het maken van bruidsbloemwerk. Zij kunnen hooguit materialen op draad zetten en een corsage maken.
Algemene doel van de les	Het maken van bruidsbloemwerk uit verschillende culturen
Concrete leerdoelen	Hoe ziet bruidsbloemwerk er uit in andere landen Het opzoeken van informatie over dit bloemwerk en de cultuur en gebruiken. Het maken van een plantaardige materialenlijst. Het maken van bruidsbloemwerk. Het lopen van een show in kledendracht in combinatie met het bruidsbloemwerk.

Ruimte-indeling/ organisatie

<i>In welke lokalen/(praktijk)ruimten kan ik terecht?</i>	Lokaal 18 en het buitenterrein. De computers beneden in de hal of het olc naar beschikbaarheid.
<i>Opstelling tafels en stoelen (plattegrond schetsen)? (eventueel in te vullen)</i>	In een u- opstelling in lokaal 18 en op het buitenterrein. Dit nader te bepalen
<i>Bordgebruik, schema's, tekeningen.</i>	Voorbeelden uit de pook, door middel van een klassengesprek brainstormen en informatie opzoeken op het internet.
<i>Welke veiligheidsaspecten / regels neem ik in acht?</i>	Veilig werken met gereedschap en veiligheid bij het gebruik van een trap of ladder.
<i>Welke media heb ik nodig (gereedschappen/materialen/hulpmiddelen)?</i>	Internet, voorbeelden bloemwerk uit de Pook, mesje, draadtang, snoeischaar, draad dikten, nylondraad etc.

De onderwijsleersituatie				
tijd	Fase 1		te ondernemen stappen/activiteiten om het doel te bereiken. Opschrijven in draaiboekvorm	Steekwoorden Essentie van de les aangeven
10 min 40 min	Inleiding (orientatie)	Activeren voorkennis Pakkend begin Opwekken van motivatie Lesonderwerp noemen Doel aangeven Werkwijze aangeven Aansluiten bij vorige leerstof Vooruitlopen op wat volgt Evt. nieuwe kennis aanbrengen.	Docentactiviteiten, Leerlingactiviteiten, & Hulpmiddelen Klassegesprek; Wie wil er trouwen en hoe zou je dat willen? Wij gaan aan de slag met bruidsshow. Wil verschillende culturen op de catwalk terug zien met bijbehorende bruidsbloemwerk. Groepjes van 2 personen. Info zoeken over de gewenste cultuur. Vooraf aan docent doorgeven welke cultuur je gaat doen.	Trouwen Wie? Groepjes van 2 Welke cultuur dan info zoeken
80 min	Kern (exploratie)	logische opbouw v.d. leerstof het opdoen van leerervaringen	Docentactiviteiten, Leerlingactiviteiten, & Hulpmiddelen Uitwerken van info en maken van schetsen van bruidswerk en kleding. Materialen lijst maken voor bruidsbloemwerk en een lijst voor kleding. Denk aan haalbaarheid, verkrijgbare materialen en kleding die te leen of gemakkelijk te maken is.	Info uitwerken Materialen lijsten maken
20 min	Afsluiting (evaluatie & reflectie)	Gericht op product en proces. Wat waren de belangrijke leermomenten? Gebruik van het geleerde in nieuwe situatie.	Leerlingactiviteiten, Docentactiviteiten & Hulpmiddelen Wat heb je opgezocht, wat wil je gaan maken, welke materialen nodig. Waarom die cultuur gekozen. Welke dingen zijn mogelijk, welke obstakels loop je tegen aan. Materialen bestellen bij de docent.	Per groepje wat ga je maken wat is de cultuur Bestellijst doorgeven aan docent

De onderwijsleersituatie				
tijd	Fase 2	te ondernemen stappen/activiteiten om het doel te bereiken. Opschrijven in draaiboekvorm		Steekwoorden Essentie van de les aangeven
10 min	Inleiding (orientatie)	Activeren voorkennis Pakkend begin Opwekken van motivatie Lesonderwerp noemen Doel aangeven Werkwijze aangeven Aansluiten bij vorige leerstof Vooruitlopen op wat volgt Evt. nieuwe kennis aanbrengen.	Docentactiviteiten, Leerlingactiviteiten, & Hulpmiddelen Wij gaan aan de slag met bruidsshow. Wil verschillende culturen op de catwalk terug zien met bijbehorende bruidsbloemwerk. Jullie hebben vorige week cultuur gekozen en materialen opgezocht. Even kort herhalen wie wat gaat doen. Hoe gaat je het vandaag aanpakken, wie gaat wat maken. Taakverdeling maken en materialen uitzoeken.	Wie gaat wat doen Lin maken vooraf taakverdeling op papier
120 min	Kern (exploratie)	logische opbouw v.d. leerstof het opdoen van leerervaringen	Docentactiviteiten, Leerlingactiviteiten, & Hulpmiddelen Het maken van het bruidsbloemwerk en eventueel het passen/(ver)maken van de kleding.	Maken van bloemwerk en eventueel kleding
20 min	Afsluiting (evaluatie & reflectie)	Gericht op product en proces. Wat waren de belangrijke leermomenten? Gebruik van het geleerde in nieuwe situatie.	Leerlingactiviteiten, Docentactiviteiten & Hulpmiddelen Wat is het resultaat? Wat ging er goed, wat ging er minder. Is het geworden wat je gelezen en gezien hebt bij deze cultuur of hebben jullie eigen invulling gegeven? Foto's maken van de resultaten. Resultaten worden in een modeshow gedemonstreerd. Dit op een later te bepalen datum en tijd.	Wat ging er goed en wat minder Resultaten vastleggen op foto Klaarzetten voor bruidsshow

Lesvoorbereiding Bloemschikken 2

Vak:	bloemschikken	Geschikt voor klas(sen):	Klas 4
Lesonderwerp:	rouwwerk	Lestijd:	2 x 2 uur (200min.)
Datum (altijd invullen!):	Februari '09		

Beginsituatie van de leerlingen	De leerlingen hebben al een keer in een les een rouwstuk op groepen gemaakt. Zij hebben echter nog geen kennis over het gebruik van rouwwerk in verschillende culturen.
Algemene doel van de les	Het kennis maken met en maken van rouwwerk uit verschillende culturen.
Concrete leerdoelen	<p>Het kennis maken met de verschillen van rouwwerk in verschillende landen/culturen.</p> <p>Het kiezen van materialen en het maken van een materialenlijst.</p> <p>Het maken van een rouwstuk.</p> <p>Het kunnen verantwoorden van de gemaakte keuzes voor het maken van het rouwwerk in een presentatie.</p>

Ruimte-indeling/organisatie

<i>In welke lokalen/(praktijk)ruimten kan ik terecht?</i>	Het bloemschiklokaal (lokaal 18) De computers in de hal of het OLC
<i>Opstelling tafels en stoelen (plattegrond schetsen)? (eventueel in te vullen)</i>	In een U vorm met een tafel in het midden om event. een voorbeeld te maken. Iedere leerling werkt zo mogelijk aan een eigen tafel.
<i>Bordgebruik, schema's, tekeningen.</i>	Voorbeelden laten zien uit tijdschriften en boeken. Op het bord verschillen aangeven tussen klassiek en modern. De leerlingen eerst laten brainstormen d.m.v. een klassengesprek. Daarna de leerlingen ideeën laten opdoen op internet.
<i>Welke veiligheidsaspecten / regels neem ik in acht?</i>	De leerlingen weten hoe er verwacht wordt met het materiaal om te gaan. Doen de leerlingen dat niet, dan worden zij daarop aangesproken.
<i>Welke media heb ik nodig (gereedschappen/materialen/hulpmiddelen)?</i>	Tijdschriften, boeken, computers, het bord, opgegeven materialen van de lijst, rouwtakhouders, gereedschap, pen, potlood, papier

De onderwijsleersituatie				
tijd	Fase 1		te ondernemen stappen/activiteiten om het doel te bereiken. Opschrijven in draaiboekvorm	Steekwoorden Essentie van de les aangeven
10 min.	Inleiding (orientatie)	<p>Activeren voorkennis Pakkend begin Opwekken van motivatie Lesonderwerp noemen Doel aangeven Werkwijze aangeven Aansluiten bij vorige leerstof Vooruitlopen op wat volgt Evt. nieuwe kennis aanbrengen.</p>	<p>Docentactiviteiten: Onderwerp inleiden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wie heeft er wel eens een begrafenis bijgewoond? Hoe was dat en wat voor bloemwerk heb je toen gezien? - Voorbeelden geven, kinderen vast laten brainstormen over rouwwerk in verschillende culturen → opdracht: cultuur kiezen en daar bijpassend rouwwerk bij maken. - Vertellen dat ze een materialenlijst en een schets in moeten leveren voor de pauze. - De leerlingen zich in groepjes van 2 laten verdelen. <p>Leerlingactiviteiten: Leerlingen luisteren en brainstormen mee. De leerlingen vormen groepjes van 2.</p> <p>Hulpmiddelen: Eventueel plaatjes en het bord</p>	
80 min.	Kern (exploratie)	<p>logische opbouw v.d. leerstof het opdoen van leerervaringen</p>	<p>Docentactiviteiten: De leerlingen begeleiden tijdens het opdoen van ideeën en het maken van een plan. De leerlingen motiveren en zo nodig helpen met het opdoen van ideeën.</p> <p>Leerlingactiviteiten: De leerlingen gaan in groepjes van 2 bedenken wat zij gaan maken. Zij gaan eerst ideeën opdoen in tijdschriften en boeken. Indien nodig kijken zij ook op internet. Van het idee wordt een schets gemaakt en de leerlingen maken per groepje een materialenlijst die zij inleveren bij de docent voor de pauze.</p> <p>Hulpmiddelen: Tijdschriften, boeken, computers, papier, eventueel het bord</p>	

	Afsluiting (evaluatie & reflectie)	<p>Gericht op product en proces. Wat waren de belangrijke leermomenten? Gebruik van het geleerde in nieuwe situatie.</p>	<p>Docentactiviteiten: De les afsluiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Samenvatten wat de leerlingen moeten weten voor volgende week en wat ingeleverd moet zijn. - Controleren of iedereen dat ook heeft ingeleverd. - Zorgen dat alle spullen verder opgeruimd zijn. <p>Leerlingactiviteiten: De leerlingen leveren hun schets en materialenlijst in. Verder ruimen zij hun gebruikte spullen op.</p> <p>Hulpmiddelen:</p>	
--	---	--	--	--

De onderwijsleersituatie				
tijd	Fase 2		te ondernemen stappen/activiteiten om het doel te bereiken. Opschrijven in draaiboekvorm	Steekwoorden Essentie van de les aangeven
10 min.	Inleiding (orientatie)	Activeren voorkennis Pakkend begin Opwekken van motivatie Lesonderwerp noemen Doel aangeven Werkwijze aangeven Aansluiten bij vorige leerstof Vooruitlopen op wat volgt Evt. nieuwe kennis aanbrengen.	Docentactiviteiten: De les inleiden: - Ingaan op vorige week, de schetsen uitdelen en materialen aanwijzen. Leerlingactiviteiten: Leerlingen luisteren, pakken materialen.	
80 min.	Kern (explorative)	logische opbouw v.d. leerstof het opdoen van leerervaringen	Docentactiviteiten: Begeleiden bij het maken van bloemwerk Leerlingactiviteiten: De leerlingen maken in groepjes van 2 het voorbereide bloemwerk. Hulpmiddelen: materialen van de opgegeven materialenlijst en gereedschap	
10 min.	Afsluiting (evaluatie & reflectie)	Gericht op product en proces. Wat waren de belangrijke leermomenten? Gebruik van het geleerde in nieuwe situatie.	Docentactiviteiten: Het bloemwerk beoordelen m.b.v. nader te bepalen criteria. Leerlingactiviteiten: De leerlingen luisteren naar de beoordeling over hun eigen gemaakte bloemwerk en ruimen daarna hun spullen op.	

Lesvoorbereiding Dierhouderij

Vak:	Culturele diversiteit	Geschikt voor klas(sen):
Lesonderwerp:	De rol van dieren in verschillende culturen	Lestijd:
Datum (altijd invullen!):	5 jan. 09	

Beginsituatie van de leerlingen	
Algemene doel van de les	Leerlingen krijgen inzicht en respect voor de rol die dieren spelen in verschillende culturen.
Concrete leerdoelen	De ll kan: <ul style="list-style-type: none"> - verschillende gebruiken rondom dieren noemen die in verschillende culturen voorkomen - uitleggen waarom bepaalde culturen dieren op een bepaalde manier gebruiken.

Ruimte-indeling/ organisatie

In welke lokalen/(praktijk)ruimten kan ik terecht?	
Opstelling tafels en stoelen (plattegrond schetsen)? (eventueel in te vullen)	
Bordgebruik, schema's, tekeningen.	
Welke veiligheidsaspecten / regels neem ik in acht?	
Welke media heb ik nodig (gereedschappen/materialen/hulpmiddelen)?	www.wspa.nl www.wakkerdier.nl

19

	Afsluiting (evaluatie & reflectie)	<p>Gericht op product en proces. Wat waren de belangrijke leermomenten? Gebruik van het geleerde in nieuwe situatie.</p>	<p>Leerlingactiviteiten, Docentactiviteiten & Hulpmiddelen</p>	
--	---	--	--	--

Lesvoorbereiding Duits

Vak:	Duits	Geschikt voor klas(sen):	2 en 3
Lesonderwerp:	Taalgebruik	Lestijd:	6 lessen (2 x 3 lessen)
Datum (altijd invullen!):			

Beginsituatie van de leerlingen	Onbekendheid met het gebruik van Sie en Du
Algemene doel van de les	Leerlingen bekend met overeenkomsten en verschillen tussen Duitsers en Nederlanders betreffende taal en cultuurovereenkomsten en cultuurverschillen tussen Nederlanders en Duitsers
Concrete leerdoelen	Tegen wie zeg je "Sie" en tegen wie zeg je "Du"? De leerling kan zich in het Duits presenteren. Kunnen benoemen van 5 verschillen en 5 overeenkomsten tussen Nederlanders en Duitsers.

Ruimte-indeling/ organisatie

In welke lokalen/(praktijk)ruimten kan ik terecht?	AVO-lokaal en computerlokaal
Opstelling tafels en stoelen (plattegrond schetsen)? (eventueel in te vullen)	X
Bordgebruik, schema's, tekeningen.	X
Welke veiligheidsaspecten / regels neem ik in acht?	X
Welke media heb ik nodig (gereedschappen/materialen/hulpmiddelen)?	PC's → website www.duits.de → spreekzinnen

De onderwijsleersituatie				
tijd	fase		te ondernemen stappen/activiteiten om het doel te bereiken. Opschrijven in draaiboekvorm	Steekwoorden Essentie van de les aangeven
	Inleiding (orientatie)	Activeren voorkennis Pakkend begin Opwekken van motivatie Lesonderwerp noemen Doel aangeven Werkwijze aangeven Aansluiten bij vorige leerstof Vooruitlopen op wat volgt Evt. nieuwe kennis aanbrengen.	Docentactiviteiten, Leerlingactiviteiten, & Hulpmiddelen Verhuizing van een leerling naar Duitsland Je kunnen voorstellen Leerlingen zoeken op internet via docent naar pagina's m.b.t. presentatie Oefenen in tweetallen	
	Kern (exploratie)	logische opbouw v.d. leerstof het opdoen van leerervaringen	Docentactiviteiten, Leerlingactiviteiten, & Hulpmiddelen De eerste 2 lessen gebruiken in het computerlokaal Siezen en duzen via de methode Salzgitter deel I	
	Afsluiting (evaluatie & reflectie)	Gericht op product en proces. Wat waren de belangrijke leermomenten? Gebruik van het geleerde in nieuwe situatie.	Leerlingactiviteiten, Docentactiviteiten & Hulpmiddelen SO over het geleerde in vorige lessen	

Lesvoorbereiding Engels

Vak:	Engels	Geschikt voor klas(sen):	1
Lesonderwerp:	Culturele overeenkomsten en verschillen	Lestijd:	50 tot 75 minuten
Datum (altijd invullen!):			

Beginsituatie van de leerlingen	Leerling weet nog niet zoveel van de culturele aspecten van Engeland
Algemene doel van de les	Culturele overeenkomsten en verschillen tussen Nederlanders en Engelsen
Concrete leerdoelen	

Ruimte-indeling/ organisatie

In welke lokalen/(praktijk)ruimten kan ik terecht?	Pc-ruimte (lokaal 13)
Opstelling tafels en stoelen (plattegrond schetsen)? (eventueel in te vullen)	(zie lokaal 13)
Bordgebruik, schema's, tekeningen.	
Welke veiligheidsaspecten / regels neem ik in acht?	Die gelden in lokaal 13
Welke media heb ik nodig (gereedschappen/materialen/hulpmiddelen)?	Pc's ivm internet

De onderwijsleersituatie				
tijd	fase		te ondernemen stappen/activiteiten om het doel te bereiken. Opschrijven in draaiboekvorm	Steekwoorden Essentie van de les aangeven
	Inleiding (orientatie)	Activeren voorkennis Pakkend begin Opwekken van motivatie Lesonderwerp noemen Doel aangeven Werkwijze aangeven Aansluiten bij vorige leerstof Vooruitlopen op wat volgt Evt. nieuwe kennis aanbrengen.	Docentactiviteiten, Leerlingactiviteiten, & Hulpmiddelen - Beginnen met laten zien pakkend voorbeeld (bijv. Dartfragment tussen Barney en Taylor, keeping up appearances, of gewoon met thee en biscuit binnenkomen, Engels recept uitdelen, of een filmfragment van een pub, verkeerssituatie of iets dergelijks), vervolgens bespreken waar dit nu vandaan komt	
	Kern (exploratie)	logische opbouw v.d. leerstof het opdoen van leerervaringen	Docentactiviteiten, Leerlingactiviteiten, & Hulpmiddelen - 5 echte verschillen benoemen tussen de Nederlandse en de Engelse cultuur (wek kennis op mbv binnen en buitenkring en bespreek vervolgens klassikaal de 5 verschillen). - Zijn er ook overeenkomsten? (Ook dit weer mbv een activerende didactiek, vervolgens klassikaal bespreken) - Vervolgens gaan leerlingen op internet zoeken naar de uitwerking van de verschillen en overeenkomsten. En dit opschrijven in eigen woorden.	

	Afsluiting (evaluatie & reflectie)	<p>Gericht op product en proces. Wat waren de belangrijke leermomenten? Gebruik van het geleerde in nieuwe situatie.</p>	<p>Leerlingactiviteiten, Docentactiviteiten & Hulpmiddelen</p> <p>- Twee groepjes leerlingen bespreken klassikaal hun uitwerking. Dit kan ook een vervolgles zijn, dat iedereen alles inlevert en dat de leukste uitkomsten de volgende les gepresenteerd worden.</p>	
--	---	--	---	--

Lesvoorbereiding Groenvoorziening/Plantenteelt

Vak:	GNO - Plant	Geschikt voor klas(sen):	4
Lesonderwerp:	Culturele diversiteit	Lestijd:	100 min
Datum (altijd invullen!):	5 januari 2008		

Beginsituatie van de leerlingen	Nog geen ervaring met culturele diversiteit / kweken van tropische gewassen.
Algemene doel van de les	Kennis maken met tropische gewassen en de bijbehorende teeltmethoden.
Concrete leerdoelen	Telen van tropische gewassen en proeven van de vruchten.

Ruimte-indeling/ organisatie

<i>In welke lokalen/(praktijk)ruimten kan ik terecht?</i>	Kas, tuin
<i>Opstelling tafels en stoelen (plattegrond schetsen)? (eventueel in te vullen)</i>	n.v.t.
<i>Bordgebruik, schema's, tekeningen.</i>	Kasindeling
<i>Welke veiligheidsaspecten / regels neem ik in acht?</i>	Algemene arbo.
<i>Welke media heb ik nodig (gereedschappen/materialen/hulpmiddelen)?</i>	Zaaigrond, stekplaten, zaden en/of plantmateriaal, schermdoek, plastic-folie.

De onderwijsleersituatie				
tijd	fase		te ondernemen stappen/activiteiten om het doel te bereiken. Opschrijven in draaiboekvorm	Steekwoorden Essentie van de les aangeven
	Inleiding (orientatie)	Activeren voorkennis Pakkend begin Opwekken van motivatie Lesonderwerp noemen Doel aangeven Werkwijze aangeven Aansluiten bij vorige leerstof Vooruitlopen op wat volgt Evt. nieuwe kennis aanbrengen.	Hollanders groot in handel, kaneel, peper, nootmuskaat, cacao in 1668 (17 ^{de} eeuw) VOC. De scheepsjongens van Bontekoe. Beginnen met klassikaal een kopje thee. Zelf maken van mint en kokend water en een chocolaatje. Telen van tropische planten (groenten en vruchten). Kennis maken en ervaring opdoen met andere tropische gewassen. Groepjes van vier. n.v.t. n.v.t. Andere groeiomstandigheden van de planten,	
	Kern (exploratie)	logische opbouw v.d. leerstof het opdoen van leerervaringen	Vermeerderen onder andere groeiomstandigheden.	
	Afsluiting (evaluatie & reflectie)	Gericht op product en proces. Wat waren de belangrijke leermomenten? Gebruik van het geleerde in nieuwe situatie.		

Lesvoorbereiding

Vak:	Gymnastiek	Geschikt voor klas(sen):	1,2 en 3
Lesonderwerp:	<ul style="list-style-type: none"> - Eerlijkheid - Verantwoordelijkheid 	Lestijd:	90 minuten
Datum (altijd invullen!):	-		

Beginsituatie van de leerlingen	<ul style="list-style-type: none"> - Spelregels zijn uitgelegd - Beschikken over de Basistechniek
Algemene doel van de les	<ul style="list-style-type: none"> - Sportiviteit - Plezier - Samenwerking
Concrete leerdoelen	<ul style="list-style-type: none"> - Spelregels zijn bekend - Fair play

Ruimte-indeling/ organisatie

<i>In welke lokalen/(praktijk)ruimten kan ik terecht?</i>	Gymzaal.
<i>Opstelling tafels en stoelen (plattegrond schetsen)? (eventueel in te vullen)</i>	Kleine velden maken in de gymzaal waarbij de kinderen in 2-tallen tegen elkaar kunnen spelen. (3 ^{de} klas in 3-tallen met 1 scheidsrechter).
<i>Bordgebruik, schema's, tekeningen.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Punten bijhouden. - Score doorgeven aan de hoofdscheidsrechter.
<i>Welke veiligheidsaspecten / regels neem ik in acht?</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Na de wedstrijd elkaar een hand geven. - De scheidsrechter bepaalt de score. - Geen discussie over de uitslag (wel

	discussie geen punten)
Welke media heb ik nodig (gereedschappen/materialen/hulpmiddelen)?	<p>De benodigde materialen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - shuttles - rackets - scorebord - net

De onderwijsleersituatie				
tijd	fase		te ondernemen stappen/activiteiten om het doel te bereiken. Opschrijven in draaiboekvorm	Steekwoorden Essentie van de les aangeven
	Inleiding (orientatie)	Activeren voorkennis Pakkend begin Opwekken van motivatie Lesonderwerp noemen Doel aangeven Werkwijze aangeven Aansluiten bij vorige leerstof Vooruitlopen op wat volgt Evt. nieuwe kennis aanbrengen.	Docentactiviteiten, Leerlingactiviteiten, & Hulpmiddelen	
	Kern (exploratie)	logische opbouw v.d. leerstof het opdoen van leerervaringen	Docentactiviteiten, Leerlingactiviteiten, & Hulpmiddelen	
	Afsluiting (evaluatie & reflectie)	Gericht op product en proces. Wat waren de belangrijke leermomenten? Gebruik van het geleerde in nieuwe situatie.	Leerlingactiviteiten, Docentactiviteiten & Hulpmiddelen	

Lesvoorbereiding Gymnastiek

Vak:	Gymnastiek	Geschikt voor klas(sen):	1,2 en 3
Lesonderwerp:	Badminton Eerlijkheid (fair play) Olympische gedachte: Meedoen is belangrijker dan winnen	Lestijd:	90 minuten
Datum (altijd invullen!):			

Beginsituatie van de leerlingen	<ul style="list-style-type: none"> - Spelregels zijn uitgelegd - Beschikken over de basistechniek van het badminton
Algemene doel van de les	<ul style="list-style-type: none"> - Sportiviteit - Plezier
Concrete leerdoelen	<ul style="list-style-type: none"> - Spelregels zijn bekend - Fair play.

Ruimte-indeling/ organisatie

<i>In welke lokalen/(praktijk)ruimten kan ik terecht?</i>	Gymzaal.
<i>Opstelling tafels en stoelen (plattegrond schetsen)? (eventueel in te vullen)</i>	Kleine velden maken in de gymzaal waarbij de kinderen in 2-tallen tegen elkaar kunnen spelen. (3 ^{de} klas in 3-tallen met 1 scheidsrechter).
<i>Bordgebruik, schema's, tekeningen.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Punten bijhouden. - Score doorgeven aan de hoofdscheidsrechter.
<i>Welke veiligheidsaspecten / regels neem ik in acht?</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Punten worden behaald door de shuttle

	<p>op de grond te krijgen in het vak van de tegenstander.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Na de wedstrijd elkaar een hand geven. - De scheidsrechter bepaalt de score. - Geen discussie over de uitslag (wel discussie = geen punten)
<p><i>Welke media heb ik nodig (gereedschappen/materialen/hulpmiddelen)?</i></p>	<p>De benodigde materialen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - shuttles - rackets - scorebord - net

De onderwijsleersituatie				
tijd	fase		te ondernemen stappen/activiteiten om het doel te bereiken. Opschrijven in draaiboekvorm	Steekwoorden Essentie van de les aangeven
	Inleiding (oriëntatie)	Activeren voorkennis Pakkend begin Opwekken van motivatie Lesonderwerp noemen Doel aangeven Werkwijze aangeven Aansluiten bij vorige leerstof Vooruitlopen op wat volgt Evt. nieuwe kennis aanbrengen.	Bij de Olympische Spelen gaat het om het meedoen niet om het winnen. Dit gaan we toepassen bij een Badminton toernooi waarbij het ook gaat om het meedoen en niet om het winnen. Het doel van de les is “eerlijkheid” (fair play) stimuleren. Voorgaand aan deze les is er aan de badminton techniek geoefend.	Olympische spelen en de gedachte erachter.
	Kern (exploratie)	logische opbouw v.d. leerstof het opdoen van leerervaringen	In 2-tallen overspelen rustig inslaan (Toernooi) regels herhalen: - Punten worden behaald door de shuttle op de grond te krijgen in het vak van de tegenstander. - Na de wedstrijd elkaar een hand geven. - De scheidsrechter bepaalt de score. - Geen discussie over de uitslag (wel discussie = geen punten) Toernooi spelen. Individueel aanwijzingen geven op techniek Klassikaal aanwijzingen geven op fair play	Tegen elkaar spelen waarbij eerlijkheid voorop staat

	Afsluiting (evaluatie & reflectie)	<p>Gericht op product en proces. Wat waren de belangrijke leermomenten? Gebruik van het geleerde in nieuwe situatie.</p>	<p>Toernooi afsluiten.</p> <p>Leerlingen die eerlijk hebben gespeeld een compliment geven.</p>	Leerlingen belonen voor enthousiasme en eerlijkheid
--	---	--	--	--

Lesvoorbereiding Nask-1

Vak:	Nask-1	Geschikt voor klas(sen):	3
Lesonderwerp:	Energiebronnen	Lestijd:	25+75+50
Datum (altijd invullen!):	13 t/m 27 maart 2009		

Beginsituatie van de leerlingen	Leerlingen hebben algemene kennis over het onderwerp energiebronnen. In de les is dit in klas 2 aan de orde gekomen (H12).
Algemene doel van de les	Leerling bewust maken welke energiebronnen er zijn. Leerlingen verschillen laten ervaren hoe verschillende landen/culturen omgaan met energie bronnen.
Concrete leerdoelen	<p>Kennis verzamelen over verschillende energiebronnen.</p> <p>Voor en nadelen van deze energiebronnen ontdekken.</p> <p>Gebruik van energie in verschillende landen/culturen vergelijken.</p>

Ruimte-indeling/ organisatie

<i>In welke lokalen/(praktijk)ruimten kan ik terecht?</i>	<p>Introductie en groepsindeling in een theorielokaal.</p> <p>Informatie verzamelen en uitwerken (poster) op leerplein,.</p> <p>Presenteren poster in theorielokaal.</p>
<i>Opstelling tafels en stoelen (plattegrond schetsen)?</i>	nvt
<i>Bordgebruik, schema's, tekeningen</i>	Posters door leerlingen gemaakt, ophangen op bord in het lokaal.
<i>Welke veiligheidsaspecten / regels neem ik in acht?</i>	Aandachtig luisteren en respectvol benaderen van leerlingen tijdens de presentaties.
<i>Welke media heb ik nodig (gereedschappen/materialen/hulpmiddelen)?</i>	<p>Tijdens informatie opzoeken een PC met internet en printmogelijkheden.</p> <p>Posters, knip en plak materialen.</p>

De onderwijsleersituatie				
tijd	fase		te ondernemen stappen/activiteiten om het doel te bereiken. Opschrijven in draaiboekvorm	Steekwoorden Essentie van de les aangeven
	Inleiding (orientatie)	Activeren voorkennis Pakkend begin Opwekken van motivatie Lesonderwerp noemen Doel aangeven Werkwijze aangeven Aansluiten bij vorige leerstof Vooruitlopen op wat volgt Evt. nieuwe kennis aanbrengen.	Docentactiviteiten, Leerlingactiviteiten, & Hulpmiddelen 0 tot 5 min, dmv van onderwijsleergesprek voorkennis activeren over energie bronnen. Verwijzen naar klas 2, evt met uitdelen info klas 2.	Activeren voorkennis.
	Kern (explorative)	logische opbouw v.d. leerstof het opdoen van leerervaringen	Docentactiviteiten, Leerlingactiviteiten, & Hulpmiddelen 5 tot 10 minuten instructie opdracht, groepen: informatie verzamelen tijdens VL: poster maken: poster presenteren. !0 – 20 minuten groepsindeling en landen toewijzen: Noorwegen, Nederland, Frankrijk, Brazilië, Ethiopië, Australië, China.	Uitleg opdracht Groepen samenstellen Landen toewijzen
	Afsluiting (evaluatie & reflectie)	Gericht op product en proces. Wat waren de belangrijke leermomenten? Gebruik van het geleerde in nieuwe situatie.	Leerlingactiviteiten, Docentactiviteiten & Hulpmiddelen 20 25 minuten: vragen stellen en afsluiten.	Vragen stellen.

De onderwijsleersituatie				
tijd	fase		te ondernemen stappen/activiteiten om het doel te bereiken. Opschrijven in draaiboekvorm	Steekwoorden Essentie van de les aangeven
	Inleiding (orientatie)	Activeren voorkennis Pakkend begin Opwekken van motivatie Lesonderwerp noemen Doel aangeven Werkwijze aangeven Aansluiten bij vorige leerstof Vooruitlopen op wat volgt Evt. nieuwe kennis aanbrengen.	Docentactiviteiten, Leerlingactiviteiten, & Hulpmiddelen 0 – 5 minuten: leerlingen in groepen laten zitten, herhaling opdracht. Maximaal 4 energiebronnen (volgorde belangrijkheid) Voordelen en nadelen (minimaal 3) Wie bepaalt welke vormen (cultuur/land gebonden) Waar gebruiken ze energie voor.	Herhaling Groepsindeling
	Kern (exploratie)	logische opbouw v.d. leerstof het opdoen van leerervaringen	Docentactiviteiten, Leerlingactiviteiten, & Hulpmiddelen 5 – 20 min informatie verzamelen op PC: 20 - 30 uitdraaien informatie en ordenen 30 – 70 poster maken (knippen plakken en schrijven)	Poster maken
	Afsluiting (evaluatie & reflectie)	Gericht op product en proces. Wat waren de belangrijke leermomenten? Gebruik van het geleerde in nieuwe situatie.	Leerlingactiviteiten, Docentactiviteiten & Hulpmiddelen 70 – 75 min Poster inleveren bij coach en opruimern.	Poster inleveren

De onderwijsleersituatie				
tijd	fase		te ondernemen stappen/activiteiten om het doel te bereiken. Opschrijven in draaiboekvorm	Steekwoorden Essentie van de les aangeven
	Inleiding (orientatie)	Activeren voorkennis Pakkend begin Opwekken van motivatie Lesonderwerp noemen Doel aangeven Werkwijze aangeven Aansluiten bij vorige leerstof Vooruitlopen op wat volgt Evt. nieuwe kennis aanbrengen.	Docentactiviteiten, Leerlingactiviteiten, & Hulpmiddelen 0- 5 minuten Uitleg regels tijdens presentaties	Regels
	Kern (exploratie)	logische opbouw v.d. leerstof het opdoen van leerervaringen	Docentactiviteiten, Leerlingactiviteiten, & Hulpmiddelen 5 – 40 minuten Per groepje (5 min) presentatie aan de hand van zelfgemaakte poster.	Presenteren

	Afsluiting (evaluatie & reflectie)	<p>Gericht op product en proces. Wat waren de belangrijke leermomenten? Gebruik van het geleerde in nieuwe situatie.</p>	<p>Leerlingactiviteiten, Docentactiviteiten & Hulpmiddelen</p> <p>40 – 50 minuten nabespreking en cijfers geven.</p>	Cijfers geven
--	---	--	--	----------------------

Lesvoorbereiding Nederlands

Vak:	Nederlands	Geschikt voor klas(sen):	2
Lesonderwerp:	Eerwraak	Lestijd:	2 lesuren
Datum (altijd invullen!):			

Beginsituatie van de leerlingen	Eerwraak is voor veel leerlingen een onbekend begrip
Algemene doel van de les	De leerling is op de hoogte van andere gewoonten
Concrete leerdoelen	De leerling heeft een mening over eerwraak en kan dit beargumenteren

Ruimte-indeling/ organisatie

<i>In welke lokalen/(praktijk)ruimten kan ik terecht?</i>	Theorielokaal
<i>Opstelling tafels en stoelen (plattegrond schetsen)? (eventueel in te vullen)</i>	Groepjes van 4
<i>Bordgebruik, schema's, tekeningen.</i>	Eventueel bord
<i>Welke veiligheidsaspecten / regels neem ik in acht?</i>	Regels van blz. 139 van Nieuw Nederlands deel 2 (B)KGT
<i>Welke media heb ik nodig (gereedschappen/materialen/hulpmiddelen)?</i>	n.v.t.

De onderwijsleersituatie				
tijd	fase		te ondernemen stappen/activiteiten om het doel te bereiken. Opschrijven in draaiboekvorm	Steekwoorden Essentie van de les aangeven
	Inleiding (orientatie)	Activeren voorkennis Pakkend begin Opwekken van motivatie Lesonderwerp noemen Doel aangeven Werkwijze aangeven Aansluiten bij vorige leerstof Vooruitlopen op wat volgt Evt. nieuwe kennis aanbrengen.	Docentactiviteiten, Leerlingactiviteiten, & Hulpmiddelen Docent vertelt: Ruzie thuis en hoe op te lossen?	
	Kern (exploratie)	logische opbouw v.d. leerstof het opdoen van leerervaringen	Docentactiviteiten, Leerlingactiviteiten, & Hulpmiddelen Leerlingen doen: Tekst lezen en vragen maken Docent en leerlingen doen: Herhalen regels discussie (vanaf blz. 138)	
	Afsluiting (evaluatie & reflectie)	Gericht op product en proces. Wat waren de belangrijke leermomenten? Gebruik van het geleerde in nieuwe situatie.	Leerlingactiviteiten, Docentactiviteiten & Hulpmiddelen Discussie in groepjes: Hoe problemen (als eerwraak) op te lossen in de familie?	

Lesvoorbereiding Verwerking Agrarische Producten

Vak:	Vap	Geschikt voor klas(sen):	4
Lesonderwerp:	Herkennen van voedingsmiddelen uit verschillende culturen.	Lestijd:	1 lesuur
Datum (altijd invullen!):	5 jan. 2009		

Beginsituatie van de leerlingen	Leerlingen weten veel over voedingsmiddelen, herkennen veel producten maar weten niet altijd waar het product van afkomstig is.
Algemene doel van de les	Het herkennen van producten uit verschillende culturen, en kennis opdoen van eetgewoonten binnen de verschillende culturen.
Concrete leerdoelen	Een grotere productkennis, een breder beeld van eetgewoonten van verschillende culturen.

Ruimte-indeling/ organisatie

<i>In welke lokalen/(praktijk)ruimten kan ik terecht?</i>	Theorie lokaal of vap-praktijklokaal.
<i>Opstelling tafels en stoelen (plattegrond schetsen)? (eventueel in te vullen)</i>	Tafels in groepsoptelling van 4 of 5 leerlingen. Een centrale tafel waar verschillende attributen op kunnen staan.
<i>Bordgebruik, schema's, tekeningen.</i>	Een aantal complete bordspelen.
<i>Welke veiligheidsaspecten / regels neem ik in acht?</i>	Gewone lokaalregels.
<i>Welke media heb ik nodig (gereedschappen/materialen/hulpmiddelen)?</i>	Verschillende producten, zie spelbeschrijving.

De onderwijsleersituatie				
tijd	fase		te ondernemen stappen/activiteiten om het doel te bereiken. Opschrijven in draaiboekvorm	Steekwoorden Essentie van de les aangeven
	Inleiding (orientatie)	Activeren voorkennis Pakkend begin Opwekken van motivatie Lesonderwerp noemen Doel aangeven Werkwijze aangeven Aansluiten bij vorige leerstof Vooruitlopen op wat volgt Evt. nieuwe kennis aanbrengen.	Docentactiviteiten, Leerlingactiviteiten, & Hulpmiddelen Om de voorkennis te activeren kan een filmpje worden getoond over dit thema, max duur 10 min. Ook kan er een lijst gemaakt worden op het bord met de producten uit de verschillende landen. Maak eerst een 6-tal groepjes. Zet de 6 landen op het bord (zie bordspel) en laat de groepjes vervolgens zoveel mogelijk producten bedenken die ze vervolgens op het bord zetten. Ander groepjes kunnen eventueel later de lijsten aanvullen.	Huidige kennis bij leerlingen activeren door video of brainstorm
	Kern (exploratie)	logische opbouw v.d. leerstof het opdoen van leerervaringen	Docentactiviteiten, Leerlingactiviteiten, & Hulpmiddelen In het spel staat de voedingscultuur van een 6-tal landen centraal. Door vragen te beantwoorden over voedingsmiddelen van de verschillende culturen doen de ll kennis op. Om de vragen te beantwoorden wordt het gebruik van zoveel mogelijk zintuigen ingezet; ruiken, zien, voelen (horen). Daarnaast wordt doormiddel van de vraagstelling kennis over voedingsgewoonten van de verschillende culturen aangeboden.	Vragen beantwoorden Ruiken, zien, voelen (horen) Info aanbieden door de vraagstelling

	Afsluiting (evaluatie & reflectie)	<p>Gericht op product en proces. Wat waren de belangrijke leermomenten? Gebruik van het geleerde in nieuwe situatie.</p>	<p>Leerlingactiviteiten, Docentactiviteiten & Hulpmiddelen</p> <p>De II de volgende vragen laten beantwoorden:</p> <p>Wat zou je zeker een keer willen proberen?</p> <p>Wat vindt je de raarste eetgewoonte / of product dat je tegenkwam?</p> <p>Wat zou je zelf graag leren klaarmaken?</p>	
--	---	--	---	--

Handige sites voor multi-culti project. Hapjes.

http://www.kennisnet.nl/cpb/po/kids/thema/gezondheid/voeding_watetenze.html

[http://search.conduit.com/Search.aspx?ctid=CT421403&octid=CT421403&name=Beeldbank%20\(K\)&q=www.beeldbank.nl&SearchSourceOrigin=4](http://search.conduit.com/Search.aspx?ctid=CT421403&octid=CT421403&name=Beeldbank%20(K)&q=www.beeldbank.nl&SearchSourceOrigin=4)

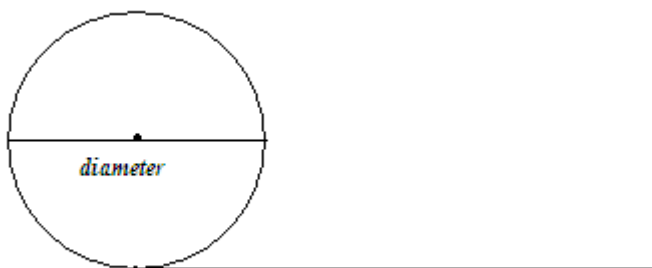
Lesvoorbereiding Wiskunde

Vak:	Wiskunde	Geschikt voor klas(sen):	3 basis/ LWOO
Lesonderwerp:	Getal π (Phi) onderzoeken en andere wiskundige benaming hiervoor.	Lestijd:	50 minuten
Datum (altijd invullen!):			

Beginsituatie van de leerlingen	Handig zijn met computer
Algemene doel van de les	Afkomst van wiskunde is niet helemaal westers.
Concrete leerdoelen	Zoeken waar dit wiskundig getal vandaan komt en voorbeeld geven hoe dit getal te gebruiken.

Ruimte-indeling/ organisatie

In welke lokalen/(praktijk)ruimten kan ik terecht?	Lokaal 13 en leerplein
Opstelling tafels en stoelen (plattegrond schetsen)? (eventueel in te vullen)	Niet direct van toepassing
Bordgebruik, schema's, tekeningen.	
Welke veiligheidsaspecten / regels neem ik in acht?	geen
Welke media heb ik nodig (gereedschappen/materialen/hulpmiddelen)?	Computer

1. Leerlingen opdracht geven om op de computer het geschiedenis van getal π (Phi) te bekijken.

De onderwijsleersituatie				
tijd	fase		te ondernemen stappen/activiteiten om het doel te bereiken. Opschrijven in draaiboekvorm	Steekwoorden Essentie van de les aangeven
5 min.	Inleiding (orientatie)	Activeren voorkennis Pakkend begin Opwekken van motivatie Lesonderwerp noemen Doel aangeven Werkwijze aangeven Aansluiten bij vorige leerstof Vooruitlopen op wat volgt Evt. nieuwe kennis aanbrengen.	<u>Docentactiviteiten</u> , <u>Leerlingactiviteiten</u> , & <u>Hulpmiddelen</u> Benoem omtrek en oppervlakte van cirkel en zet de formules op het bord.	
35 min.	Kern (exploratie)	logische opbouw v.d. leerstof het opdoen van leerervaringen	<u>Docentactiviteiten</u> , <u>Leerlingactiviteiten</u> , & <u>Hulpmiddelen</u> Geef opdracht om te onderzoeken hoe geleerden mogelijk aan het getal π zijn gekomen en de voorgeschiedenis ervan. Hulpmiddel: Computer/ Internet.	
10 min.	Afsluiting (evaluatie & reflectie)	Gericht op product en proces. Wat waren de belangrijke leermomenten? Gebruik van het geleerde in nieuwe situatie.	Leerlingactiviteiten, Docentactiviteiten & Hulpmiddelen	

Hoofdstuk 3: Lespakket over 3 grote religies in Nederland

Inleiding

Sommige groene VMBO-scholen geven het vak maatschappijleer in de 3e klas, andere scholen hebben daarnaast het vak Levensbeschouwing/Godsdiens. In één van deze vakken zou er op z'n minst aandacht moeten zijn voor de geloven die dominant zijn in Nederland, te weten: Christendom, Jodendom en Islam. Dit, vanwege het feit, dat culturele diversiteit voor een groot deel bepaald wordt door religie. Niet alle maatschappijleermethoden besteden hier echter aandacht aan. Als aanvulling kan onderstaand lespakket gebruikt worden. Het boek wat genoemd wordt, is ter aanvulling voor de docent. Beide zijn te bestellen bij Kwintessens, www.kwintessens.nl De lesbrief is erg makkelijk geschreven (doelgroep: bovenbouw PO/onderbouw VO) dus in de 3^e klas VMBO goed te gebruiken voor alle leerwegen. Het zijn 4 hoofdstukken, dus makkelijk in te delen in 4 lessen. In de docentenhandleiding worden er suggesties gegeven voor verwerking van het thema in een 5^e les.

Hoe was je weekend

Lesbrief Hoe was je weekend?

Met de lesbrief *Hoe was je weekend?* kunnen leerlingen in het voortgezet onderwijs in een project kennismaken met de wereldgodsdiensten. Compleet met full colour leerlingkatern en docentenhandleiding.

Basiskennis wereldgodsdiensten

Maak met het boek *Een wereld vol geloof* kennis met de 5 wereld- godsdiensten. Van ontstaansgeschiedenis tot belangrijke boeken en begrippen. Zo kunt u makkelijker met het thema aan de slag in de klas.

Hoofdstuk 4: **Draaiboek voor het organiseren van excursies naar gebedshuizen van de 3 religies**

Inleiding

Op 31 maart 2009 zijn 85 leerlingen uit de 3^e klas van het Wellantcollege Boskoop (een groene VMBO) op bezoek geweest bij een Kerk en een moskee en was er een gastspreker over het Jodendom. Dit hoofdstuk geeft algemene adviezen a.d.h.v. dit uitgevoerde praktijkvoorbeeld.

Stap 1: Contact leggen met gebedshuizen

Het is altijd erg belangrijk om bij dit soort projecten op tijd te beginnen en al enkele maanden voor de daadwerkelijke uitvoering contact op te nemen met de gebedshuizen die men wil bezoeken. Bepaal eerst de randvoorwaarden voor de dag van uitvoering: tijd, kosten, aantal leerlingen, benodigd aantal begeleiders, vervoer, bedankjes voor rondleiders/gastsprekers, e.d. Als er een budget voor de excursie is, kan men denken aan de wat grotere steden waar vaak een kerk, een moskee en een synagoge bij elkaar in de buurt te vinden zijn. Daarvoor is dan wel weer vervoer voor nodig, als men elders vandaan moet komen. Is er geen budget, dan is het nog steeds mogelijk een dergelijk project uit te voeren, maar bedenk wel dat een synagoge vaak alleen in de grotere steden te vinden zijn. Dan kan men altijd nog terugvallen op een gastspreker.

Voor het contact leggen met de gebedshuizen kan het beste gekeken worden in de nabije omgeving van de school. Welke mogelijkheden zijn er in de buurt? Dit [overzicht](#) geeft een overzicht in Zuid-Holland. Dit is een lijst van gebedshuizen die in het kader van het project [Geloofwaardige Gebouwen](#) van het Erfgoedhuis hun deuren open stellen voor bezoekers.

Stap 2: Werkbladen/opdrachten maken

Voor het voorbeeldproject zijn de Protestantse Kerk in Boskoop (Dorpskerk) en de Alhijra Islamitische Moskee in Waddinxveen bezocht. Tevens is er een gastspreker op de school gekomen om over het Joodse geloof te vertellen, dhr. Pat-El. Via de website www.jongjoods.nl kan men een aanvraag voor een gastspreker doen. Voor de 2 bezoeken en de gastspreker zijn werkbladen ontwikkeld. De leerlingen vulden deze tijdens het bezoek zelf in. Tevens was er op school een aanvullende [ICT-opdracht](#). Dit is een test om te kijken bij welk geloof de leerling hoort. Bij deze test worden nog andere geloven betrokken. Het resultaat is een figuurtje met daarin percentages van elke religie die bij de leerling hoort.

In bijlage 4.1 is het werkblad voor de leerling opgenomen.

In bijlage 4.2 is het werkblad voor de docent/begeleider opgenomen.

Stap 3: *Rooster maken voor het bezoek*

Voor een goed verloop van de ochtend/middag/dag is het nodig (zeker bij grote groepen leerlingen) een rooster te maken. Een wisselrooster is handig als alles binnen een kleine straal vanaf de school plaatsvindt. Als er uitgeweken wordt naar een andere plaats is een ander soort rooster nodig.

Een voorbeeld van een rooster is opgenomen in bijlage 4.3. Hierbij is uitgegaan van de gehele 3^e klas van het VMBO. Dit zijn leerlingen van de leerwegen BB, KB en GL. Om de heterogeniteit binnen de 3 groepen te waarborgen (jongen/meisje, leerweg, afkomst) zijn de klassenindelingen over boord gegooid. Op deze manier komen leerlingen ook weer in aanraking met leerlingen waarmee ze in eerste instantie niet zoveel hebben. Dit bevordert ook weer een klein beetje de culturele diversiteit.

Stap 4: *Begeleiders inzetten en informeren*

Het is belangrijk voldoende en goede begeleiders in te zetten. Vaak zijn zij er niet alleen om te begeleiden, maar ook om uitleg te geven. Bespreek dus van tevoren goed door wat er van ze verwacht wordt en bespreek de docentenhandleiding en het rooster. Ook de route die gevolgd moet worden voor het afleggen van het wisselrooster (per fiets of lopend) is belangrijk om niet te veel tijd te verliezen.

Stap 5: *Leerlingen informeren*

Informeer de leerlingen tijdig (minimaal 1 week van tevoren). VMBO-leerlingen hechten grote waarde aan duidelijkheid vooraf. Zij willen graag weten wat ze precies gaan doen. Dit komt vaak voort uit onzekerheid. Zeker het bezoeken van een moskee kan soms wat voeten in aarde hebben. Niet alle leerlingen zijn even begripvol en genuanceerd in hun opvattingen. Het kan best voorkomen dat een leerling niet naar binnen wil (soms gesteund vanuit thuis) of dat het zijn/haar schoenen niet uit wil doen bij binnenkomst. Bedenk van tevoren wat je reactie in een dergelijk geval zal zijn. Het kan je overkomen en geef een duidelijke reactie in de trant van: “dit doen wij gewoon op school en het hoort bij het lesprogramma, er niet aan meedoen zien wij als spijbelen” o.i.d. Geef in ieder geval een duidelijk signaal naar het thuisfront en bespreek het eventueel op school met de betrokken leerling en zijn/haar ouders.

Stap 6: *Uitvoering*

Als alles goed is uitgelegd aan de leerlingen en de begeleiders en de gastsprekers/rondleiders zijn ook goed ingelicht, moet de dag “als vanzelf” lopen. De leerlingen zullen het in de meeste gevallen als leuk ervaren, omdat ze even buiten school zijn. Ze komen in direct contact met mensen van andere geloven en vaak zie je dat ze best veel weten en door durven vragen.

Stap 7: Terugkoppeling in de les / verbinding met een project op school

Na afloop is het belangrijk er minimaal 1 les aan te verbinden. Daarin kan terug gekeken worden op de bezoeken. Vraag in ieder geval hoe ze het ervaren hebben. Direct na afloop van de dag is het handig om een enquête te laten invullen (zie bijlage 4.4), of anders enkele dagen erna. Daar moet je ook weer niet te lang mee wachten, want ze vergeten snel. Eventueel kun je de bezoeken verbinden aan een project op school (meestal zijn de laatste schoolweken van het schooljaar daar geschikt voor). Een projectweek internationalisering bijvoorbeeld, waarbij de leerlingen van allerlei landen informatie op moeten zoeken en daar een stand over moeten maken. Bij elk land kan dan ook aandacht geschonken worden aan de religie(s) in dat land. Of men verbindt er een project aan vast, waarbij de leerlingen typische gerechten gaan klaarmaken die bij de religies horen. Zo zijn er meer voorbeelden bij te bedenken. Die staan ook beschreven in de docentenhandleiding van Hoe was je weekend? (Zie hoofdstuk 3)

Stap 8: Evaluatie

De evaluatie (onder leerlingen, docenten/begeleiders en rondleiders/gast sprekers) vindt plaats door een enquête. In bijlage 4.4 t/m 4.6 zijn deze opgenomen. De resultaten van het praktijkvoorbeeld staan hieronder.

Resultaten enquête leerlingen

Antwoord	1) De middag voldeed aan mijn verwachtingen die ik er van tevoren over had.	2) De middag was goed georganiseerd.	3) De vragen in de boekjes waren duidelijk.	4) Je had goed de tijd om de vragen te beantwoorden.	5) De rondleiders en gast spreker waren duidelijk.	6) Het rooster dat ik van te voren had gekregen was duidelijk en goed uitgelegd.	7) De begeleidende docenten hebben mij goed begeleid.	8) Ik heb wat geleerd op deze middag.
Ja	39	37	50	33	27	57	56	49
Nee	34	37	23	35	37	15	15	22
Geen mening	1	0	1	6	10	2	3	3
Totaal	74	74	74	74	74	74	74	74

In bijlage 4.7 is de totale uitslag van de enquête te vinden, met de antwoorden op de open vragen.

Resultaten enquête docenten/begeleiders

Vraag 1) De middag voldeed aan mijn verwachtingen die ik er van tevoren over had.

Ja: 4

Nee: 0

Uitleg: alleen rondleiding moskee viel tegen, bij sommigen ongeïnteresseerdheid verwacht, wat niet bleek te kloppen en verkeerde verwachting t.a.v. de rondleiding in de moskee, de achtergrondinfo over de religies was goed.

Vraag 2) De middag was goed georganiseerd.

Ja: 4

Nee: 0

Uitleg: Ik vond het goed de 3 godsdiensten naast elkaar te zetten,

Vraag 3) De leerlingen snapten van tevoren wat de bedoeling van de middag was.

Ja: 3

Nee: 1

Uitleg: Ongetwijfeld is in de maatschappijleerlessen hier al op gedoeld en de startbijeenkomst was zeker nuttig. Een aantal leerlingen vonden de middag een aanslag op hun studietijd voor de toetsen. Ook snapten een aantal leerlingen niet dat de groepen op de fiets bij elkaar moesten blijven. Voorop zo hard mogelijk, achteraan in eigen (trage) tempo.

Vraag 4) De leerlingenboekjes waren duidelijk.

Ja: 3

Nee: 0

Weet niet: 1

Uitleg: er was een goed overzicht van de 3 godsdiensten

Vraag 5) De sprekers in de Kerk waren goed.

Ja: 4

Nee: 0

Uitleg: de organist was met name goed, soms werd de uitleg overstemd door het orgelspel

Vraag 6) De sprekers in de moskee waren goed.

Ja: 0

Nee: 4

Uitleg: er was een taalbarrière, ze konden de kinderen niet in hun eigen taal te woord staan, de kinderen moesten meer vragen stellen, dan dat er verteld werd

Vraag 7) De spreker op school over het Jodendom was goed.

Ja: 4

Nee: 0

Uitleg: leuk levendig verhaal met veel voorbeelden dat aansloot bij de belevingswereld van de kinderen

Vraag 8) De computeropdracht op school was goed.

Ja: 4

Nee: 0

Uitleg: soms liepen de computers vast of waren er te weinig, inhoudelijk soms moeilijk i.v.m. woordkeuze voor BB-leerlingen en het ontbreken van geen mening

Vraag 9) De middag voldeed aan de doelstelling: "Leerlingen in aanraking te laten komen met gebruiken uit andere culturen, in het bijzonder de verschillende religies in NL."

Ja: 3

Nee: 1

Uitleg: er was alleen bij het Joodse geloof aandacht voor de oorsprong/achtergrond van het geloof, bij de moskee helemaal niet en bij het christelijke geloof ging het meer om het gebouw zelf dan het geloof

Vraag 10) Mijn verbeterpunt voor een eventuele volgende keer zou zijn (graag minimaal één opschrijven):

- 1) Bij de moskee een betere spreker regelen
- 2) Een selectie maken van leerlingen die echt geïnteresseerd zijn en de rest de opdrachten school laten maken
- 3) Meer computers tot je beschikking
- 4) meer aandacht voor oorsprong en achtergrond van geloof en tradities.

Hoofdstuk 5: **Uitwisseling tussen een groene VMBO-school en een “zwarte” basisschool: ‘de multiculturele moestuin’**

Inleiding

In het RIGO-project welke tot doel had projecten te bedenken voor Kies Kleur in Groen, en welke de aanleiding vormde voor dit project, werden door andere projectleden uitwisselingen op kleine schaal uitgetoetst. Veelal waren dit uitwisselingen van leerlingen van verschillende VMBO's (groene VMBO's, dus hoofdzakelijk wit en meer gemengde scholen tot “zwarte” scholen) en MBO's. Er was geen uitwisseling tussen een groene VMBO en een gemengde/zwarte basisschool. Toch is het de moeite waard hier naar te kijken, want leerlingen van een gemengde/zwarte basisschool zullen niet snel kiezen voor een groene VMBO. De keuze valt dan toch eerder op een VMBO in een andere sector, bijv. economie/handel.

Aanleiding

Toen de vraag gesteld werd om voor de Maatschappelijke Stage een uitdagende en groene én multiculturele activiteit voor VMBO-leerlingen te bedenken, kwam het volgende idee naar voren:

Multiculturele meerschaps biologische school(volks)tuinen.

Hiermee wordt bedoeld om op de groene vmbo's een groentetuincomplex te ontwikkelen die in dienst staat van de deelnemende scholen. Voorwaarde is dat de groene scholen een tuin tot hun beschikking hebben of dat hier de mogelijkheden voor gecreëerd worden.

De andere scholen zijn zowel basisscholen als het voortgezet onderwijs.

De opzet zou kunnen zijn dat er voor ieder tuintje een groepje wordt gevormd vanuit de deelnemende scholen. Hier wordt onder leiding van de groene vmbo leerling een plan gemaakt wat er mee gedaan kan worden. Iedere leerling heeft een inbreng in de te kweken gewassen. Het doel kan zijn om hier een aantal typische groenten te kweken die specifiek zijn voor zijn of haar cultuur.

Om dit goed te kunnen laten slagen worden er een aantal dagen georganiseerd tijdens het kweken met de ouders van de leerlingen met als doel informatie uit te wisselen om de gewassen op de juiste manier te kweken en ook ouders daadwerkelijke ondersteuning te laten bieden.

Voordelen hiervan zijn:

- Dichter bij de natuur (biologisch en eigen gewassen kweken)
- Uitwisseling kennis, producten en culturen tussen de leerlingen en de ouders en onderling.

- Basisschool leerlingen kennis laten maken met groen onderwijs.
- Leerlingen leren samenwerken.

Dit idee is in kleine vorm in deze uitwisseling toegepast. Hieronder wordt beschreven hoe dit is verlopen.

Organisatie

Er is contact gezocht met een basisschool in de buurt, OBS de Kievit. Deze basisschool heeft weinig leerlingen, maar wel relatief een hoog multiculturele populatie. Dat is wellicht ook wel de reden waarom er minder leerlingen op zitten. De basisschool had van de gemeente te horen gekregen dat ze ook meer met andere partijen moesten samenwerken, om zo ook meer leerlingen aan te trekken. Zij reageerden positief op het voorstel om iets gezamenlijks in het groen te ondernemen. De gehele groep 7 (6 leerlingen) ging met dit project mee doen.

Vanuit Wellantcollege Boskoop werden 5 leerlingen uit de LWOO-klas van het 1^e leerjaar geselecteerd (op vrijwillige basis). Zij gingen deze uren inzetten voor hun Maatschappelijke Stage. Voor hun was dit net zo spannend, omdat zij in de 1^e 2 jaren bijna niet in aanraking met de praktijkvakken komen. Dit was dus voor hen ook een mooie gelegenheid iets met hun handen te gaan doen.

Er werden een aantal bijeenkomsten gepland (ad hoc), welke door de drukte aan het eind van het schooljaar nogal eens verschoven moesten worden. Tijdens die bijeenkomsten werd kennis gemaakt en vooral veel praktisch gewerkt in de tuin. Het project is nog niet ten einde, na de zomervakantie wordt in schooljaar 2009-2010 doorgegaan met het project en ergens in de herfst wordt het afgerond. De bedoeling is dan ook hetgeen gekweekt is, te oogsten en te verwerken in gerechtjes die de leerlingen zelf mogen klaarmaken en opeten, met de ouders erbij.

Bijeenkomsten

1^e bijeenkomst: dit was een kennismakingsbijeenkomst. De leerlingen deden een aantal spelletjes op de groene VMBO en de basisschoolleerlingen kregen van de VMBO'ers een rondleiding op de school en de schooltuin.

In bijlage 5.1 zijn de kennismakingsspellen opgenomen die zijn gedaan tijdens die 1^e bijeenkomst.

2^e bijeenkomst: tijdens deze bijeenkomst werd voor het eerst op de schooltuin gewerkt en werd het stukje grond klaar gemaakt voor het zaaien. Ook werden er enkele groenten gezaaid. De leerlingen werden in koppels ingedeeld, 1 groene VMBO'er samen met 1 basisschoolleerling.

3^e bijeenkomst: tijdens deze bijeenkomst werd verder gegaan waar men de vorige keer was gestopt. Er werden meerdere gewassen gezaaid en ook onderhoud gepleegd aan het tuintje (water geven, onkruid wieden, e.d.)

4^e bijeenkomst: tijdens deze bijeenkomst werden nog enkele bloemsoorten gezaaid en verder werd het tuintje onderhouden. Alvast een beetje klaar gemaakt voor de zomervakantie.

Ervaringen

De leerlingen van het Wellantcollege werd gevraagd naar hun mening over dit project. Hieronder volgen hun verslagen. Ook zijn er enkele foto's van het project toegevoegd.

Deelnemende leerlingen:

Ammeraal, Jaap	1A
Luijendijk, Maaïke	1A
Pompe, Robin van der	1A
Scholten, Kimberley	1A
Scholten, Mark	1A

De eerste dag van de maatschappelijke stage

Gingen we de kinderen van de Kieviet school ontmoeten meneer Groenleer kwam ons op hallen in lokaal 9 en gingen we met ze 5en naar lokaal 2. De genen die allemaal van onze klas mee deden waren Jaap, Mark, Robin, Kimberley en ik zelf. Meneer Groenleer heeft allemaal spelletje bedacht zoals dat we een blaadje kregen en daar moesten we op schrijven wat we dachten wat hun hobby's zijn en nog meer dingen. Als laatst van dag moesten wij de leerling nog een kleine ronde leiding geven door de school.

De tweede dag

Toen was ik ziek dus kan ik daar ietgeleijk niet zo veel onver vertellen. Maar de andere kinderen hebben wel bomen en wortels gepland.

De derde dag

Was erg leuk we gingen met meneer Konijn Komkommers en sla planten. Als eerst kregen we grote baken waar we aarden in moesten doen, dan moesten we de zaadjes in doen en dan weer aarden en daarna moesten we 2 bekertjes zand over doen zodat de zaadjes niet naar boven komen als we ze water gingen geven. Maar voor dat we de komkommers en sla gingen planten gingen we eerst de bomen en wortels water geven maar dat ging een beetje fout want je moet er snel over heen en niet op 1 plek blijven hangen dus werd het een beetje een modder bad.

De veerde dag

Als eerste van de 4de dag gingen we in het lokaal zitten en gingen meneer Konijn vertellen wat we gingen doen. We gingen dan eerst onkruid uit de grond halen waar de bomen en de wortels staan maar je moest oppassen dat je de wortels niet uit de grond trok want die leken erg op onkruid. Dus moest je erg oppassen

Na dat we dat hadden we gedaan gingen we het water geven maar dat ging meneer konijn doen, voor dat het weer een modder bad werd en hij gaf gelijk de komkommer en de sla water als laatst gingen we bloemen planten weer in grote bakken en moesten we de zelfde volgorde aan houden als bij dag 3 met de komkommers.

Tot nu toe zijn we nog niet verder gegaan !

Verslag

De eerste keer dat we voor ons maatschappelijke stage gingen hadden we een kennismakingsdag.

Dat was echt gezellig☺. We namen de namen door, het was heel gezellig maar we waren nog niet in de tuin begonnen. We kregen een pen en een papiertje en dan kreeg je een persoon voor je en daar moest je wat over zeggen (haha).

De tweede keer was het gezellig we kregen groepjes en we moesten aan de slag om bonen&wortels in de grond te doen dat is goed gegaan☺.

De derde keer moesten we de planten water geven die we de vorige week hadden gezaaid en onkruid er uit halen.

De vierde keer hebben we alles water gegeven en onkruid er uit gehaald en we hebben weer nieuwe dingen gezaaid allemaal verschillende bloemen..

We zijn nog niet klaar we moeten nog verder gaan met maatschappelijke stage...

Maar tot nu is het leuk/super gegaan☺

Robin☺

Project: de multiculturele moestuin

Nawoord

De drie beschreven projecten (studiemiddag, excursie en de moestuin) zijn intensieve projecten geweest om te organiseren, maar hebben veel voldoening gegeven. Ook heeft het ons weer ervaring opgeleverd, waar we verder mee kunnen. Hopelijk heeft de lezer er ook iets aan bij het organiseren van dergelijke projecten op de eigen groene VMBO-school. Hopelijk draagt het bij tot het meer kiezen van “kleur in groen”, op wat voor wijze dan ook.

Voor eventuele vragen kan contact opgenomen worden met de auteur van dit schrijven:

Koen Groenleer
Docent Economie en Maatschappijleer & (Maatschappelijke) Stagecoördinator
Wellantcollege Boskoop
Zijde 105
2771 EV Boskoop
Postbus 50
2770 AB Boskoop
t: 0172-213456
f: 0172-230661
e: cjs.groenleer@wellant.nl
i: www.wellant.nl

MOSLIM **CHRISTEN**
ATHEÏST

**WE DELEN ALLEMAAL
DEZELFDE HEMEL**

**DIE OZONLAAG MET
DAT GAT ERIN**

Loesje

Postbus 1045
6801 BA Arnhem
www.loesje.nl

**LATEN WE OPHOUDEN
MET INTEGREREN
EN BEGINNEN
MET SAMENLEVEN**

Loesje

IK BEN EEN

BINNENSTE BUITENLANDER

Loesje

Postbus 1045
6801 BA Arnhem www.loesje.nl

**WAT
BETEKEN
OOST EN WEST
ALS DE WERELD
ROND IS**

POSTBUS 1045 6801 BA ARNHEM GIRO 3254768

Loesje

**DIE
ASIELZOEKERS
ZOEKEN
HELEMAAL
GEEN ASIEL
MAAR GEWOON
EEN PLEKJE
OM TE WONEN**

POSTBUS 1045
6801 BA ARNHEM

Loesje

FOKKE & SUKKE

VOELEN ZICH GEDISCRIMINEERD

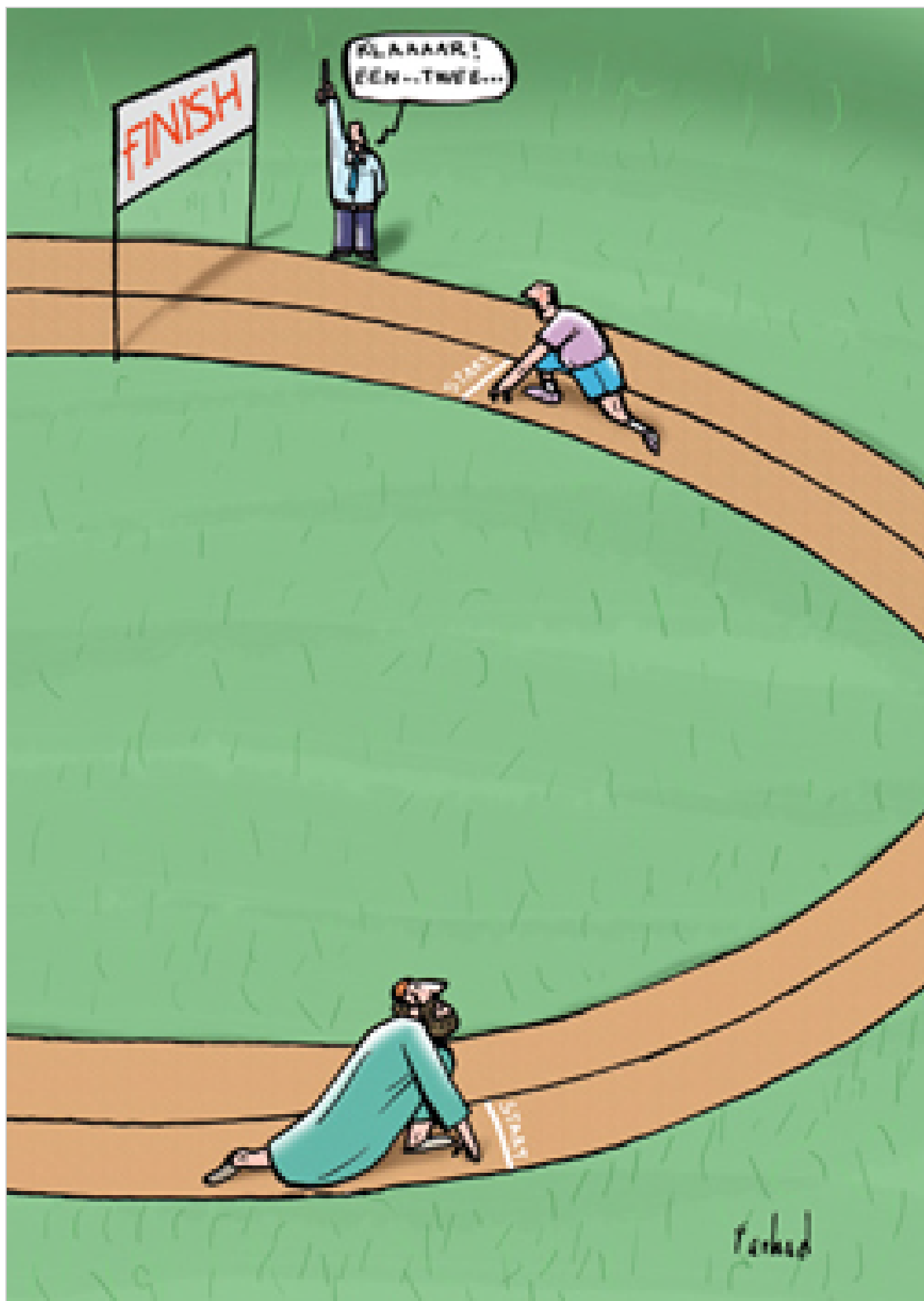
WIJ VINDEN DAT JE
RESPECT MOET HEB-
BEN VOOR ANDERE
CULTUREN...

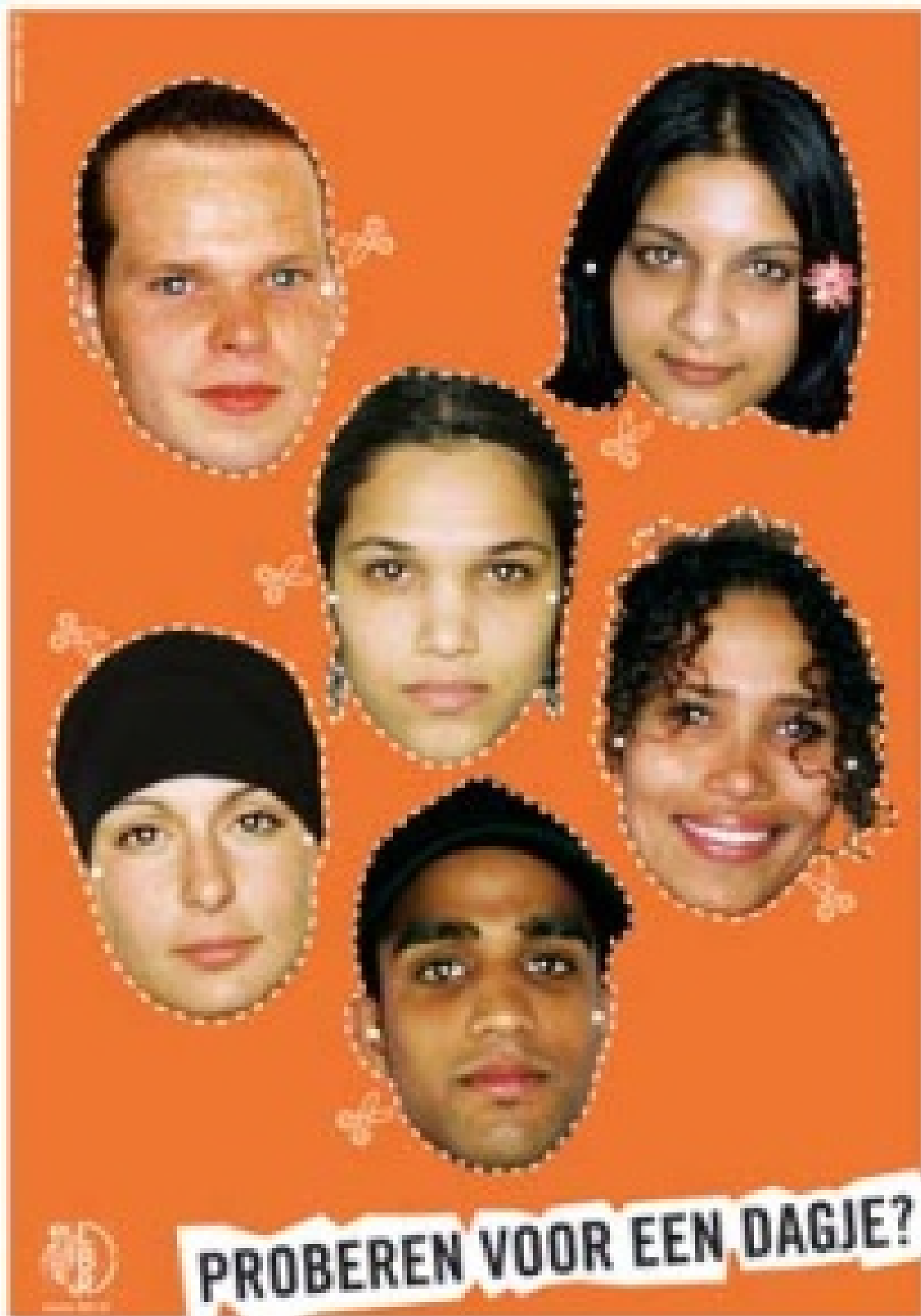
MAAR DAT MAG JE
DUS NIET MEER ZEG-
GEN TEGENWOORDIG!

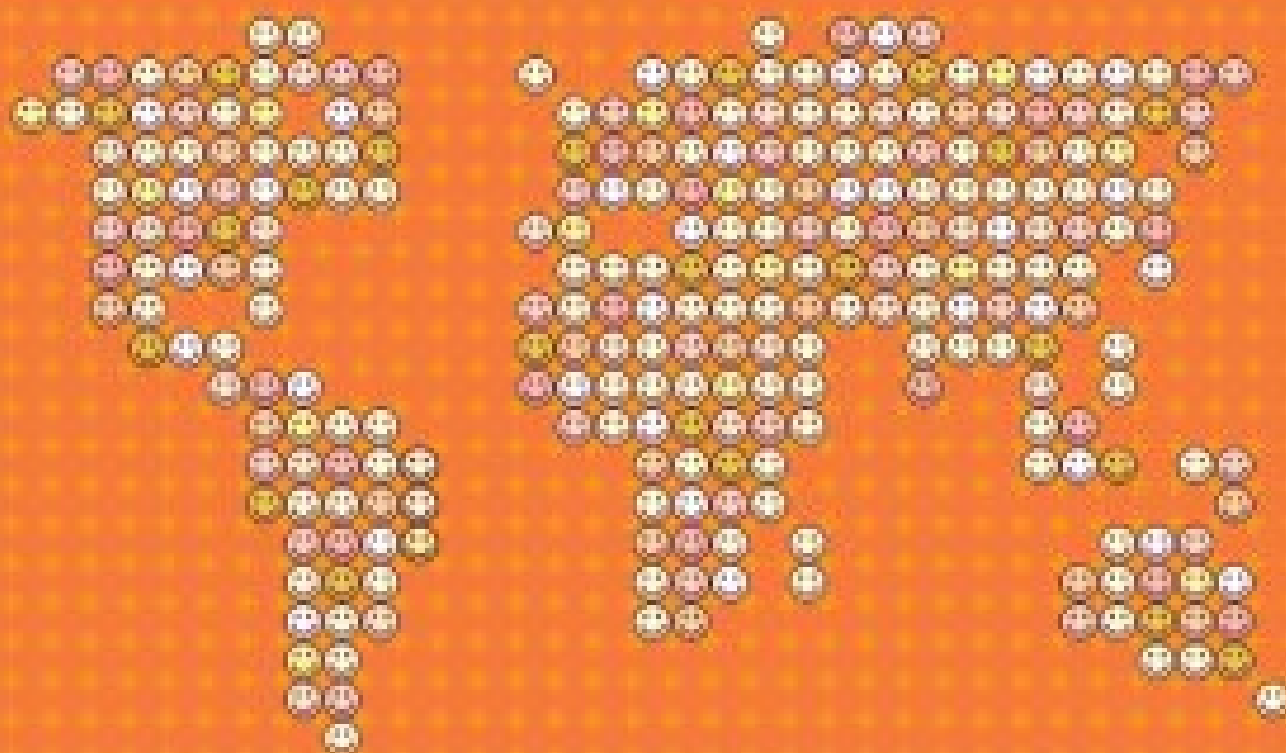
RGvT

Iedereen is van de wereld

en de wereld is van iedereen

Ik ben een gehandicapte,
afro-amerikaanse
joodse pot met een
Marokkaanse vriendin

So what?!

Je koffie BRAZILIAANS

Je democratie GRIEKS

Je pizza ITALIAANS

Je schrift LATIJNS

Je vakantie TURKS

Je cijfers ARABISCH

Je auto EEN JAPANNER

Je thee AFRIKAANS

**En je buren maar
'BUITENLANDERS'**

**Willen we
eenheidsworst of
zijn we allemaal
anders?**

**(naam school):
cultureel divers ? / !**

**Ga jij de uitdaging
aan? Bedenk een
goede les!**

**Blokkeer (datum)
's ochtends/
's middags in je
agenda!**

(datum)

teammiddag

**(datum) van (tijd)
uur tot (tijd) uur
donderdagmiddag over
culturele diver-
siteit (met aansluitend een
borrel)**

Bijlage 1.2: Informatie voor interne- en externe informatieorganen

Studie(mid)dag culturele diversiteit [datum].

Als school vinden wij het belangrijk dat er binnen de lessen genoeg aandacht is voor de culturele diversiteit die er is in onze Nederlandse samenleving. De inspectie van het Onderwijs vindt dit ook erg belangrijk en gaat scholen hierop aanspreken. Om te waarborgen dat er binnen alle aangeboden lessen aandacht voor dit onderwerp is, wordt er op [datum] een studiemiddag voor het gehele docententeam georganiseerd. Tijdens die middag wordt er verder nagedacht over het onderwerp culturele diversiteit en worden er lessen bedacht die gegeven gaan worden. Vandaar dat de lessen die doorgaans maandagmiddag plaatsvinden, niet doorgaan. Alle leerlingen zijn uit na het .. uur die dag.

Met vriendelijke groet,

[naam]

[functie]

Bijlage 1.3: Voorbeeld programma studiemiddag ‘ Culturele Diversiteit’

[NAAM SCHOOL] [DATUM].

12.30 u Ontvangst

Intro door DIRECTEUR. DIRECTEUR geeft het doel en belang van de middag aan en [NAAM ORGANISATOR] neemt over.

12.35 u Toelichten programma van de middag

[NAAM ORGANISATOR] licht de middag toe: inhoudelijk, leuk, ontspannend, intensief, met als resultaat een leeractiviteit om te gebruiken binnen je eigen vak.

Culturele diversiteit, waar hebben het over? Met elkaar ervaren.

Waarom zou je er als school iets aan doen? De theorie, verhaal over Actief Burgerschap & Sociale Integratie.

Even ontspannen met een kaartcompetitie waarbij je leert over samenwerking

Er is ruimte om een leeractiviteit te maken, met coaching van organisatoren

12.45 u Oefening diversiteit in het team

Waar gaat het bij diversiteit om?

Een oefening waarbij het team zijn eigen diversiteit benut om goed zicht te krijgen op het fenomeen en de implicaties van diversiteit.

[NAAM ORGANISATOR] leidt dit.

Opstelling: tafels aan de kant, open ruimte.

Diversiteitmatrix, wisselgesprekken in carrousel.

13.15 u Kies Kleur in Groen

PPT presentatie: 5 redenen voor een groene school om culturele diversiteit in het onderwijs te implementeren. (Dit staat in Actief burgerschap & Sociale Integratie).

13.30 u Barna

Setting klaarzetten:

- x tafels met 4 stoelen.
- x keer kaartspelen op tafel.

- 25 minuten spelen in groepen van 4.
- x groepen van 4 mensen: x totaal.

Organisatoren observeren en 25 minuten nabespreken.

14.30 u Pauze

14.45 u Leeractiviteiten samenstellen

Werkvorm:

Hoeveel groepen?

Per vak – 2 a 3 personen per groepje. x groepjes.

- Stagiaires en docenten
- Eigen opdracht voor OBP:
 - Administratie
 - Conciërges
 - ICT'ers
 - Management

16.30u Borrel

Indien mogelijk met multicultihapje en multiculti muziekje.

Bijlage 1.4: Diversiteitmatrix

Naam	Iftd	seks	opleidng	beroep/ sector	Gehuwd smnwnd	single	kind	religie/ seculier	nation	etniciteit	randstad/ regio	andere loyaliteiten	hobbies	Plts gezin
Ada	42	v	HBO tuinbouw	Vmbo docent	s		1	seculier	Ned	0,5 Joods	Rotterdam	Vrouwzijn	paarden	4 ^e kind
Mehmet	23	m	HBO docent econ	docent		x	-	Moslim	Ned Turks	Laz	Limburg	Homo		
Klaas	52	m	LTS	conciërge	g		3	Ned hervormd	Ned		Groningen	Noorderling	zeilen	oudste

De diversiteitmatrix wordt aan elke medewerker uitgedeeld. De eerste 3 ingevulde namen zijn voorbeelden. De medewerker vult voor zichzelf de matrix in. Daarna vindt er aan de hand van onderstaande methode een wisselgesprek plaats tussen medewerkers over de diversiteitmatrix.

Stap:

1) Vul de matrix in voor jezelf – ga uit van je identiteit/loyaliteit

2) Twee kringen maken

Met je stoel

Binnen en buitenkring, met gezichten naar elkaar

Zo dadelijk ga je elkaar interviewen.

3) **Ronde 1**

Kijk samen naar je ingevulde matrixen.

Overeenkomsten, verschillen, verrassingen?

De binnenkring stelt in de eerste ronde vragen aan de buitenkring.

Dus je voelt je een Fries, wat betekent dat voor jou?

Waarom is man zijn voor jou een loyaliteit?

4) Buitenkring schuift 3 plaatsen naar rechts

5) Schud elkaar de hand.

2 minuten de tijd

De binnenkring stelt in deze ronde vragen aan de buitenkring

6) Wisselen!!!

De buitenkring stelt vragen aan de binnenkring.

2 minuten

7) STOP!!

Bedank elkaar en neem afscheid

8) De binnenkring verschuift 2 plaatsen naar rechts

9) **Ronde 2**

Schud elkaar de hand.

2 minuten de tijd

De binnenkring stelt in deze ronde vragen aan de buitenkring

10) Ronde 2

Wisselen!!!

De buitenkring stelt 2 minuten vragen aan de binnenkring.

11) STOP!!!

Bedank elkaar en neem afscheid.

12) De binnenkring verschuift 4 plaatsen naar rechts.

13) Nabespreking

Hoe ging dat?

Wat viel op?

Nieuws gehoord?

14) Diversiteit:

aspecten waarop mensen verschillen

- Leeftijd	- Religie
- Etniciteit	- Sociale klasse
- Sekse	- Beroepsgroep
- Validiteit/handicap	- Leefsituatie
- Seksuele voorkeur	- Regio/Stad

Bijlage 1.5: Programma en website Kies Kleur in Groen

Cultuur

Gemeenschappelijke wereld van ervaringen, waarden, symbolen, praktijken en kennis die een bepaald sociaal systeem kenmerkt.

(Edwin Hoffman – Interculturele gespreksvoering)

Elk sociaal systeem –sociale identiteit- heeft dus een eigen cultuur:

Bijv gezins- en familieculturen, jongerenculturen, buurtculturen, organisatiesculturen, professionele culturen, religieuze culturen, etnische culturen, culturen van actievoerders en chatculturen.

Culturele diversiteit

Culturen van de verschillende sociale systemen waarin we leven, hebben **grote impact** op de communicatie en omgangsvormen, verbale en non verbale taal, zienswijze, beelden en verwachtingen van een ander.

Ontmoeten en samenleven gaat niet vanzelf.
Dat gaat met botsen, vallen en opstaan.
Soort zoekt liever soort.

Ja en??

Waarom zouden wij ons daar druk over maken?

KLEUR
IN GROEN

5 ijzersterke redenen voor het groen onderwijs om in actie te komen

Werving van voldoende leerlingen

Er komen steeds minder jongeren.

Relatief komen er steeds meer allochtone jongeren.

Straks is 1 op de 5 Nederlanders van allochtone afkomst.

Wat gebeurt er als we die groep missen?

En zijn we dan wel echt toegankelijk voor alle culturen

Aantrekkelijke gebouwen (en wat doen we met de beesten?)

Gemengde teams, intercultureel bekwaam personeel

Aantrekkelijkheid van ons onderwijs voor alle culturele groepen vertalen

Contact met je eigen culturele omgeving leggen.

Leerlingen leren met verschillende culturen om te gaan.

Voorkomen van wereldvreemde en soms racistische leerlingen

Word je als leerling van het Groen Onderwijs wel voorbereid op de pluriforme samenleving?

Toezichtskader Actief burgerschap en sociale integratie, voor vmbo en mbo.

In het algemeen weinig intercultureel contact. Hier en daar racistische incidenten en extreem rechtse groepsvorming.

Groene beroepen worden steeds internationaler en intercultureler

Mondialisering van de agrarische handel en teelt.

Zaken doen met Duitsland vraagt óók intercultureel communiceren.

Wat wil de allochtone klant eigenlijk? -> Groeiende markt.

Het groen onderwijs wil aansluiten bij de beroepspraktijk.

Groen Onderwijs heeft ook een maatschappelijke functie zegt de minister

Groene waarden overbrengen aan allerlei maatschappelijke groepen.

Hooft iedereen daar dan echt wel bij???

Middel: oa groene maatschappelijke stages voor 'grijze' leerlingen.

En daarom het:

Actieplan

Kies kleur in groen

Ondertekend door alle AOC's, Stoas Hogeschool en Aequor.

Op 6 oktober 2008 aangeboden aan de minister

WWW.KIESKLEURINGROEN.NL

Voor veel info.

Bijlage 1.6: Barnga

Doel

Barnga is een simulatiespel waarin de spelers van het spel een cultuurschok ervaren door geconfronteerd te worden met mensen die, ondanks vele schijnbare overeenkomsten, dingen op een verschillende manier doen. Men moet deze verschillen leren beseffen en zien en onderling leren oplossen om effectief te kunnen functioneren in een cross-culturele groep of effectief te kunnen communiceren.

Omschrijving

Een simulatiespel over cultuurbotsingen en communicatiestoornissen in interculturele situaties ontwikkeld door Bureau Cross Cultureel Magazine

Inkleding

Dit spel is geschikt om in een interculturele uitwisseling te gebruiken. Je vindt het onder andere in de bundel voor inleefreizen 'Een stapje in de wereld - een wereld van verschil'. Verkrijgbaar bij Globelink vzw.

Voorbereiding

Het spelen en het leiden van Barnga is niet moeilijk, maar een aantal voorbereidingen maken het spel veel effectiever.

§ Lees de instructies voor het verloop van het spel goed door;

§ Pas het spel indien nodig aan aan je eigen doelen en mogelijkheden (er zijn verschillende aanpassingen mogelijk in grootte van de groep, in tijd en in instructies)

§ Maak kopieën van de verschillende spelregels in setjes van vier. Voor ieder groepje van vier spelers moeten nieuwe spelregels worden gebruikt. In totaal zijn er 10 versies spelregels (zie hieronder).

§ Per groepje is een gewoon kaartspel nodig waarbij alle kaarten boven de 5 uit het spel worden gehaald; de azen blijven in het spel. Dus aas, 2, 3, 4, 5 van elke kleur vormen het spel. In totaal 20 kaarten

§ Bereid het scenario van de spelrondes voor en maak een lijstje van de vragen voor de nabespreking

§ Leer zo mogelijk de verschillende variaties van de spelregels uit je hoofd (van 1 t.e.m. 10). Spelers vragen soms tijdens het spel aan de leider welke de spelregels waren of zij vragen of zij ze goed begrepen hebben

§ Indien mogelijk verdient het de voorkeur om het spel in duo-vorm te leiden waarbij ook rekening gehouden wordt met diversiteit (man-vrouw/allochtoon-autochtoon). Dit geldt met name voor grote, gemengde groepen

§ Als er voldoende assistentie is, kan per tafel of per groepje tafels iemand aangewezen worden om te assisteren. De assistenten moeten goed op de hoogte zijn van het spel (dit kunnen soms mensen zijn uit de groep deelnemers die het spel al kennen)

§ Als je nog nooit Barnga gespeeld hebt, kan het een goed idee zijn om het spel zelf eerst te oefenen voor je het gaat leiden (Als er geen oefenspelers voorhanden zijn, kan dat ook in je verbeelding)

Duur en aantal deelnemers

Barnga wordt gespeeld met groepen van 12 tot 40 personen. Het is mogelijk om Barnga in

grotere groepen te spelen en eventueel ook in kleinere (zie aanpassingen). Barnga kan door iedereen worden gespeeld (men hoeft niet vertrouwd te zijn met kaartspelen). De speelduur is ongeveer 25 min., maar kan indien gewenst verkort of verlengd worden. Voor de nabespreking zijn minimaal 30 min. noodzakelijk. In totaal duurt het spel minimaal een uur.

Materiaal

Voor iedere groep van vier spelers is een tafel met stoelen noodzakelijk. De tafels van de verschillende groepjes moeten niet te dicht op elkaar staan (men moet elkaar niet direct kunnen horen), maar wel in één ruimte. Bij voorkeur in een grote open cirkel.

Eén kaartspel per groepje en per deelnemer één kopie van de spelregels (per groep verschillend). Spelers mogen pen en papier meenemen naar de tafels of men deelt pen en papier uit samen met de spelregels.

Speluitleg:

Introductie

De spelleider vertelt de deelnemers wat het doel is van het spel: het leren en spelen van een kaartspel waarbij je in een duo in verschillende rondes probeert te winnen van andere duo's. In deze fase wordt verder geen informatie verschaft over de werkelijke bedoelingen van het spel. Het verborgen doel: ervaren, voelen van een cultuurschok als gevolg van communicatieproblemen en als gevolg van het besef dat gedragspatronen van andere mensen zonder dat je het verwacht opeens blijken te verschillen, wordt pas bij de nabespreking naar voren gebracht.

Deelnemers die nog nooit een kaartspel hebben gespeeld, moeten worden gerustgesteld met de mededeling dat het spel niet moeilijk is en dat men tijd krijgt om het te leren.

Voor aanvang van het spel wordt gevraagd wie het spel al kent. Mensen die het spel al kennen mogen niet meespelen, maar kunnen assisteren of observeren. Als de overige deelnemers het spel aan het leren zijn, krijgen assistenten en observatoren van de leider(s) instructies.

Eventuele observatieopdrachten zijn:

§ Observeer het gedrag van de 'nieuwkomers'

§ Observeer het gedrag van de ontvangers

§ Observeer hoe de strategie of aanpak per tafel verschillend is

Assistenten zien toe op het naleven van de regels, met name als na de oefenronde de zwijgregel wordt ingevoerd.

Het leren van het spel

Groepjes van 4 spelers zitten aan verschillende tafels.

De duo's zitten tegenover elkaar.

Iedere speler krijgt een exemplaar van de spelregels (per tafel een verschillende versie, beginnend met versie 1 bij tafel 1, enz. zonder dat de spelers dat weten)

De groepjes krijgen 5 min. om de spelregels door te nemen.

Daarna spelen de spelers gedurende 5 min. een aantal proefrondjes waarbij nog onderling overlegd mag worden. Na deze 5 min. worden de spelregels weggehaald en wordt het spel gedurende weer 5 min. voortgezet, maar dan onder een strikte zwijgregel! Men mag alleen via gebarentaal of via een tekeningetje communiceren (er mag dus niet geschreven worden).

Plenair maakt de leider nog een aantal dingen duidelijk:

- na het wegnemen van de spelregels begint het 'echte' spelen met scores
- per rondje wordt het aantal slagen geteld, niet de punten
- per rondje tellen de duo's hun slagen bij elkaar op en geven het winnende rondje aan op papier (wij-zij); de winnaar (die helft van het duo met de meeste slagen) deelt voor het volgende rondje.

Door deze opmerkingen plenair te maken, versterkt de begeleider het gevoel dat iedereen hetzelfde spel met dezelfde spelregels speelt.

De eerste wisseling

Onder het mom van een toernooi schuift een duo per tafel door naar de volgende tafel (het andere duo blijft dus zitten). Het doorschuiven gebeurt met de klok mee. Het spel wordt weer 5 min. voortgezet. Spelers worden weer herinnerd aan de strikte zwijgregel door de spelleider en de eventuele assistenten. Als de spelers ontdekken dat er iets aan de hand is (er zijn dus nu twee verschillende versies spelregels aan één tafel) wordt hun duidelijk gemaakt dat zij dit uitsluitend non-verbaal en in de eigen groep moeten oplossen. De begeleider kan dus niet voor hulp worden ingeroepen. De begeleider moedigt aan te scoren; hij/zij bevordert het competitie-element.

Na ongeveer 5 min. (afhankelijk van de voortgang kan dat ook iets langer zijn) wordt een tweede wisseling aangekondigd. Voor deze wisseling hoeft niet gewacht te worden tot alle tafels hun rondje uitgespeeld hebben; sommige rondjes moeten halverwege worden afgebroken.

De tweede wisseling (tweede schok)

Opnieuw schuiven twee mensen per tafel door naar de volgende tafel, maar deze keer zijn dat de twee mensen die aan het 'bovenste' deel van de tafel zitten. De oorspronkelijke partner (maatje) raakt men dus nu kwijt. Aan de volgende tafel zit men tegenover een nieuwe partner en vormt daar weer een nieuw duo mee.

Uiteindelijk blijft per tafel maar één van de oorspronkelijke spelers over.

Het 'score-papier' blijft op de oude tafel; aan de volgende tafel telt het nieuwe duo door op de score van het eerste duo.

Er zijn nu 3 verschillende spelregels per tafel. Opnieuw worden spelers, indien nodig herinnerd aan de zwijgplicht en aan het wedstrijdelement.

Afsluiting

Na weer 5 min. kondigt de spelleider het einde van de ronde aan en het einde van het spel.

Aanpassingen en variaties

§ Wat te doen met overblijvende deelnemers?

Bij een oneven aantal kunnen deelnemers overblijven: deze kunnen assisteren (na van tevoren te zijn ingelicht over de bedoeling van het spel) of als observatoren meedoen. Men kan hiervoor ook vrijwilligers vragen als de 'overblijvers' bijvoorbeeld erg graag willen meespelen. Deelnemers die het spel al kennen kunnen ook assisteren.

§ Wat te doen bij kleinere groepen?

Je kunt Barnga ook spelen met 8 spelers. Laat dan de tweede wisseling achterwege. Als er maar 6 mensen zijn kun je Barnga omzetten in een kaartspel voor 3 spelers per tafel.

§ Wat te doen bij zeer grote groepen?

Bij meer dan 40 spelers moeten de spelregels weer opnieuw in roulatie worden gebracht vanaf de eerste versie (10 groepen hebben 10 verschillende spelregels; de daarop volgende groepen beginnen weer met de eerste en tweede versie van de spelregels,...)

§ Wat te doen als je weinig tijd hebt?

Als je weinig tijd hebt, kun je het leren van de spelregels van papier en het eerste rondje spelen combineren. Bovendien kan de tweede wisseling worden overgeslagen.

§ Wat te doen als je veel tijd hebt

Dan kan je juist de tijd om te leren en het eerste rondje spelen uitbreiden als mede de tweede uitwisseling langer maken.

Je kunt ook een derde wisseling invoeren waarbij drie of vier verschillende versies van de spelregels aan één tafel bij elkaar komen.

Variaties in instructies

§ 'Oneerlijke nieuwkomers': juist voor de start vertel je één duo dat het andere duo de opdracht heeft gekregen om het gedrag te simuleren van een oneerlijke cultuur. Zeg het duo dat ze moeten uitkijken voor pogingen tot vals spelen. Je kunt de boodschap ook schriftelijk op een briefje aan het duo geven.

§ 'Domme nieuwkomers': zeg tegen één duo dat het andere duo de spelregels nog niet goed begrijpt door hun gebrek aan ervaring met kaartspelen. Zeg hun dat ze een beetje geduld moeten hebben en begrip.

§ Bewustzijnsverruiming: vertel de duo's dat ze enige verschillen kunnen verwachten in de manier waarop de andere duo's spelen als gevolg van een andere interpretatie van de spelregels. Geef de suggestie dat men beziet hoe men non-verbaal tot overeenstemming kan komen over een gezamenlijke set spelregels.

§ 'Naar het buitenland': wissel gedurende de tweede wisseling in sommige groepen wel partners, in andere niet.

§ Voor andere variaties: zie nabesprekingpunten onder 'Wat-als-vragen'.

Variatie in de plaats en het doel van Barnga in een programma

Barnga zoals hier beschreven wordt gebruikt als eye-opener met als eerste bedoeling het laten ervaren van een cultuurschok zonder informatie of uitleg vooraf. Barnga kan echter ook gebruikt worden als oefening om eerder gegeven kennis over bijvoorbeeld cultuurbepaaldheid, cultuurverschillen en diversiteit in een praktijksituatie toe te passen en te toetsen. Bij deze variatie kunnen aparte leerdoelen worden geformuleerd. Vooraf kan dan tegen de deelnemers worden gezegd dat ze eens moeten terughalen wat ze in de vorige programmaonderdelen hebben geleerd. En vervolgens of ze willen bezien of en in hoeverre ze tijdens het spel het geleerde kunnen inzetten.

Nabespreking

De nabespreking moet deelnemers helpen te reflecteren over hun ervaringen en moet helpen verbanden te leggen met situaties en ervaringen in de dagelijkse praktijk.

De nabespreking kan op verschillende manieren gebeuren, afhankelijk van hoeveel tijd men heeft, het niveau van de groep, hoe goed men de groep en de (beroeps)praktijk van de groep kent en welke plaats dit spel inneemt in een (totaal)programma.

Globaal zullen echter in elke nabespreking de volgende elementen achtereenvolgens aan de orde komen.

1. Stoom afblazen onder elkaar

2. Plenair de eerste reacties naar boven laten komen, eventueel te verdelen in wat voelde je

en wat dacht je.

3. Wat waren de reacties in handelen en doen, kan je spreken van een bepaalde strategie?

4. De relatie die gelegd kan worden tussen wat in het spel ervaren is en de dagelijkse realiteit of praktijk van de deelnemers

1. Het eerste stoom afblazen onder elkaar gaat vanzelf als de deelnemers na een kwartier zwijgen en de nodige frustraties hun opgekropte gevoelens aan elkaar kwijt kunnen. Geef daar een paar minuten de tijd voor. In de tussentijd kan eventueel een aantal flappen worden opgehangen voor het meer structurele deel van de nabespreking. Na een paar minuten wordt de deelnemers gevraagd in een halve kring te gaan zitten of hun stoelen zo te draaien dat men elkaar en de spelleider kan zien.

2. In deze fase worden zoveel mogelijk reacties geïnventariseerd. In eerste instantie wordt de deelnemers gevraagd vrij te reageren op het gebeurde en wat daarbij als eerste naar voren komt. Wat dacht je wat er aan de hand was? Wat voelde je daarbij? Het is niet de bedoeling dat je als spelleider diep ingaat op deze reacties of ze gaat analyseren of psychologiseren. (Het is genoeg om aandachtig en inlevend te luisteren en ervoor te zorgen dat meerdere mensen aan bod komen.) Eventueel kunnen reacties door de tweede leider op flap worden geschreven, waarbij een onderscheid kan gemaakt worden tussen denken, voelen en doen. In de levendigheid van het gesprek lopen deze zaken vaak door elkaar of worden door elkaar naar voren gebracht. Het hangt van de ervaring en de stijl van de spelleider af hoe gestructureerd hij/zij het wil aanpakken. Zie voor voorbeelden van denken, voelen en doen onder: 'voorbeelden van eerste reacties in denken, voelen en doen.' Ook kan de eventuele assistenten als eerste worden gevraagd wat ze hebben waargenomen. Als het plenaire gesprek in eerste instantie niet loopt of als de deelnemers bang zijn om als eerste hun mond open te doen, kan de spelleider als eerste een authentiek statement maken of voorbeelden noemen uit 'voorbeelden van eerste reacties in denken, voelen en doen.'

Na de eerste (emotionele) reacties en (rationele) gissingen onthult de spelleider dat er verschillende versies spelregels in omloop waren. Voor de meeste deelnemers is dit inmiddels duidelijk geworden, maar er zijn altijd deelnemers die dat niet in de gaten hebben. Hierna kunnen ervaringen en reacties verder gestructureerd worden met vragen als:

§ Hoe was het om een nieuwkomer aan een tafel te zijn?

§ Hoe was het om een nieuwkomer of nieuwkomers te ontvangen?

§ Hoe was het om met een maatje te zijn en hoe was het om je maatje bij de tweede uitwisseling kwijt te raken?

· Hoe reageerde je op je nieuwe maatje?

· Hoe was het om als enige over te blijven van het oorspronkelijke groepje en dus een minderheid te zijn?

· Hoe was het om niet te mogen praten?

· Welke groep slaagde er toch in tot een spel te komen? Hoe is dat gelukt?

Deze vragen zijn met name behulpzaam als er een link gelegd moet worden met de interculturele ervaring die de deelnemers zullen meemaken op hun inleefreis, waarbij zij geconfronteerd worden met een andere samenleving waarin zij de nieuwkomers zijn, al dan niet met steun van hun eigen groep (het maatje uit het spel). Tijdens zo'n reis worden de deelnemers ook vaak geconfronteerd met (spel)regels die zij niet kennen of niet begrijpen. Zie verder onder 4.

Bij dit onderdeel kan ook gebruik worden gemaakt van een aantal 'Wat- als'-vragen. Zie onder 'Wat-als'-vragen.

3. Deze fase ligt in het verlengde van de vorige. Het is echter zinvol om apart stil te staan bij wat men concreet deed en of er sprake was van een bepaalde strategie om tot een oplossing te komen.

Hoe werd met de verwarring omgegaan? Wat deed men om eruit te komen, individueel of als groep? Ging men stug door met alleen volgens de eigen spelregels te spelen en die eventueel ook anderen op te leggen of probeerde men tot een soort compromis te komen of zelfs tot gezamenlijke nieuwe regels?

Voor verdere verdieping van deze onderdelen kan gebruik gemaakt worden van de 'toelichting op denken, voelen en doen' en 'voorbeelden van eerdere ervaringen met Barna'.

4. Wat is de relatie tussen ervaringen en reacties met en op het spel en de interculturele realiteit?

De link naar de realiteit wordt gelegd door het verborgen doel van Barna samen te vatten en de verschillende simulatieonderdelen te benoemen.

Herkennen deelnemers hun reacties en gedrag en die van anderen tijdens het spel en zien zij overeenkomsten met reacties en gedrag in andere situaties? Zijn er generalisaties af te leiden uit het spel over interculturele conflicten en communicatieproblemen in bepaalde praktijksituaties?

Afhankelijk van de tijd, de groep en de deskundigheid van de begeleider kan hier al dan niet verder op ingegaan worden.

Voorbeelden van eerste reacties indenken, voelen en doen

Bijvoorbeeld bij voelen: agressie, beledigd, niet serieus genomen, inferioriteitsgevoelens, competitie, afwijzing, onzekerheid, kwaadheid, medelijden, verwarring, lol, opwinding, twijfel, argwaan, verbazing, onbegrepen, onverschillig.

Bij denken: zij spelen vals, zij begrijpen het niet, zij proberen het spel te domineren, zij moeten zich aanpassen omdat ze nieuw komen, zij kunnen het nog niet, zij zullen wel gelijk hebben, ik bepaal de regels hierin, dit is mijn tafel, ik leer het nooit, ik dacht dat ik het begreep, ik ben de enige hier die de regels kent, ik ben niet achterlijk, ik laat ze maar, ik weet het toch beter.

Bij doen: we probeerden gewoon door te spelen, we deden of er niets aan de hand was, we probeerden samen nieuwe regels te maken, we deden een tijdje hun regel en dan weer de onze, we deden maar wat zij wilden, we gaven het uiteindelijk op; we maakten duidelijk wat de spelregels waren door het heft in handen te nemen, wij deden gewoon maar wat, we pikten gewoon de kaarten in.

'Wat-als'-vragen

-Wat zou er gebeurd zijn als het spel langer had geduurd?

· Hoe zou het zijn geweest als je het spel had gespeeld zonder partner?

· Wat zou er gebeurd zijn als spelers van tevoren waren gewaarschuwd dat er verschillen waren in de spelregels en gevraagd waren een heel nieuwe versie te maken?

· Wat zou er gebeurd zijn als er een veel ingewikkelder spel was gebruikt?

· Wat als het competitieniveau tijdens het spelen was verhoogd of als er om geld was

gespeeld?

- Wat als het de spelers was toegestaan om te praten tijdens het spelen?
- Wat als het de spelers was toegestaan om te praten, maar waarbij iedere cultuur dezelfde woorden gebruikte om iets anders aan te duiden? Bijvoorbeeld aas betekent 5 i.p.v. 1?
- Wat was anders geweest als één van de spelers er zichtbaar anders had uitgezien (de enige vrouw in de groep of de enige met een andere huidskleur)?

De groep kan zelf aangemoedigd worden met andere 'wat-als'-vragen te komen.

Toelichting op denken, voelen en doen

In verwarrende en/of lastige situaties zoals ook interculturele situaties vaak zijn, is bij zowel denken en voelen als doen een gradatie in reacties mogelijk die het duidelijkste zichtbaar wordt in het gedrag. Deze gradatie kan uiteenlopen van uitgesproken non-assertief gedrag (het vermijden van de confrontatie, het je zosnel mogelijk proberen aan te passen of het helemaal opgeven) tot assertief gedrag (je niet opzij laten zetten of opkomen voor jezelf) tot dominant, intimiderend gedrag. Deze en andere gedragsalternatieven worden op een andere manier beschreven onder: 'Effectiever omgaan met reacties in voelen, denken en doen'.

Er is een aantal factoren dat bij deze reacties van invloed is:

- De machtsfactor: behoor je tot de meerderheid of tot de minderheid, ben je nieuwkomer of lid van de ontvangende groep
- de structurele factor: hoe vrij of beperkend is de situatie of het systeem waarin je zit?
- De kennisfactor: ken je de geschreven en de ongeschreven regels goed of is er sprake van een kennisachterstand?
- De sociale factor: ken je elkaar of ben je vreemden voor elkaar? Hoe veilig voel je je? Hoe is het sociaal-emotionele klimaat?
- De persoonlijke factor: wat is je persoonlijke stijl van aanleg en wat zijn je eerdere ervaringen?
- Stereotype verwachtingen en vooroordelen

Eerdere ervaringen en opmerkingen m.b.t. Barnga

- Wanneer je merkt dat er regels worden geschonden ben je geneigd dit toe te schrijven aan de onwetendheid van de ander (i.p.v. aan andere spelregels)
- wanneer 'schendingen' voortduren, vermoed je oneerlijkheid of valsspelen
- pas later (vaak te laat) denk je aan de mogelijkheid van verschillende spelregels
- verwachtingen en vooroordelen dragen sterk bij aan je reactie op schendingen van de regels
- hoe meer gelijk culturen lijken of zijn, des te schokkender is het wanneer discrepanties worden ontdekt
- een cultuurschok is gemakkelijker te dragen wanneer je met een partner bent
- zelfs wanneer je partner naar een andere partner gaat, voel je je nog sterk door zijn/haar aanwezigheid
- culturele fricties worden verergerd door communicatiestoringen
- wanneer er cultuurbotsingen zijn, zijn mensen gauw geneigd het op te geven i.p.v. te vechten voor principes
- het gevoel gemanipuleerd te worden of voor de gek gehouden te worden kan ook een gevoel van gelatenheid teweegbrengen

§ de opgelegde regels van het spel, waaronder de zwijgplicht, kunnen benauwend en beperkend werken. Zo kan het systeem waarin je zit grote invloed hebben op de communicatie

§ groepen zoeken naar een externe scheidsrechter wanneer ze niet in staat zijn met elkaar te communiceren

§ mensen die assertief zijn en duidelijk aanwezig, krijgen meestal hun zin

§ mensen schamen zich snel als ze moeten communiceren d.m.v. onconventionele methoden

§ Barnga biedt een gelegenhedscultuur, een tijdelijk referentiekader. In dit kader zijn mensen nog wel bereid om de spelregels te veranderen om het spel door te laten gaan (het maakt uiteindelijk niet uit of het ruiten of schoppen troef is). Moeilijker wordt het als achter regels diep gevoelde waarden en overtuigingen schuilgaan. Dan stuiten mensen vaak op emotionele grenzen bij zichzelf en anderen;

§ Tijd die geïnvesteerd wordt in het verbeteren van onderlinge communicatie is nooit verspild. Het is vaak een noodzakelijke voorwaarde om gezamenlijk verder te kunnen.

Effectiever omgaan met reacties in voelen, denken en doen

Voelen/emoties

In onzekere dubbelzinnige situaties zoals cross-culturele situaties vaak zijn, reageren we meestal emotioneel en direct en niet rationeel of bedachtzaam. Als een bepaalde emotie zoals irritatie, kwaadheid of frustratie steeds weer in een cross-culturele situatie de kop op steekt, is dat meestal een teken dat je niet genoeg informatie hebt van de ander of m.b.t. de situatie. Deze speciale emotie die steeds terugkeert, kan dan worden gebruikt als een soort rode vlag die je waarschuwt dat je je eerst het een en ander moet vragen voor je gaat handelen. Het kan de emotie zijn die zich ook weer in dit spelletje aandiende en waarmee je dus meestal op dit soort situaties reageert.

Indien er sprake is van werkelijk gevoelde emotionele grenzen, is het zinvol je af te vragen waarom je op welk punt je grenzen stelt en of deze bespreekbaar zijn. Over gevoelens alleen kun je niet communiceren, wel over de gedachten en ideeën achter die gevoelens.

Denken

We kunnen zowel interne als externe ideeën hebben over wat er aan de hand is. Vaak bestaat de neiging in cross-culturele situaties de ideeën extern te projecteren: 'zij' doen vreemd, 'zij' begrijpen het niet, 'zij' hebben een achterstand,... Interne overwegingen komen echter ook voor: 'ik begrijp het zeker niet' of 'ik leer het nooit'.

Het meest effectief is om zowel bij interne als externe overwegingen een vraagteken te zetten. Misschien is het zo. Je kunt beter checken of je overwegingen terecht zijn. Je moet leren om van vooronderstellingen vragen te maken, dat gaat niet vanzelf.

Doen

Er is een duidelijke relatie tussen denken en doen. In een situatie van interculturele discrepantie zijn er globaal vijf verschillende mogelijkheden van reageren. Het gaat er niet om dat een van die manieren de beste is. Afhankelijk van de situatie moet gekeken worden welke manier op dat moment het meest effectief is.

§ Dominantie: ik leg mijn manier op, want mijn manier is de beste manier.

§ Aanpassing: we moeten samenwerken en communiceren en dat moeten we op een of andere manier doen, dus waarom niet op jullie manier. Of: wij komen er nieuw bij, dus

accepteren we jullie regels ('wees boer bij de boeren', 'als je in Rome bent, doe als de Romeinen').

§ Vermijden: ik doe net of ik het niet zie of merk, of: dit is niet belangrijk genoeg om er een toestand van te maken, dus laat ik het maar zo.

§ Compromis: ik doe het een beetje op mijn manier en jij een beetje op jouw manier. Deze keer gebruiken we jullie regels volgende keer gebruiken we onze regels.

§ Synergie: een nieuwe manier creëren om dingen aan te pakken die de verschillende manieren van beide partijen overstijgt. De nieuwe manier maakt hierbij gebruik van de sterke kanten van beide partijen van beide partijen om een zo effectief mogelijk resultaat te bereiken. Of het nu om een simpel kaartspelletje gaat of om een ingewikkeld project of om samen te overleggen in een vergadering, spelregels zijn noodzakelijk.

Het is dus niet vanzelfsprekend dat synergie de meest fantastische oplossing voor alle conflicten is. Bij effectief intercultureel functioneren zijn alle vijf alternatieven beschikbaar. Hoe breder het reactierepertoire en hoe bewuster je daarvan gebruik kan maken, hoe effectiever je bent in interculturele situaties of situaties waarin sprake is van diversiteit.

Algemene opmerkingen ter afsluiting

Afhankelijk van de ruimte die men heeft en van het verloop van de nabespreking, kan worden afgesloten met enige algemene opmerkingen over de invloed van culturele verschillen op het werk, interculturele communicatie of diversiteit in bredere zin.

Wat is de invloed van culturele verschillen? Kunnen we deze verschillen zien of worden ze ontkend? En hoe moeilijk is het om op een open en constructieve manier te praten over (culturele) verschillen?

Zelfs met een groep goed opgeleide professionele en ontwikkelde mensen is het soms moeilijk hier open mee om te gaan. Men vindt het meestal een lastig onderwerp dat men zoveel mogelijk wil vermijden. In veel organisaties leidt dit tot grote omzichtigheid of tot het 'op eieren lopen' of men ontkent dat er verschillen zijn. ('wij behandelen iedereen gelijk' of 'voor ons is iedereen hetzelfde'). Met name in Nederland waar het taboe op discriminatie groot is, bestaat ook de misvatting dat praten over verschillen of het zien van verschillen al verkeerd is, alsof dat die verschillen degradeert. We associëren dat al snel met vooroordelen en met discriminerend gedrag en worden dan defensief of offensief. Organisaties die onderkennen dat er verschillen zijn en dat die verschillen zowel een negatieve als een positieve invloed hebben, gaan er het meest bewust mee om en zien daarmee eerder de mogelijkheden voor oplossingen en verrijking.

Vaak worden echter ook cultuurverschillen en verschillen in (machts)positie door elkaar gehaald. In de meeste organisaties is op dit moment nu eenmaal sprake van een meerderheidsgroep en een zichtbare minderheidsgroep. Bij het bespreekbaar maken van verschillen, mag men de positie van de diverse partijen in de situatie niet uit het oog verliezen. Sociale en individuele verschillen kunnen soms een belangrijkere rol spelen dan culturele verschillen.

Bij interculturele communicatie kan bijvoorbeeld opgemerkt worden dat louter respect en tolerantie voor een andere cultuur niet tot communicatie of interactie leidt. Pas in de interactie kan men eigen ideeën en overtuigingen toetsen aan de ander en kan men de eigen grenzen verkennen en eventueel bijstellen of verruimen. In de omgang met mensen met een andere culturele achtergrond worden altijd fouten gemaakt. Het gaat erom een situatie te creëren waarin deze fouten bespreekbaar zijn en juist als uitgangspunt kunnen dienen voor verder uitwisseling, bijstelling en verrijking van beelden, ideeën en opvattingen.

Bij diversiteit kan gerefereerd worden aan andere vormen van diversiteit waarmee wij in ons dagelijks leven allemaal al veel langer te maken hebben en die ook in de communicatie kan leiden tot misverstanden en problemen of als herkenning om minder vreemd te staan tegenover etnische diversiteit.

Overzicht van de tien verschillende versies van de spelregels

De volgorde van de verschillende versies is in het geheim aangegeven d.m.v. een code onderaan de pagina van elke versie van de spelregels in waarde oplopend van 1 tot 10 (zie voorbeelden van de afzonderlijke spelregels)

Versie 1 Aas is de laagste kaart, Schoppen is troef. Je mag introeven als je niet kunt bekennen in de gevraagde kleur.

Versie 2 Aas is de laagste kaart. Er is geen troef.

Versie 3 Aas is de hoogste kaart. Schoppen is troef. Je mag introeven als je niet kunt bekennen in de gevraagde kleur.

Versie 4 Aas is de hoogste kaart. Schoppen is troef. Er mag altijd ingetroefd worden, ook als je kunt bekennen in de gevraagde kleur.

Versie 5 Aas is de laagste kaart. Schoppen is troef. Er mag altijd ingetroefd worden, ook als je kunt bekennen in de gevraagde kleur.

Versie 6 Aas is de laagste kaart. Ruiten is troef. Er mag altijd ingetroefd worden, ook als je kunt bekennen in de gevraagde kleur.

Versie 7 Aas is de hoogste kaart. Ruiten is troef. Er mag altijd ingetroefd worden, ook als je kunt bekennen in de gevraagde kleur.

Versie 8 Aas is de hoogste kaart. Ruiten is troef. Je mag introeven als je niet kunt bekennen in de gevraagde kleur.

Versie 9 Aas is de hoogste kaart. Er is geen troef

Versie 10 Aas is de laagste kaart. Ruiten is troef. Je mag introeven als je niet kunt bekennen in de gevraagde kleur.

Barnga: de afzonderlijke spelregels

De kaarten	Er worden slechts 20 kaarten gebruikt: de aas, 2,3,4 en 5 in iedere kleur. De aas is de laagste kaart.
De spelers	Vier. De twee spelers die tegenover elkaar zitten, spelen samen.
Het delen	De gever schudt de kaarten en geeft ze één voor één. Iedere speler krijgt 5 kaarten.
Het begin	De speler die links van de gever zit, komt uit (speelt een kaart). Om de beurt spelen de andere spelers een kaart bij. De vier kaarten die dan op tafel komen te liggen, noemen we een slag.
Het winnen van een slag	Wanneer alle vier kaarten gespeeld zijn, heeft de hoogste kaart de slag gewonnen. De speler van deze kaart neemt de slag en legt de kaarten op een stapeltje met de afbeeldingen naar beneden.
Het vervolg	De winnaar van een slag komt uit voor de volgende slag. Dit wordt herhaald tot alle kaarten op zijn.
Het bekennen	Bij iedere slag mag de eerste speler in elke gewenste kleur uitkomen. Alle volgende spelers moeten kleur bekennen. Dit betekent dat ze een kaart moeten spelen in dezelfde kleur als de eerste kaart.
Als je niet kunt bekennen	Als je geen kaart hebt in de eerste kleur, speel dan een andere kleur. De hoogste kaart in de kleur van de eerste kaart wint de slag.
Troef	In dit spel is schoppen troef. Als je niet kunt bekennen mag je een schoppenkaart spelen. Dit heet introeven. Zelfs met een lage schoppenkaart win je de slag. Een volgende speler kan echter ook introeven (omdat hij/zij niet kan bekennen). In dit geval wint de hoogste troefkaart de slag.
Het einde	Het spel is afgelopen wanneer alle vijf kaarten zijn gespeeld. Het duo dat de meeste slagen heeft gewonnen, heeft het spel gewonnen.

De kaarten	Er worden slechts 20 kaarten gebruikt: de aas, 2,3,4 en 5 in iedere kleur. De aas is de laagste kaart.
De spelers	Vier. De twee spelers die tegenover elkaar zitten, spelen samen.
Het delen	De gever schudt de kaarten en geeft ze één voor één. Iedere speler krijgt 5 kaarten.
Het begin	De speler die links van de gever zit, komt uit (speelt een kaart). Om de beurt spelen de andere spelers een kaart bij. De vier kaarten die dan op tafel komen te liggen, noemen we een slag.
Het winnen van een slag	Wanneer alle vier kaarten gespeeld zijn, heeft de hoogste kaart de slag gewonnen. De speler van deze kaart neemt de slag en legt de kaarten op een stapeltje met de afbeeldingen naar beneden.
Het vervolg	De winnaar van een slag komt uit voor de volgende slag. Dit wordt herhaald tot alle kaarten op zijn.
Het bekennen	Bij iedere slag mag de eerste speler in elke gewenste kleur uitkomen. Alle volgende spelers moeten kleur bekennen. Dit betekent dat ze een kaart moeten spelen in dezelfde kleur als de eerste kaart.
Als je niet kunt bekennen	Als je geen kaart hebt in de eerste kleur, speel dan een andere kleur. De hoogste kaart in de kleur van de eerste kaart wint de slag.
Troef	In dit spel is er geen troef.
Het einde	Het spel is afgelopen wanneer alle vijf kaarten zijn gespeeld. Het duo dat de meeste slagen heeft gewonnen, heeft het spel gewonnen.

De kaarten	Er worden slechts 20 kaarten gebruikt: de aas, 2,3,4 en 5 in iedere kleur. De aas is de hoogste kaart.
De spelers	Vier. De twee spelers die tegenover elkaar zitten, spelen samen.
Het delen	De gever schudt de kaarten en geeft ze één voor één. Iedere speler krijgt 5 kaarten.
Het begin	De speler die links van de gever zit, komt uit (speelt een kaart). Om de beurt spelen de andere spelers een kaart bij. De vier kaarten die dan op tafel komen te liggen, noemen we een slag.
Het winnen van een slag	Wanneer alle vier kaarten gespeeld zijn, heeft de hoogste kaart de slag gewonnen. De speler van deze kaart neemt de slag en legt de kaarten op een stapeltje met de afbeeldingen naar beneden.
Het vervolg	De winnaar van een slag komt uit voor de volgende slag. Dit wordt herhaald tot alle kaarten op zijn.
Het bekennen	Bij iedere slag mag de eerste speler in elke gewenste kleur uitkomen. Alle volgende spelers moeten kleur bekennen. Dit betekent dat ze een kaart moeten spelen in dezelfde kleur als de eerste kaart.
Als je niet kunt bekennen	Als je geen kaart hebt in de eerste kleur, speel dan een andere kleur. De hoogste kaart in de kleur van de eerste kaart wint de slag.
Troef	In dit spel is schoppen troef. Als je niet kunt bekennen mag je een schoppenkaart spelen. Dit heet introeven. Zelfs met een lage schoppenkaart win je de slag. Een volgende speler kan echter ook introeven (omdat hij/zij niet kan bekennen). In dit geval wint de hoogste troefkaart de slag.
Het einde	Het spel is afgelopen wanneer alle vijf kaarten zijn gespeeld. Het duo dat de meeste slagen heeft gewonnen, heeft het spel gewonnen.

De kaarten	Er worden slechts 20 kaarten gebruikt: de aas, 2,3,4 en 5 in iedere kleur. De aas is de hoogste kaart.
De spelers	Vier. De twee spelers die tegenover elkaar zitten, spelen samen.
Het delen	De gever schudt de kaarten en geeft ze één voor één. Iedere speler krijgt 5 kaarten.
Het begin	De speler die links van de gever zit, komt uit (speelt een kaart). Om de beurt spelen de andere spelers een kaart bij. De vier kaarten die dan op tafel komen te liggen, noemen we een slag.
Het winnen van een slag	Wanneer alle vier kaarten gespeeld zijn, heeft de hoogste kaart de slag gewonnen. De speler van deze kaart neemt de slag en legt de kaarten op een stapeltje met de afbeeldingen naar beneden.
Het vervolg	De winnaar van een slag komt uit voor de volgende slag. Dit wordt herhaald tot alle kaarten op zijn.
Het bekennen	Bij iedere slag mag de eerste speler in elke gewenste kleur uitkomen. Alle volgende spelers moeten kleur bekennen. Dit betekent dat ze een kaart moeten spelen in dezelfde kleur als de eerste kaart.
Als je niet kunt bekennen	Als je geen kaart hebt in de eerste kleur, speel dan een andere kleur. De hoogste kaart in de kleur van de eerste kaart wint de slag.
Troef	In dit spel is schoppen troef. Je mag op ieder moment een troefkaart spelen (zelfs als je kunt bekennen). Ook met een lage schoppenkaart win je de slag. Een volgende speler kan ook echter introeven. In dit geval wint de hoogste troefkaart de slag.
Het einde	Het spel is afgelopen wanneer alle vijf kaarten zijn gespeeld. Het duo dat de meeste slagen heeft gewonnen, heeft het spel gewonnen.

De kaarten	Er worden slechts 20 kaarten gebruikt: de aas, 2,3,4 en 5 in iedere kleur. De aas is de laagste kaart.
De spelers	Vier. De twee spelers die tegenover elkaar zitten, spelen samen.
Het delen	De geveer schudt de kaarten en geeft ze één voor één. Iedere speler krijgt 5 kaarten.
Het begin	De speler die links van de geveer zit, komt uit (speelt een kaart). Om de beurt spelen de andere spelers een kaart bij. De vier kaarten die dan op tafel komen te liggen, noemen we een slag.
Het winnen van een slag	Wanneer alle vier kaarten gespeeld zijn, heeft de hoogste kaart de slag gewonnen. De speler van deze kaart neemt de slag en legt de kaarten op een stapeltje met de afbeeldingen naar beneden.
Het vervolg	De winnaar van een slag komt uit voor de volgende slag. Dit wordt herhaald tot alle kaarten op zijn.
Het bekennen	Bij iedere slag mag de eerste speler in elke gewenste kleur uitkomen. Alle volgende spelers moeten kleur bekennen. Dit betekent dat ze een kaart moeten spelen in dezelfde kleur als de eerste kaart.
Als je niet kunt bekennen	Als je geen kaart hebt in de eerste kleur, speel dan een andere kleur. De hoogste kaart in de kleur van de eerste kaart wint de slag.
Troef	In dit spel is schoppen troef. Je mag op ieder moment een troefkaart spelen (zelfs als je kunt bekennen). Ook met een lage schoppenkaart win je de slag. Een volgende speler kan ook echter introeven. In dit geval wint de hoogste troefkaart de slag.
Het einde	Het spel is afgelopen wanneer alle vijf kaarten zijn gespeeld. Het duo dat de meeste slagen heeft gewonnen, heeft het spel gewonnen.

De kaarten	Er worden slechts 20 kaarten gebruikt: de aas, 2,3,4 en 5 in iedere kleur. De aas is de laagste kaart.
De spelers	Vier. De twee spelers die tegenover elkaar zitten, spelen samen.
Het delen	De geveer schudt de kaarten en geeft ze één voor één. Iedere speler krijgt 5 kaarten.
Het begin	De speler die links van de geveer zit, komt uit (speelt een kaart). Om de beurt spelen de andere spelers een kaart bij. De vier kaarten die dan op tafel komen te liggen, noemen we een slag.
Het winnen van een slag	Wanneer alle vier kaarten gespeeld zijn, heeft de hoogste kaart de slag gewonnen. De speler van deze kaart neemt de slag en legt de kaarten op een stapeltje met de afbeeldingen naar beneden.
Het vervolg	De winnaar van een slag komt uit voor de volgende slag. Dit wordt herhaald tot alle kaarten op zijn.
Het bekennen	Bij iedere slag mag de eerste speler in elke gewenste kleur uitkomen. Alle volgende spelers moeten kleur bekennen. Dit betekent dat ze een kaart moeten spelen in dezelfde kleur als de eerste kaart.
Als je niet kunt bekennen	Als je geen kaart hebt in de eerste kleur, speel dan een andere kleur. De hoogste kaart in de kleur van de eerste kaart wint de slag.
Troef	In dit spel is ruiten troef. Je mag op ieder moment een troefkaart spelen (zelfs als je kunt bekennen). Ook met een lage ruitenkaart win je de slag. Een volgende speler kan ook echter introeven. In dit geval wint de hoogste troefkaart de slag.
Het einde	Het spel is afgelopen wanneer alle vijf kaarten zijn gespeeld. Het duo dat de meeste slagen heeft gewonnen, heeft het spel gewonnen.

De kaarten	Er worden slechts 20 kaarten gebruikt: de aas, 2,3,4 en 5 in iedere kleur. De aas is de hoogste kaart.
De spelers	Vier. De twee spelers die tegenover elkaar zitten, spelen samen.
Het delen	De geveer schudt de kaarten en geeft ze één voor één. Iedere speler krijgt 5 kaarten.
Het begin	De speler die links van de geveer zit, komt uit (speelt een kaart). Om de beurt spelen de andere spelers een kaart bij. De vier kaarten die dan op tafel komen te liggen, noemen we een slag.
Het winnen van een slag	Wanneer alle vier kaarten gespeeld zijn, heeft de hoogste kaart de slag gewonnen. De speler van deze kaart neemt de slag en legt de kaarten op een stapeltje met de afbeeldingen naar beneden.
Het vervolg	De winnaar van een slag komt uit voor de volgende slag. Dit wordt herhaald tot alle kaarten op zijn.
Het bekennen	Bij iedere slag mag de eerste speler in elke gewenste kleur uitkomen. Alle volgende spelers moeten kleur bekennen. Dit betekent dat ze een kaart moeten spelen in dezelfde kleur als de eerste kaart.
Als je niet kunt bekennen	Als je geen kaart hebt in de eerste kleur, speel dan een andere kleur. De hoogste kaart in de kleur van de eerste kaart wint de slag.
Troef	In dit spel is schoppen troef. Je mag op ieder moment een troefkaart spelen (zelfs als je kunt bekennen). Ook met een lage schoppenkaart win je de slag. Een volgende speler kan ook echter introeven. In dit geval wint de hoogste troefkaart de slag.
Het einde	Het spel is afgelopen wanneer alle vijf kaarten zijn gespeeld. Het duo dat de meeste slagen heeft gewonnen, heeft het spel gewonnen.

De kaarten	Er worden slechts 20 kaarten gebruikt: de aas, 2,3,4 en 5 in iedere kleur. De aas is de hoogste kaart.
De spelers	Vier. De twee spelers die tegenover elkaar zitten, spelen samen.
Het delen	De geveer schudt de kaarten en geeft ze één voor één. Iedere speler krijgt 5 kaarten.
Het begin	De speler die links van de geveer zit, komt uit (speelt een kaart). Om de beurt spelen de andere spelers een kaart bij. De vier kaarten die dan op tafel komen te liggen, noemen we een slag.
Het winnen van een slag	Wanneer alle vier kaarten gespeeld zijn, heeft de hoogste kaart de slag gewonnen. De speler van deze kaart neemt de slag en legt de kaarten op een stapeltje met de afbeeldingen naar beneden.
Het vervolg	De winnaar van een slag komt uit voor de volgende slag. Dit wordt herhaald tot alle kaarten op zijn.
Het bekennen	Bij iedere slag mag de eerste speler in elke gewenste kleur uitkomen. Alle volgende spelers moeten kleur bekennen. Dit betekent dat ze een kaart moeten spelen in dezelfde kleur als de eerste kaart.
Als je niet kunt bekennen	Als je geen kaart hebt in de eerste kleur, speel dan een andere kleur. De hoogste kaart in de kleur van de eerste kaart wint de slag.
Troef	In dit spel is ruiten troef. Als je niet kunt bekennen mag je een ruitenkaart spelen. Dit heet introeven. Zelfs met een lage ruitenkaart win je de slag. Een volgende speler kan echter ook introeven (omdat hij/zij niet kan bekennen). In dit geval wint de hoogste troefkaart de slag.
Het einde	Het spel is afgelopen wanneer alle vijf kaarten zijn gespeeld. Het duo dat de meeste slagen heeft gewonnen, heeft het spel gewonnen.

De kaarten	Er worden slechts 20 kaarten gebruikt: de aas, 2,3,4 en 5 in iedere kleur. De aas is de hoogste kaart.
De spelers	Vier. De twee spelers die tegenover elkaar zitten, spelen samen.
Het delen	De geveer schudt de kaarten en geeft ze één voor één. Iedere speler krijgt 5 kaarten.
Het begin	De speler die links van de geveer zit, komt uit (speelt een kaart). Om de beurt spelen de andere spelers een kaart bij. De vier kaarten die dan op tafel komen te liggen, noemen we een slag.
Het winnen van een slag	Wanneer alle vier kaarten gespeeld zijn, heeft de hoogste kaart de slag gewonnen. De speler van deze kaart neemt de slag en legt de kaarten op een stapeltje met de afbeeldingen naar beneden.
Het vervolg	De winnaar van een slag komt uit voor de volgende slag. Dit wordt herhaald tot alle kaarten op zijn.
Het bekennen	Bij iedere slag mag de eerste speler in elke gewenste kleur uitkomen. Alle volgende spelers moeten kleur bekennen. Dit betekent dat ze een kaart moeten spelen in dezelfde kleur als de eerste kaart.
Als je niet kunt bekennen	Als je geen kaart hebt in de eerste kleur, speel dan een andere kleur. De hoogste kaart in de kleur van de eerste kaart wint de slag.
Troef	In dit spel wordt zonder troefkaarten gespeeld.
Het einde	Het spel is afgelopen wanneer alle vijf kaarten zijn gespeeld. Het duo dat de meeste slagen heeft gewonnen, heeft het spel gewonnen.

De kaarten	Er worden slechts 20 kaarten gebruikt: de aas, 2,3,4 en 5 in iedere kleur. De aas is de laagste kaart.
De spelers	Vier. De twee spelers die tegenover elkaar zitten, spelen samen.
Het delen	De geveer schudt de kaarten en geeft ze één voor één. Iedere speler krijgt 5 kaarten.
Het begin	De speler die links van de geveer zit, komt uit (speelt een kaart). Om de beurt spelen de andere spelers een kaart bij. De vier kaarten die dan op tafel komen te liggen, noemen we een slag.
Het winnen van een slag	Wanneer alle vier kaarten gespeeld zijn, heeft de hoogste kaart de slag gewonnen. De speler van deze kaart neemt de slag en legt de kaarten op een stapeltje met de afbeeldingen naar beneden.
Het vervolg	De winnaar van een slag komt uit voor de volgende slag. Dit wordt herhaald tot alle kaarten op zijn.
Het bekennen	Bij iedere slag mag de eerste speler in elke gewenste kleur uitkomen. Alle volgende spelers moeten kleur bekennen. Dit betekent dat ze een kaart moeten spelen in dezelfde kleur als de eerste kaart.
Als je niet kunt bekennen	Als je geen kaart hebt in de eerste kleur, speel dan een andere kleur. De hoogste kaart in de kleur van de eerste kaart wint de slag.
Troef	In dit spel is ruiten troef. Als je niet kunt bekennen mag je een ruitenkaart spelen. Dit heet introeven. Zelfs met een lage ruitenkaart win je de slag. Een volgende speler kan echter ook introeven (omdat hij/zij niet kan bekennen). In dit geval wint de hoogste troefkaart de slag.
Het einde	Het spel is afgelopen wanneer alle vijf kaarten zijn gespeeld. Het duo dat de meeste slagen heeft gewonnen, heeft het spel gewonnen.

Bijlage 1.7: Opdracht en voorbeelduitwerking opdracht voor het OBP

Loop het schoolgebouw na. Kom binnen met de ogen van een nieuwe leerling/bezoeker.

Wat is daaraan cultureel bepaald?

Zijn er zaken die een meer intercultureel/internationaal karakter aan de school kunnen geven?

Bedenk samen iets wat vrij eenvoudig te veranderen/uit te voeren is.

Maak afspraken over de uitvoering.

Hieronder volgt een voorbeelduitwerking van bovenstaande opdracht:

Eerst de vraag gesteld of leerlingen en hun ouders die hier voor het eerst komen zich thuis voelen.

Reactie van OBP-ers:

Nee, het oogt hier kil, koude kleuren, ongezellig, oud, rommelig. Gangen: saai, kraak noch smaak.

Kortom: geen uitstraling

Knelpunten: geen balie en receptie, geen wachtruimte voor bezoekers (ouders)

Wat kunnen we eraan doen?

Antwoord in 2 delen:

- 1 nu
- 2 bij de nieuwbouw

1 Suggesties voor nu:

- vooral de aankleding mooier, gezelliger maken en meer gericht ook op andere dan autochtone leerlingen, door:
 - hal bij de bar meer intercultureel invullen door bijv. posters
 - souvenirs leerlingen in een vitrinekast
 - wanden van de aula versieren met grote posterborden met verschillende zaken uit herkomstlanden van leerlingen aangevuld met verhalen, vlaggen
 - de tuin inplanten met bloembollen in de vorm van vlaggen van de herkomstlanden
 - paspoppen met klederdrachten uit diverse landen
- gangen idem
- op Open Dagen:
 - hapjes of koekjes uit verschillende culturen
 - voor die tijd de aula opleuken met grote borden met collages over herkomstlanden (meebrengen door leerlingen; verkeersbureaus, verhalen van ouders van leerlingen)
 - standjes met informatie over herkomstlanden en/of interculturele hapjes
 - vlaggen ophangen

- oud leerlingen inschakelen

2 Suggesties voor de nieuwbouw:

- altijd iemand bij de balie aanwezig (1 ruimte met conciërges front office en administratie back office)
- wachtruimte voor degenen die even moeten wachten; desnoods alleen een tafel iets afgescheiden van de hal en de leerlingenstroom
- klassenfoto's aan het eind van het schooljaar niet opruimen, maar in de hal verzamelen (geeft indruk van welke leerlingen op school hebben gezeten; herkenning!)
- vlaggen in de tuin door middel van bloembollen
- bord in de hal of net daarbuiten met welkom in verschillende talen (herkomstlanden)
- bord naast de spoorweginnang of bij ingang bruggetje met wervende tekst (veel mensen moeten daar even stilstaan)

Afspraken:

Nu te realiseren op de Open Dagen:

- aula pimpen met borden voor de Open Dagen
- interculturele koekjes of hapjes op de Open Dagen
- oud leerlingen inschakelen voor de Open Dagen

Bijlage 1.8: Format lesbeschrijving

Lesvoorbereiding

Vak:	Geschikt voor klas(sen):
Lesonderwerp:	Lestijd:
Datum (altijd invullen!):	

Beginsituatie van de leerlingen	
Algemene doel van de les	
Concrete leerdoelen	

Ruimte-indeling/ organisatie

<i>In welke lokalen/(praktijk)ruimten kan ik terecht?</i>	
<i>Opstelling tafels en stoelen (plattegrond schetsen)? (eventueel in te vullen)</i>	
<i>Bordgebruik, schema's, tekeningen.</i>	
<i>Welke veiligheidsaspecten / regels neem ik in acht?</i>	
<i>Welke media heb ik nodig (gereedschappen/materialen/hulpmiddelen)?</i>	

De onderwijsleersituatie				
tijd	fase		te ondernemen stappen/activiteiten om het doel te bereiken. Opschrijven in draaiboekvorm	Steekwoorden Essentie van de les aangeven
	Inleiding (orientatie)	Activeren voorkennis Pakkend begin Opwekken van motivatie Lesonderwerp noemen Doel aangeven Werkwijze aangeven Aansluiten bij vorige leerstof Vooruitlopen op wat volgt Evt. nieuwe kennis aanbrengen.	Docentactiviteiten, Leerlingactiviteiten, & Hulpmiddelen	
	Kern (exploratie)	logische opbouw v.d. leerstof het opdoen van leerervaringen	Docentactiviteiten, Leerlingactiviteiten, & Hulpmiddelen	
	Afsluiting (evaluatie & reflectie)	Gericht op product en proces. Wat waren de belangrijke leermomenten? Gebruik van het geleerde in nieuwe situatie.	Leerlingactiviteiten, Docentactiviteiten & Hulpmiddelen	

Evaluatie

Mijn gedachten over de les?

Vorbereiding, uitvoering, reflectie op leerdoelen + observatiepunten.

Is deze les (dit onderwerp) een goede toevoeging aan het structurele aanbod van onze school op het gebied van culturele diversiteit?

Ja / nee (graag toelichten)

Toelichting:

Verbeteracties voor de volgende keer: Zo concreet mogelijk aangeven (SMART formuleren)

Verbeteractie =

Specifiek:

Meetbaar:

Acceptabel:

Realistisch:

Tijdgebonden:

Bijlage 1.9: Enkele ideeën ter handreiking

Voorbeelden voor lesideeën

Vak	Idee
Duits	de culturele verschillen tussen Nederlanders en Duitsers - en waar liggen de overeenkomsten?
Leefstijl	uit de map zelf: les 13 beleefdheid: meer dan magie
Gym	1. iets met de Olympische spelen (Olympisch symbool = ringen die met elkaar verbonden zijn. Hoe kunnen mensen dat bereiken? Leren om te gaan met verschillen leidt tot respect.) Een mini-olympisch toernooi met achtergrondinfo over sporten. Sporten waarbij moet worden samen-gewerkt?? 2. iets met typische sporten uit een land. Nederland: korfbal. Brazilië: capoeira etc.
Wiskunde	over de geschiedenis van de wiskunde. Algebra uit de Arabische wereld.
M&N/Biologie	over de oorsprong van de (biologische) verschillen tussen mensen
VAP	interculturele gerechten maken --> tijdens de bazaar worden de hapjes/drankjes geserveerd
Nederlands	1. debatteren --> aanbod FORUM en Nederlands Debat Instituut 2. gedichten, raps, posters maken etc. (zie posters die ophangen op leerplein) 3. groepstalen/straattaal (www.webkwestie.nl)
AT	werkvorm gewoon/vreemd met aansluitend met bordjes maken
Engels	1. de culturele verschillen tussen Nederlanders en Engelsen - en waar liggen de overeenkomsten? 2. webkwestie the netherlands (www.webkwestie.nl)
GNO/plant	(evt. les a.d.h.v. activiteiten multiculturele schooltuin) les over Marokko en producten die daar verbouwd worden
M&N/Nask	over vooroordelen, gezichtsbedrog, Escher e.d.
Bloem	gebruik van planten en bloemen in andere landen en andere culturen
Dier	positie van dieren in andere landen en andere culturen
Economie	Europese staatsinrichting
OOP	Bijv. wat kun je aan het fysieke gebouw of de omgang met leerlingen bijdragen, vanuit culturele diversiteit. Registratie van leerlingen

Handige sites

www.tijm.nl

www.art1.nl

www.forum.nl

www.webkwestie.nl

Bijlage 4.1:

Werkblad bij het bezoek aan Kerk, moskee, synagoge voor leerling

Naam:

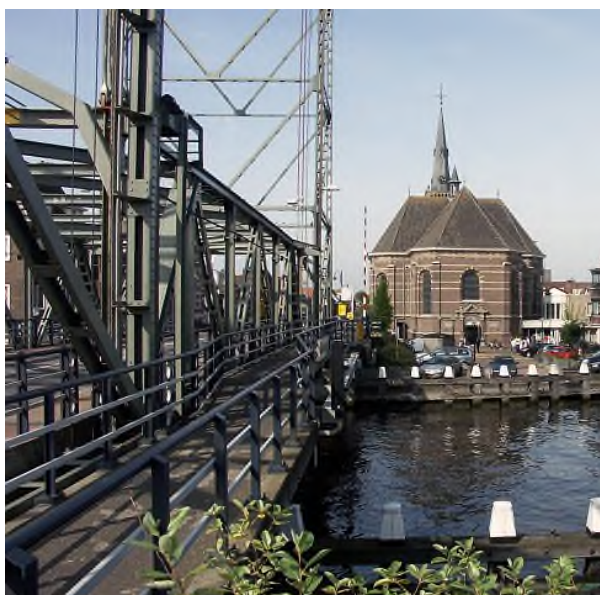
Klas:

OPDRACHTENBOEKJE BIJ BEZOEK AAN DE KERK op 31 maart

(vul het jaartal in volgens het christelijk geloof. Er staat een hint op de laatste bladzijde.)

DORPSKERK BOSKOOP

PROTESTANTSE GEMEENTE BOSKOOP

Dorpskerk en Hefbrug vanaf Oost-Gouwekant

De deur staat altijd open.

Als je aan komt rijden bij de Dorpskerk van Boskoop (bij de Hefbrug), zet dan je fiets bij het gebouw ernaast: kerkelijk centrum De Brug. Dat is aan de kant van de Gouwe, schuin tegenover de Chinees.

We worden daar opgewacht door 2 rondleiders en de organist. Groep A gaat met de rondleider(s) mee en groep B met de organist. Groep A begint met vraag 11 op blz. 4, groep B begint met vraag 1 hieronder.

We beginnen de rondleiding door naar het gebouw aan de buitenkant te bekijken. Zoek de steen waarop staat hoe oud dit gebouw is.

VRAAG 1 Schrijf op wanneer dit gebouw is gebouwd en ook hoe oud het nu dus is.

Bouwjaar =

Leeftijd gebouw=

VRAAG 2 Wat is de reden waarom het gebouw in het bouwjaar opnieuw opgebouwd moest worden?

Reden =

VRAAG 3 De kerktoren en het kerkgebouw in eigendom van 2 verschillende organisaties. Van wie zijn ze en waarom is dit zo?

Kerktoren is van:

Kerkgebouw is van:

Reden =

VRAAG 4 Op de torenspits zie je een dier afgebeeld. Welk dier is dit en waar staat dit symbool voor?

Dier:

Symbool:

De toren en zijn spits.

VRAAG 5 Kijk eens goed om je heen als je buiten staat. Bekijk de omgeving goed. Kijk daarna naar onderstaande plaatjes.

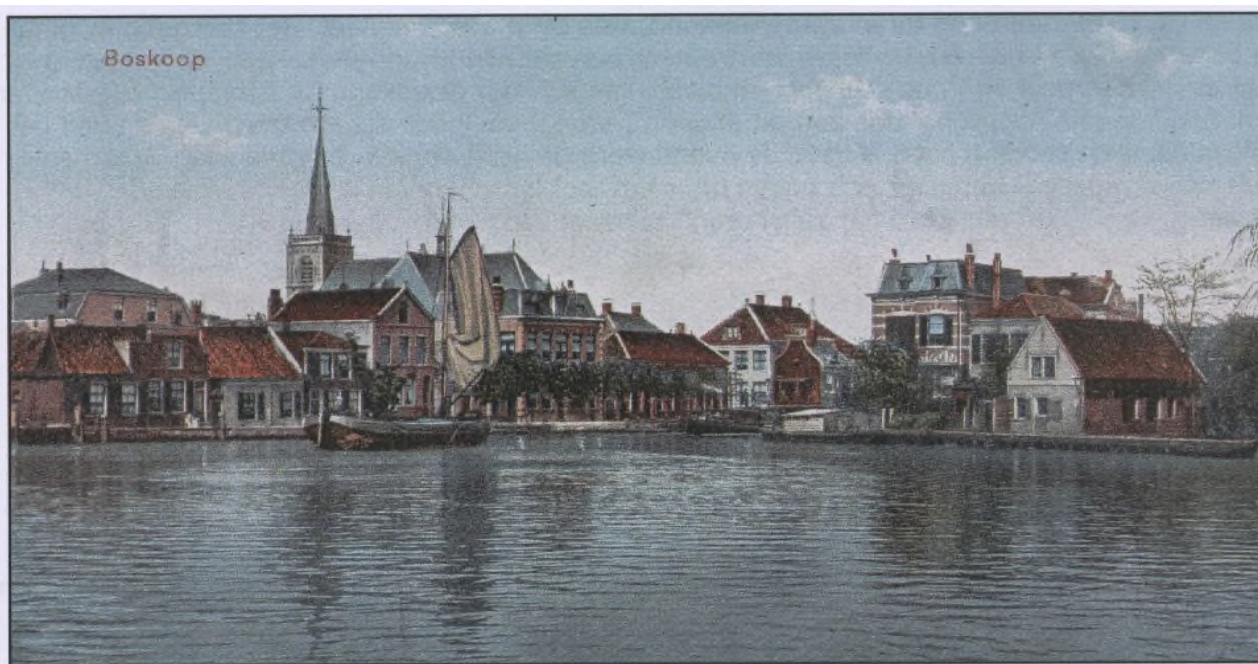
Omstreeks 1920

Gemeentehuis en SOW-beeld.

Boskoop zag er vroeg wel wat anders uit. Noem 3 verschillen met toen en nu.

- 1)
- 2)
- 3)

Sfeerschets rond 1900.

Ga het kerkgebouw binnen aan de andere zijde, de kant van restaurant Heeren Hoogwerff. Als je binnenkomt door de dubbele deuren, ga je na het halletje naar rechts en loop je door het gebouw naar het “middenschip” (de banken die in het midden staan). Zorg dat je naar het orgel toestaat.

VRAAG 6 Kijk goed naar het orgel. Tel de pijpen die je ziet. Hoeveel zijn dit er? Maar dit orgel heeft veel meer pijpen. Je kunt ze niet allemaal zien. Schat hoeveel pijpen dit orgel heeft.

Aantal pijpen dat je kunt zien:

Schatting totaal aantal pijpen:

VRAAG 7 Door welk bedrijf werd het orgel gebouwd?

Naam:

VRAAG 8 Wat is een klavier en wat is een register?

Klavier =

Register =

Je krijgt een liedboek voor de kerken te zien, een boekje dat in bijna elke kerkdienst in dit gebouw gebruikt wordt.

VRAAG 9 Welke 2 soorten liederen staan erin? En hoeveel zijn er van elk?

Soort 1 =

Soort 2 =

Hoeveel:

Hoeveel:

VRAAG 10 Schrijf 1 liedje op dat je al kent die in dit liedboek staat. Moeilijk? Luister eens naar het nummer dat de organist speelt. Hoe heet dit nummer? Welk nummer is dit in het liedboek?

Naam liedje =

Bekend liedje =

Nummer in liedboek =

Je krijgt een voorbeeld te zien van een pijp zoals die in het orgel zitten.

VRAAG 11 Hoe werkt zo'n pijp nu precies, zodat er geluid uitkomt?

Werking:

Vraag 1 t/m 11 gedaan? Ga nu naar het midden van de kerk, "het middenschip", daar krijg je het 2^e deel van de uitleg.

Als je binnenkomt door de dubbele deuren, ga je na het halletje naar rechts en loop je door het gebouw naar het “middenschip” (de banken die in het midden staan). Ga op de voorste 2 banken zitten.

VRAAG 12 Links en rechts van je zie op de muren 2 houten borden hangen. Waar dienen deze voor? Wat is een liturgie?

Deze dienen voor:

Liturgie =

VRAAG 13 Je ziet op de verhoging 2 houten spreekgestoelten staan, 1 kleine en 1 grote. Waar dient de kleine voor? Wat is een ouderling (van dienst)?

Functie:

Een ouderling doet:

VRAAG 14 Waar dient het grote spreekgestoelte voor? Hoe heet dit spreekgestoelte?

Functie:

Naam =

VRAAG 15 Op het grote spreekgestoelte ligt vaak een grote Bijbel. Hoe heet deze Bijbel? En in welk jaar is deze Bijbel geschreven?

Naam =

Jaar =

VRAAG 16 Tegenwoordig gebruiken we deze Bijbel niet meer, want we zouden de taal van dat jaar waarin het is geschreven niet begrijpen. We maken in deze kerk gebruik van een nieuwere vertaling, de Nieuwe Bijbel Vertaling. Uit welk jaar komt deze vertaling?

Jaar =

VRAAG 17 De dominee heeft gewoonlijk tijdens de kerkdienst een gewaad aan. Welke kleur heeft dit gewaad meestal? Wat zou de functie van zo'n gewaad kunnen zijn?

Kleur =

Functie =

VRAAG 18 Waar dienen de zakken voor die op het podium achteraan bij de deur worden bewaard? Wat is een diaken en wat doet de diaconie in de Kerk?

Doel van de zakken:

Diaken =

Diaconie =

VRAAG 19 De tafel die op het podium staat heeft een speciale naam. Deze wordt gebruikt bij een speciale handeling die ook wel "eucharistie" wordt genoemd. Welke handeling is dit? Wat wordt er herdacht bij deze handeling?

Naam van de tafel =

Symbool =

In deze Kerk is het traditie dat je eerst iets hebt gedaan voordat je aan deze handeling hebt deelgenomen? Wat is dit?

VRAAG 20 We zien op de tafel nog meer attributen staan. Hoe heet het kleed dat er over hangt? Op het kleed zie je een teken staan. Teken dit in het hokje na. Waar staan de 3 symbolen in het teken voor? Waarvoor dient de kaars?

Naam kleed =

Teken:

Kaars:

VRAAG 21 Hoe heet de schaal waarin water wordt gedaan tijdens sommige kerkdiensten? Waar staat de ceremonie waar deze schaal bij hoort symbool voor? Wat is de functie van de dooprol?

Naam schaal =

Ceremonie =

Functie dooprol =

VRAAG 22 Als laatste kijken we naar de ramen en de muur. Op de muur is een kunstwerk aangebracht. Welke vorm zie je erin en waar staat het symbool voor? Wat stellen de afbeeldingen in de glas-in-loodramen voor?

Vorm op muur =

Symbool =

Afbeelding links stelt voor:

Afbeelding rechts stelt voor:

Vraag 12 t/m 22 gedaan? Ga nu naar buiten en begin met vraag 1.

Hint: bij de eerste vraag op het voorblad. De christenen zijn de jaartelling begonnen in het jaar dat Jezus Christus is geboren. Dat was in het jaar 0.

ALLE VRAGEN INGEVULD? LEVER JE BOEKJE
DAN IN BIJ MENEER GROENLEER

Naam:

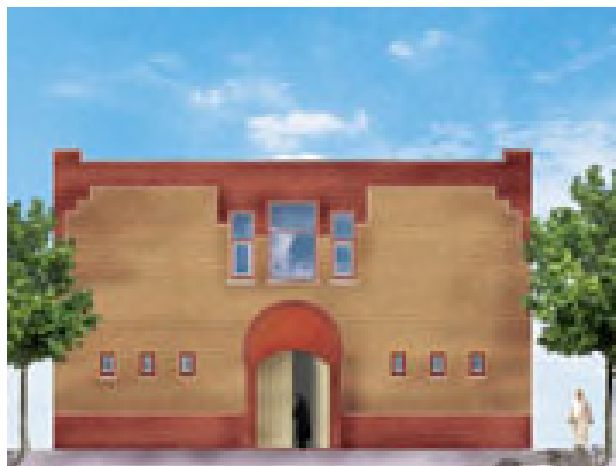
Klas:

OPDRACHTENBOEKJE BIJ BEZOEK AAN DE MOSKEE op 31 maart

(vul het jaartal in volgens het islamitische geloof. Er staat een hint op de laatste bladzijde.)

ALHIJRA ISLAMITISCHE MOSKEE WADDINXVEEN

STICHTING MAROKKAAANSE GEMEENSCHAP WADDINXVEEN

Als je aan komt rijden bij de Alhijra Moskee (bij NS-station Waddinxveen Noord), zet dan je fiets naast de Moskee, op de aangegeven plaats.

We worden daar opgewacht door 1 rondleider. We gaan met de hele groep door de moskee.

VRAAG 1 Deze moskee staat er nog niet zo lang. Wanneer is hij gebouwd?

VRAAG 2 Welke ruimten zijn er naast de gebedsruimte in de moskee?

VRAAG 3 In welke richting is de moskee gebouwd? Naar welke plaats? Wat bevindt zich in die plaats?

VRAAG 4 In de gebedsruimte bevindt zich een nis (een soort uitholling) in de muur naar waar men naar toe bidt. Waar is deze voor?

VRAAG 5 Wat is een imam?

VRAAG 6 Aan de rechterkant van de gebedsnis bevindt zich de preekstoel met treden. Waarvoor wordt deze gebruikt?

VRAAG 7 Wat staat er aan de linkerkant van de gebedsnis?

VRAAG 8 Waar bevindt zich de gebedsomroepersplaats in deze moskee en waar dient deze plaats voor?

VRAAG 9 Deze moskee heeft geen minaret. Wat is een minaret en waar dient hij voor?

VRAAG 10 In de moskee is ook een speciale wasruimte. Iedereen die tot gebed wil overgaan, moet zich eerst ritueel reinigen. Wat wordt er allemaal gewassen en in welke volgorde?

VRAAG 11 Hoeveel keer per dag moet een moslim bidden?

VRAAG 12 Wanneer vindt de gebedsdienst plaats? Waarom is dit gebed zo bijzonder?

Hint: bij de eerste vraag op het voorblad. De moslims zijn de jaartelling begonnen in het jaar dat de profeet Mohammed van de plaats Mekka naar Medina verhuisde in het jaar 622 van de christelijke jaartelling. Er is een formule om om te rekenen:

$$\text{Islamitisch jaar} = \text{Christelijk jaar} + \frac{(\text{Christelijk jaar} - 622)}{32} - 622$$

ALLE VRAGEN INGEVULD? LEVER JE BOEKJE
DAN IN BIJ MENEER GROENLEER

Naam:

Klas:

OPDRACHTENBOEKJE BIJ GASTLES OVER JODENDOM/SYNAGOGE op 31 maart

(vul het jaartal in volgens het joodse geloof. Er staat een hint op de laatste bladzijde.)

Je krijgt uitleg van een Joodse gastspreker, meneer Pat-El. Dit vindt plaats in lokaal 12. Groep A begint met de uitleg, groep B gaat naar het leerplein om daar achter de computer een opdracht te maken. Als de opdracht op de computer klaar is en de gastspreker klaar met zijn verhaal, dan wisselen groep A en B.

Hoe je de computeropdracht moet doen vindt je op blz. 3.

VRAAG 1 Het gebedshuis voor de Joden noemt men 'synagoge'. Wat is een ander woord voor 'synagoge'? En uit welke taal is dit afkomstig?

VRAAG 2 Een van de eerste dingen die je ziet wanneer je een synagoge binnenkomt is een grote kast met een gordijn ervoor. Wat is dat? En wat wordt erin bewaard?

VRAAG 3 Hoe wordt het gordijn genoemd dat voor de kast hangt?

VRAAG 4 In welke richting is de kast geplaatst? Welke heilige stad voor de Joden?

VRAAG 5 Waarom worden de Torarollen zo mooi gemaakt?

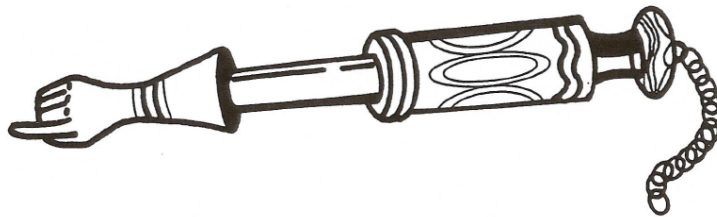
VRAAG 6 Op welk gedeelte van de synagoge worden de Torarollen voorgelezen?

VRAAG 7 Wat is een chazzan of voorzanger?

VRAAG 8 Waar gedenkt het brandende lichtje aan? (Kijk naar de voorkant van het boekje.)

VRAAG 9 Hoe heet de dag waarop de belangrijkste dienst in de synagoge wordt gehouden?

VRAAG 10 Hoe voorkomt men dat men de Torarol beschadigt tijdens het lezen ervan ? Hoe heet het voorwerp dat men gebruikt?

Instructies voor de internetopdracht

- Ga naar een computer op het leerplein, log in en open Internet
- Typ in: http://www.vpro.nl/villa-achterwerk/jsp/villa-games/games/ongeloofstest/index.jsp?KeepThis=true&TB_iframe=true&height=650&width=900ring
- Klik op start
- Kies het meisje of de jongen en typ je voornaam en achternaam in het vakje
- Kies evt. de soort route die je wilt lopen (is alleen maar de achtergrond, vragen zijn hetzelfde)
- Klik op verder
- Klik op ga verder
- Beweeg met je pijltjestoetsen over het labirint
- Maak alle 15 vragen

- Als je je eindscore ziet, klik dan op Print uitslag
- Print het uit en lever het in.

Hint: bij de eerste vraag op het voorblad. De Joden zijn de jaartelling begonnen in het jaar wanneer zij denken dat de schepping van de aarde heeft plaatsgevonden. Dat is 3761 jaar voor onze jaartelling.

ALLE VRAGEN INGEVULD? LEVER JE BOEKJE
DAN IN BIJ MENEER GROENLEER

Naam:

Klas:

OPDRACHTENBOEKJE BIJ BEZOEK AAN DE KERK op 31 maart

(vul het jaartal in volgens het christelijk geloof. Er staat een hint op de laatste bladzijde.)

DORPSKERK BOSKOOP

PROTESTANTSE GEMEENTE BOSKOOP

Dorpskerk en Hefbrug vanaf Oost-Gouwekant

De deur staat altijd open.

Als je aan komt rijden bij de Dorpskerk van Boskoop (bij de Hefbrug), zet dan je fiets bij het gebouw ernaast: kerkelijk centrum De Brug. Dat is aan de kant van de Gouwe, schuin tegenover de Chinees.

We worden daar opgewacht door 2 rondleiders en de organist. Groep A gaat met de rondleider(s) mee en groep B met de organist. Groep A begint met vraag 11 op blz. 4, groep B begint met vraag 1 hieronder.

We beginnen de rondleiding door naar het gebouw aan de buitenkant te bekijken. Zoek de steen waarop staat hoe oud dit gebouw is.

VRAAG 1 Schrijf op wanneer dit gebouw is gebouwd en ook hoe oud het nu dus is.

Bouwjaar = 1896

Leeftijd gebouw = 2009 – 1896 = 113 jaar

VRAAG 2 Wat is de reden waarom het gebouw in het bouwjaar opnieuw opgebouwd moest worden?

Reden = de oude kerk is door brand verwoest in 1895

VRAAG 3 De kerktoren en het kerkgebouw in eigendom van 2 verschillende organisaties. Van wie zijn ze en waarom is dit zo?

Kerktoren is van: gemeente Boskoop

Kerkgebouw is van: Protestantse Gemeente Boskoop (kerkgemeenschap)

Reden = In de tijd van Napoleon is de toren in handen van de overheid (gemeente) gekomen om in tijd van onrust en oorlogen als uitkijkpost te kunnen dienen, dus uit een strategisch gezichtspunt.

VRAAG 4 Op de torenspits zie je een dier afgebeeld. Welk dier is dit en waar staat dit symbool voor?

Dier: haan

Symbool: teken van vruchtbaarheid en tegen afweer van boze invloeden

De toren en zijn spits.

VRAAG 5 Kijk eens goed om je heen als je buiten staat. Bekijk de omgeving goed. Kijk daarna naar onderstaande plaatjes.

Omstreeks 1920

Gemeentehuis en SOW-beeld.

Boskoop zag er vroeg wel wat anders uit. Noem 3 verschillen met toen en nu.

- 1)
- 2)
- 3)

Sfeerschets rond 1900.

Ga het kerkgebouw binnen aan de andere zijde, de kant van restaurant Heeren Hoogwerff. Als je binnenkomt door de dubbele deuren, ga je na het halletje naar rechts en loop je door het gebouw naar het “middenschip” (de banken die in het midden staan). Zorg dat je naar het orgel toestaat.

VRAAG 6 Kijk goed naar het orgel. Tel de pijpen die je ziet. Hoeveel zijn dit er? Maar dit orgel heeft veel meer pijpen. Je kunt ze niet allemaal zien. Schat hoeveel pijpen dit orgel heeft.

Aantal pijpen dat je kunt zien: 37

Schatting totaal aantal pijpen: +/- 1000

VRAAG 7 Door welk bedrijf werd het orgel gebouwd?

Naam: Bätz Witte

VRAAG 8 Wat is een klavier en wat is een register?

Klavier = een rij toetsen, dit orgel heeft er dus 2

Register = een kleurtoon, er zijn 18 registers op dit orgel

Je krijgt een liedboek voor de kerken te zien, een boekje dat in bijna elke kerkdienst in dit gebouw gebruikt wordt.

VRAAG 9 Welke 2 soorten liederen staan erin? En hoeveel zijn er van elk?

Soort 1 = psalmen

Hoeveel: 150

Soort 2 = gezangen

Hoeveel: 491

VRAAG 10 Schrijf 1 liedje op dat je al kent die in dit liedboek staat. Moeilijk? Luister eens naar het nummer dat de organist speelt. Hoe heet dit nummer? Welk nummer is dit in het liedboek?

Naam liedje = eigen antwoord

Bekend liedje = Wilhelmus

Nummer in liedboek = 411

Je krijgt een voorbeeld te zien van een pijp zoals die in het orgel zitten.

VRAAG 11 Hoe werkt zo'n pijp nu precies, zodat er geluid uitkomt?

Werking: de zelfde werking als een blokfluit, de lucht wordt door een gat geperst en geeft, naar grootte van het gat, een hoge of lage toon

Vraag 1 t/m 11 gedaan? Ga nu naar het midden van de kerk, "het middenschip", daar krijg je het 2^e deel van de uitleg.

Als je binnenkomt door de dubbele deuren, ga je na het halletje naar rechts en loop je door het gebouw naar het “middenschip” (de banken die in het midden staan). Ga op de voorste 2 banken zitten.

VRAAG 12 Links en rechts van je zie op de muren 2 houten borden hangen. Waar dienen deze voor? Wat is een liturgie?

Deze dienen voor: de liedjes (psalmen en gezangen) aan te geven die gezongen worden uit het liedboek voor de Kerken.

Liturgie = de volgorde waarin de liedjes gezongen worden

VRAAG 13 Je ziet op de verhoging 2 houten spreekgestoelten staan, 1 kleine en 1 grote. Waar dient de kleine voor? Wat is een ouderling (van dienst)?

Functie: voor de ouderling van dienst om de afkondigingen te doen. Ook voor evt. schriftlezingen.

Een ouderling doet: de afkondigingen, d.w.z. de mededelingen voorafgaand aan de dienst. Hij/zij is verantwoordelijk voor het verloop van de dienst.

VRAAG 14 Waar dient het grote spreekgestoelte voor? Hoe heet dit spreekgestoelte?

Functie: De dominee staat erop en houdt erop zijn preek.

Naam = kansel

VRAAG 15 Op het grote spreekgestoelte ligt vaak een grote Bijbel. Hoe heet deze Bijbel? En in welk jaar is deze Bijbel geschreven?

Naam = Statenvertaling

Jaar = 1637

VRAAG 16 Tegenwoordig gebruiken we deze Bijbel niet meer, want we zouden de taal van dat jaar waarin het is geschreven niet begrijpen. We maken in deze kerk gebruik van een nieuwere vertaling, de Nieuwe Bijbel Vertaling. Uit welk jaar komt deze vertaling?

Jaar = 2004

VRAAG 17 De dominee heeft gewoonlijk tijdens de kerkdienst een gewaad aan. Welke kleur heeft dit gewaad meestal? Wat zou de functie van zo'n gewaad kunnen zijn?

Kleur = zwart (met wit befje)

Functie = het heeft iets statigs, het maakt een verschil tussen de dominee en de gewone gemeenteleden

VRAAG 18 Waar dienen de zakken voor die op het podium achteraan bij de deur worden bewaard? Wat is een diaken en wat doet de diaconie in de Kerk?

Doel van de zakken: collectegeld ophalen tijdens Kerkdienst

Diaken = iemand die collecteert tijdens de dienst

Diaconie = geeft hulp aan leden die in financiële nood zitten en aan hulporganisaties

VRAAG 19 De tafel die op het podium staat heeft een speciale naam. Deze wordt gebruikt bij een speciale handeling die ook wel "eucharistie" wordt genoemd. Welke handeling is dit? Wat wordt er herdacht bij deze handeling?

Naam van de tafel = avondmaalstafel

Symbool = herdenking van het laatste avondmaal van Jezus en zijn discipelen. Brood = lichaam, wijn = bloed.

In deze Kerk is het traditie dat je eerst iets hebt gedaan voordat je aan deze handeling hebt deelgenomen? Wat is dit?

Geloofsbelijdenis

VRAAG 20 We zien op de tafel nog meer attributen staan. Hoe heet het kleed dat er over hangt? Op het kleed zie je een teken staan. Teken dit in het hokje na. Waar staan de 3 symbolen in het teken voor? Waarvoor dient de kaars?

Naam kleed = antependium

Teken:

Symbool 1 = A = alfa

Symbool 2 = W = omega

Symbool 3 = P met x : het Christusmonogram: bestaat uit de eerste twee letters van de naam Christus, 'chi' (geschreven als X) en 'rho' (geschreven als P).

Kaars: De kaars staat symbool voor het licht en het leven. In veel protestantse kerken brandt in alle diensten een (paas) kaars. Het is een grote kaars, versierd met christelijke symbolen. De paaskaars is het licht van Pasen dat de aanwezigheid van de opgestane Jezus Christus uitstraalt.

VRAAG 21 Hoe heet de schaal waarin water wordt gedaan tijdens sommige kerkdiensten? Waar staat de ceremonie waar deze schaal bij hoort symbool voor? Wat is de functie van de dooprol?

Naam schaal = doopvont

Ceremonie = dopen

Functie dooprol = namen van alle doopleden vermelden

VRAAG 22 Als laatste kijken we naar de ramen en de muur. Op de muur is een kunstwerk aangebracht. Welke vorm zie je erin en waar staat het symbool voor? Wat stellen de afbeeldingen in de glas-in-loodramen voor?

Vorm op muur = kruis

Symbool = Het verwijst naar het kruis waaraan Jezus gestorven is.

Afbeelding links stelt voor: “Komt allen tot Mij die vermoeid en belast zijt en ik zal u rust geven.” Er staan 3 afbeeldingen in die Jezus’ liefde voor de mensheid verbeelden.

Afbeelding rechts stelt voor: Laat de kinderen tot mij komen.

Vraag 12 t/m 22 gedaan? Ga nu naar buiten en begin met vraag 1.

Hint: bij de eerste vraag op het voorblad. De christenen zijn de jaartelling begonnen in het jaar dat Jezus Christus is geboren. Dat was in het jaar 0.

ALLE VRAGEN INGEVULD? LEVER JE BOEKJE
DAN IN BIJ MENEER GROENLEER

Naam:

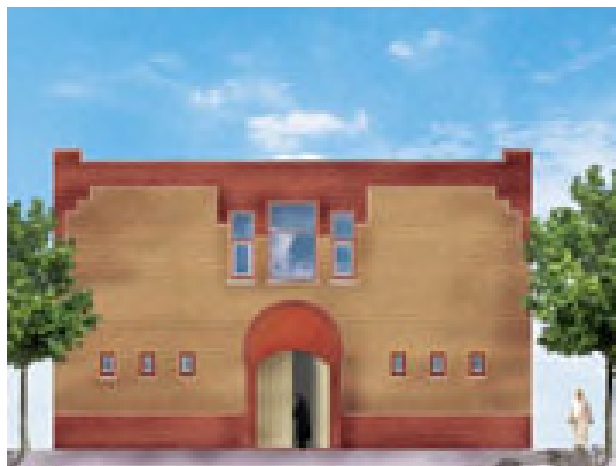
Klas:

OPDRACHTENBOEKJE BIJ BEZOEK AAN DE MOSKEE op 31 maart

(vul het jaartal in volgens het islamitische geloof. Er staat een hint op de laatste bladzijde.)

ALHIJRA ISLAMITISCHE MOSKEE WADDINXVEEN

STICHTING MAROKKAAANSE GEMEENSCHAP WADDINXVEEN

Als je aan komt rijden bij de Alhijra Moskee (bij NS-station Waddinxveen Noord), zet dan je fiets naast de Moskee, op de aangegeven plaats.

We worden daar opgewacht door 1 rondleider. We gaan met de hele groep door de moskee.

VRAAG 1 Deze moskee staat er nog niet zo lang. Wanneer is hij gebouwd?

In 2007, geopend in 2008.

VRAAG 2 Welke ruimten zijn er naast de gebedsruimte in de moskee?

ontmoetingscentrum, leslokalen en een bibliotheek

VRAAG 3 In welke richting is de moskee gebouwd? Naar welke plaats? Wat bevindt zich in die plaats?

Oosten, Mekka, Kaa'ba

VRAAG 4 In de gebedsruimte bevindt zich een nis (een soort uitholling) in de muur naar waar men naar toe bidt. Waar is deze voor?

De imam staat daar en bidt daar (op vrijdag)

VRAAG 5 Wat is een imam?

Een geestelijke, hij bidt en preekt

VRAAG 6 Aan de rechterkant van de gebedsnis bevindt zich de preekstoel met treden. Waarvoor wordt deze gebruikt?

Op vrijdag en op feestdagen wordt daarop een godsdienstige rede (preek) gehouden

VRAAG 7 Wat staat er aan de linkerkant van de gebedsnijs?

De kansel, ofwel de zetel.

VRAAG 8 Waar bevindt zich de gebedsomroepersplaats in deze moskee en waar dient deze plaats voor?

De gebedsomroeper roept op tot het doen van gebed aan alle moslims.

VRAAG 9 Deze moskee heeft geen minaret. Wat is een minaret en waar dient hij voor?

Een hoge toren, hij wordt gebruikt om het gebed af te roepen.

VRAAG 10 In de moskee is ook een speciale wasruimte. Iedereen die tot gebed wil overgaan, moet zich eerst ritueel reinigen. Wat wordt er allemaal gewassen en in welke volgorde?

Handen, gezicht, armen, hoofd, voeten, mond, neus, tanden, oren en nek

VRAAG 11 Hoeveel keer per dag moet een moslim bidden?

5

VRAAG 12 Wanneer vindt de gebedsdienst plaats? Waarom is dit gebed zo bijzonder?

Op vrijdagmiddag. Dan komt iedereen naar de moskee om te bidden en de imam houdt ook een preek, die onderdeel is van het gebed.

Hint: bij de eerste vraag op het voorblad. De moslims zijn de jaartelling begonnen in het jaar dat de profeet Mohammed van de plaats Mekka naar Medina verhuisde in het jaar 622 van de christelijke jaartelling. Er is een formule om om te rekenen:

$$\text{Islamitisch jaar} = \text{Christelijk jaar} + \frac{(\text{Christelijk jaar} - 622)}{32} - 622$$

ALLE VRAGEN INGEVULD? LEVER JE BOEKJE
DAN IN BIJ MENEER GROENLEER

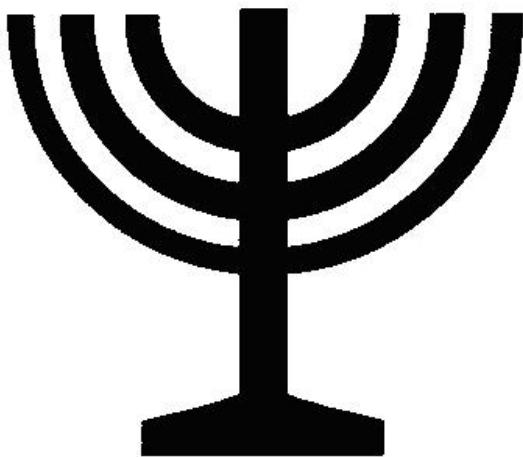
Naam:

Klas:

OPDRACHTENBOEKJE BIJ GASTLES OVER JODENDOM/SYNAGOGE

op 31 maart

(vul het jaartal in volgens het joodse geloof. Er staat een hint op de laatste bladzijde.)

Je krijgt uitleg van een Joodse gastspreker, meneer Pat-El. Dit vindt plaats in lokaal 12. Groep A begint met de uitleg, groep B gaat naar het leerplein om daar achter de computer een opdracht te maken. Als de opdracht op de computer klaar is en de gastspreker klaar met zijn verhaal, dan wisselen groep A en B.

Hoe je de computeropdracht moet doen vindt je op blz. 3.

VRAAG 1 Het gebedshuis voor de Joden noemt men 'synagoge'. Wat is een ander woord voor 'synagoge'? En uit welke taal is dit afkomstig?

Sjoel. Dit komt van het Duitse Schule = school

VRAAG 2 Een van de eerste dingen die je ziet wanneer je een synagoge binnenkomt is een grote kast met een gordijn ervoor. Wat is dat? En wat wordt erin bewaard?

De heilige Ark. Torarollen worden erin bewaard.

VRAAG 3 Hoe wordt het gordijn genoemd dat voor de kast hangt?

Voorhangsel

VRAAG 4 In welke richting is de kast geplaatst? Welke heilige stad voor de Joden?

(zuid)oosten. Jeruzalem.

VRAAG 5 Waarom worden de Torarollen zo mooi gemaakt?

Omdat ze heilig zijn

VRAAG 6 Op welk gedeelte van de synagoge worden de Torarollen voorgelezen?

Op de bima, een platform in het midden.

VRAAG 7 Wat is een chazzan of voorzanger?

Iemand die de dienst leidt.

VRAAG 8 Waar gedenkt het brandende lichtje aan? (Kijk naar de voorkant van het boekje.)

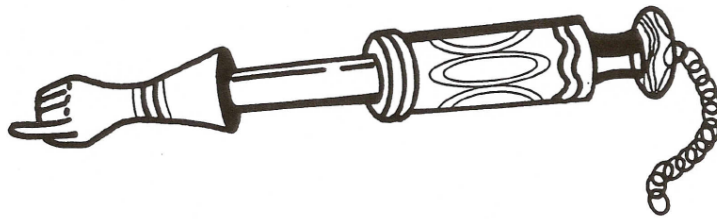
De menorah, de 7-armige kandelaar.

VRAAG 9 Hoe heet de dag waarop de belangrijkste dienst in de synagoge wordt gehouden?

Sjabbat

VRAAG 10 Hoe voorkomt men dat men de Torarol beschadigt tijdens het lezen ervan ? Hoe heet het voorwerp dat men gebruikt?

Ze lezen met een aanwijsstokje, de jad.

Instructies voor de internetopdracht

- Ga naar een computer op het leerplein, log in en open Internet
- Typ in: http://www.vpro.nl/villa-achterwerk/jsp/villa-games/games/ongeloofstest/index.jsp?KeepThis=true&TB_iframe=true&height=650&width=900
- Klik op start
- Kies het meisje of de jongen en typ je voornaam en achternaam in het vakje
- Kies evt. de soort route die je wilt lopen (is alleen maar de achtergrond, vragen zijn hetzelfde)
- Klik op verder
- Klik op ga verder
- Beweeg met je pijltjestoetsen over het labirint
- Maak alle 15 vragen

- Als je je eindscore ziet, klik dan op Print uitslag
- Print het uit en lever het in.

Hint: bij de eerste vraag op het voorblad. De Joden zijn de jaartelling begonnen in het jaar wanneer zij denken dat de schepping van de aarde heeft plaatsgevonden. Dat is 3761 jaar voor onze jaartelling.

ALLE VRAGEN INGEVULD? LEVER JE BOEKJE DAN IN BIJ MENEER GROENLEER

Bijlage 4.3: Rooster voor het bezoek aan de Kerk, de moskee en de gastles over het Jodendom

Groep 1	28				totaal
6 basis meisjes			5 basis jongens		11
4 kader meisjes			3 kader jongens		7
5 gemengd meisjes			5 gemengd jongens		10
Naoual	Belhay	A	Zakaria	Louzi	B
Adrianne	Hoogendoorn	B	Mikey	Noorlander	A
Lesley	Schneider	A	Marvin	van Waas	B
Mandy	Schlagwein	B	Sebastiaan	van Aken	A
Tessa	de Jong	A	Robin	Köllmann	B
Nanda	Vreijling	B	Robin	van Berkel	A
Esther	Berkhout	A	Jasper	Kwakernaak	B
Michelle	Degenkamp	B	André	den Boer	A
Cindy	de Jong	A	Edgar	van Dijk	B
Anouska	Zwanenburg	B	Daniël	Menting	A
Bianca	van den Bergh	A	Ewoud	Mud	B
Joyce	de Jong	B	Remco	Verwoerd	A
Maud	Huys	A	Pascal	Vrijhoeven	B
Rosalie	Minnaard	B			
Kathleen	Verweij	A			

Groep 3	29				totaal
5 basis meisjes			5 basis jongens		10
5 kader meisjes			4 kader jongens		9
6 gemengd meisjes			4 gemengd jongens		10
Nassira	Ezzarraguy	A	Justin	de Jong	A
Kelly	Borkent	B	Jeroen	van der Werf	B
Kimberly	Dijksman	A	Xaverio	Pels	A
Marissa	de Peinder	B	Ton	te Pas	B
Sanna	de Peinder	A	Robert	van der Helm	A
Sanne	Castelein	B	Tawfik	Boulahdaraj	B
Caroline	Hofhuis	A	Sander	van Buitenen	A
Joyce	den Hollander	B	Tim	Koorevaar	B
Debby	Pellegrom	A	Paul	van der Starre	A
Joyce	Thissen	B	Lars	Hendriks	B
Nathalie	van Tol	A	Pascal	Kalberg	A
Eva	Dompeling	B	Jan	Mathot	B
Rinske	van Ede	A	Kevin	Meershoek	A
Dorien	Kooter	B			
Jonna	Kraan	A			
Amber	van Kraan	B			

Groep 2	28				totaal
5 basis meisjes			5 basis jongens		10
4 kader meisjes			4 kader jongens		8
5 gemengd meisjes			5 gemengd jongens		10
Najla	Alhaft	A	Mitchell	de Jong	A
Naomi	Nieuwenhuys	B	Scott	de Vos	B
Laura	Spijkers	A	Teun	Blanken	A
Rebecca	Vlasveld	B	Hidde	van Eijk	B
Kyra	Achten	A	Roy	Rodenburg	A
Farah	Boulahdaraj	B	Danny	Kooter	B
Elisa	van Ekeren	A	Tim	Németh	A
Tamara	Heemrood	B	Tim	Zandbergen	B
Meghan	Roelofs	A	Jaimy	de Vroom	A
Alexandra	Geers	B	Robin	Groenestein	B
Marit	de Groot	A	Viktor	van den Assem	A
Marleen	Houdijk	B	Timo	Bos	B
Kelly	Verbeek	A	Raymond	Neukerk	A
Kim-Ellen	Verhage	B	Aron	Verkleij	B

 = spreekt Marokkaans (?) dus erg handig voor in de moskee
 rondleider spreekt nl. niet zo goed Nederlands, zij kunnen dus tolken

planning in de middag 31 maart

12.30 verzamelen aula, uitleg groepen en opzet middag
 12.45 groep 1 naar kerk 2 begeleiders gaan met deze groep mee
 groep 2 naar moskee 2 begeleiders gaan met deze groep mee
 groep 3 blijft op school 2 begeleiders gaan met deze groep mee
 15.45-16.00 groepen komen weer bij elkaar in de aula, leveren alles in en gaan dan naar

zie ommezijde voor gedetailleerde planning

In de Kerk en op school wordt je groep weer in tweeën gesplitst. Alle mensen met een A achter hun naam zijn een groep en alle mensen met een B achter hun naam zijn een groep.

Planning groep 1

12.30	aula: uitleg groepen en opzet middag
12.45	vertrek op de fiets naar de Kerk
12.50	aankomst kerk
12.55	start rondleiding in 2 groepen
13.20	vervolg rondleiding in 2 groepen
13.45	eind rondleiding en vertrek naar moskee
14.00	aankomst moskee
14.05	start rondleiding
14.30	einde rondleiding en vertrek naar school
14.45	aankomst school
14.50	start gastles jodendom in 2 groepen
15.15	vervolg gastles jodendom in 2 groepen
15.40	einde gastles
15.45 - 16.00	in aula verzamelen en dan naar huis

Planning groep 3

12.30	aula: uitleg groepen en opzet middag
12.45	naar gastles
12.50	start gastles jodendom in 2 groepen
13.15	vervolg gastles jodendom in 2 groepen
13.40	einde gastles en vertrek naar kerk
13.45	aankomst kerk
13.50	start rondleiding in 2 groepen
14.15	vervolg rondleiding in 2 groepen
14.40	eind rondleiding en vertrek naar moskee
14.55	aankomst moskee
15.00	start rondleiding
15.25	einde rondleiding en vertrek naar school
15.40	aankomst school
15.45 - 16.00	in aula verzamelen en dan naar huis

Planning groep 2

12.30	aula: uitleg groepen en opzet middag
12.45	vertrek op de fiets naar de moskee
13.00	aankomst moskee
13.05	start rondleiding
13.30	einde rondleiding en vertrek naar school
13.45	aankomst school
13.50	start gastles jodendom in 2 groepen
14.15	vervolg gastles jodendom in 2 groepen
14.40	einde gastles en vertrek naar kerk
14.45	aankomst kerk
14.50	start rondleiding in 2 groepen
15.15	vervolg rondleiding in 2 groepen
15.40	eind rondleiding en vertrek naar school
15.45 - 16.00	in aula verzamelen en dan naar huis

Kerk:	groep 1	12.50	13.45
	groep 3	13.45	14.40
	groep 2	14.45	15.40
Moskee	groep 2	13.05	13.30
	groep 1	14.05	14.30
	groep 3	15.00	15.25
School	groep 3	12.50	13.40
	groep 2	13.50	14.40
	groep 1	14.50	15.40

Bijlage 4.4: Enquête voor leerlingen n.a.v. het bezoek aan de Kerk, de moskee en de gastles over het Jodendom

- 1) De middag voldeed aan mijn verwachtingen die ik er van tevoren over had.

Ja/nee

Uitleg:

- 2) De middag was goed georganiseerd.

Ja/nee

Uitleg:

- 3) De vragen in de boekjes waren duidelijk.

Ja/nee

Uitleg:

- 4) Je had goed de tijd om de vragen te beantwoorden.

Ja/nee

Uitleg:

- 5) De rondleiders en gastspreker waren duidelijk.

Ja/nee

Uitleg:

- 6) Het rooster dat ik van te voren had gekregen was duidelijk en goed uitgelegd.

Ja/nee

Uitleg:

- 7) De begeleidende docenten hebben mij goed begeleid.

Ja/nee

Uitleg:

- 8) Ik heb wat geleerd op deze middag.

Ja/nee

Uitleg:

- 9) Mijn verbeterpunt voor deze middag zou zijn:

.....

.....

Bijlage 4.5: Enquête voor docenten/begeleiders n.a.v. het bezoek aan de Kerk, de moskee en de gastles over het Jodendom

- 1) De middag voldeed aan mijn verwachtingen die ik er van tevoren over had.

Ja/nee

Uitleg:

- 2) De middag was goed georganiseerd.

Ja/nee

Uitleg:

- 3) De leerlingen snaptten van tevoren wat de bedoeling van de middag was.

Ja/nee

Uitleg:

- 4) De leerlingenboekjes waren duidelijk.

Ja/nee

Uitleg:

- 5) De sprekers in de Kerk waren goed.

Ja/nee

Uitleg:

- 6) De sprekers in de moskee waren goed.

Ja/nee

Uitleg:

- 7) De spreker op school over het Jodendom was goed.

Ja/nee

Uitleg:

- 8) De computeropdracht op school was goed.

Ja/nee

Uitleg:

- 9) De middag voldeed aan de doelstelling: "Leerlingen in aanraking te laten komen met gebruiken uit andere culturen, in het bijzonder de verschillende religies in NL."

Ja/nee

Uitleg:

- 10) Mijn verbeterpunt voor een eventuele volgende keer zou zijn (graag minimaal één opschrijven):

Bijlage 4.6: Enquête voor rondleiders/gastsprekers n.a.v. het bezoek aan de Kerk, de moskee en de gastles over het Jodendom

- 1) De middag voldeed aan mijn verwachtingen die ik er van tevoren over had.

Ja/nee

Uitleg:

- 2) De middag was goed georganiseerd.

Ja/nee

Uitleg:

- 3) Ik had een goed idee van tevoren over het niveau van de leerlingen.

Ja/nee

Uitleg:

- 4) De leerlingenboekjes waren duidelijk.

Ja/nee

Uitleg:

- 5) De tijd die ik kreeg om rond te leiden/te spreken was voldoende.

Ja/nee

Uitleg:

- 6) De school/de organisatie had van te voren goed gecommuniceerd over deze middag.

Ja/nee

Uitleg:

- 7) Ik was te spreken over de houding/het gedrag van de leerlingen in het algemeen.

Ja/nee

Uitleg:

- 8) Ik zou mijn medewerking nog wel een keer willen verlenen aan zo'n middag.

Ja/nee

Uitleg:

- 9) De middag voldeed aan de doelstelling: "Leerlingen in aanraking te laten komen met gebruiken uit andere culturen, in het bijzonder de verschillende religies in NL."

Ja/nee

Uitleg:

- 10) Mijn verbeterpunt voor een eventuele volgende keer zou zijn (graag minimaal één opschrijven):

Bijlage 4.7: Uitslag enquête leerlingen

Antwoord	1) De middag voldeed aan mijn verwachtingen die ik er van tevoren over had.	Toelichting	2) De middag was goed georganiseerd.	Toelichting	3) De vragen in de boekjes waren duidelijk.	Toelichting	4) Je had goed de tijd om de vragen te beantwoorden.	Toelichting	5) De rondleiders en gastspreker waren duidelijk.	Toelichting	6) Het rooster dat ik van te voren had gekregen was duidelijk en goed uitgelegd.	Toelichting	7) De begeleidende docenten hebben mij goed begeleid.	Toelichting	8) Ik heb wat geleerd op deze middag.	Toelichting	9 Verbeterpunt
1 Nee	moskee meer van verwacht		Nee	lang wachten, chaos, moskee helemaal geen uitleg	Ja	-	Ja	-	Ja	-	Ja	-	Nee	wij gingen een andere kant op dan de andere helft	Ja	-	beter regelen
2 Nee	-		Ja	-	Nee	-	Ja	-	Ja	behalve in moskee, ik verstond niks van hun	Nee	-	Ja	-	Ja	-	minder gehaast, we moesten de hele tijd opschieten
3 Ja	vond het wel interessant de opdrachten + sommige vertellers waren niet duidelijk		Nee	we hadden veel vertragingen en alles liep niet op tijd	Nee	sommige werden helemaal niet verteld	Ja	die kreeg je wel	Ja	sommige kon ik niet goed verstaan	Ja	duidelijk + overzichtelijk	Ja	waren goed	Ja	van joods en Marokkaanse	iets beter organiseren en zeggen wat de mensen moeten vertellen
4 Ja	-		Ja	-	Nee	-	Nee	-	Ja	-	Ja	-	Ja	-	Ja	-	geen vragen
5 Ja	wat was uitgelegd gingen we ook doen		Ja	alles werd goed duidelijk gemaakt	Ja	er was duidelijk wat je moest doen	Ja	voldoende	Ja	-	Ja	-	Ja	-	Ja	-	let meer op de achterblijvers
6 Ja	het was zoals ik dacht		Ja	alles ging goed	Ja	we konden alles opschrijven	Ja	dat deed je heel de tijd	Ja	alleen in de moskee niet	Ja	het was overzichtelijk	Ja	ze waren er als je ze nodig had	Ja	sommige dingen wist ik niet	meer vragen stellen
7 Ja	ik vond het saai en dat was zo		Ja	we waren niet samen tegelijk bij een ding	Ja	ik snapte ze goed	Ja	de man in de kerk ging te snel	-	in de kerk niet maar bij de rest wel	-	hij was duidelijk maar niet uitgelegd	Ja	ze hielpen goed	Ja	een klein beetje	helemaal niet meer doen was saai
8 Nee	ik dacht dat het minder interessant zou zijn vond het wel leerzaam		Ja	we waren een klein beetje uitgelopen maar voor de rest vond ik het goed	Ja	je kon ze goed beantwoorden	Ja	heb alles ingevuld	Ja	ze vertelde veel over geloof	Ja	alles stond er heel duidelijk op	Ja	kwamen overal aan	Ja	meer over andere geloven	een routebeschrijving voor nog duidelijke uitleg
9 Nee	vond het nogal saai		Nee	ze wisten bij de moskee geen eens wat ze moesten vertellen	Ja	-	Ja	-	Nee	bij de moskee niet	Ja	alleen niet uitgelegd maar ik snapte het wel	Ja	-	Ja	beetje	licht de mensen voortaan goed in wat ze moeten vertellen en waarover
10 Ja	vond het niet leuk		Nee	moest lang wachten en geen pauzes	Ja	ze waren goed	Nee	de man in de kerk praatte te snel	Nee	alleen de joodse man	Ja	was goed	Nee	ketting lag eraf en meneer rens stopte niet	Ja	een beetje wel	zorgen dat als we naar de moskee gaan dat ze beter Nederlands spreken

Antwoord	1) De middag volded aan mijn verwachtingen die ik er van tevoren over had.	Toelichting	2) De middag was goed georganiseerd.	Toelichting	3) De vragen in de boekjes waren duidelijk.	Toelichting	4) Je had goed de tijd om de vragen te beantwoorden.	Toelichting	5) De rondleiders en gastspreker waren duidelijk.	Toelichting	6) Het rooster dat ik van te voren had gekregen was duidelijk en goed uitgelegd.	Toelichting	7) De begeleiden de docenten hebben mij goed begeleid.	Toelichting	8) Ik heb wat geleerd op deze middag.	Toelichting	9 Verbeterpunt
11	Nee	het was best saai	Nee	bij dat over de joden was dat A/B niet goed	Ja	-	Ja	-	Nee	bij de moskee kon niemand het verstaan	Ja	-	Ja	-	Nee	de meeste dingen wist ik al	wat meer dingen doen of leukere dingen organiseren
12	Nee	ik dacht dat het leuker zou worden	Ja	je kwam goed uit met de tijd	Ja	-	Nee	soms niet, soms wel	Ja	ze legde goed uit, behalve bij de moskee	Ja	goed	Ja	-	Nee	-	-
13	Ja	omdat er niet echt iets anders te verwachten valt	Ja	ging allemaal goed	Nee	sommige stonden onduidelijk	Nee	de rest van de groep zat al op de fiets en gingen al weg	Nee	in de kerk en moskee kon niet goed horen	Ja	was allemaal goed	Ja	viel niet veel te begeleiden	Ja	zeker wist nog niet veel over het Jodendom	duidelijkere vragen en duidelijker uitleg van de sprekers
14	Ja	het leek me wel leuk en dat was het ook	Nee	in de kerk ging het niet echt goed	Nee	niet echt	-	soms ging het iets te snel	-	soms niet echt	Ja	ging goed	Ja	het ging goed met rens en felida	Ja	vooral over het Jodendom	wat beter voorbereiden van de mensen daar
15	Nee	had meer verwacht en wat leuker	Nee	vond van niet	Ja	waren duidelijk	Nee	soms was er niet veel tijd voor	Nee	soms verstond je ze niet	Ja	was duidelijk	Ja	wel goed	Ja	meer over geloof	beter regelen
16	Ja	ik vond het niet zo heel leuk	Ja	alles ging goed	Ja	je kon de antwoorden gewoon invullen	Ja	je had tijd genoeg	Ja	dat kwam doordat er door een microfoon werd gepraat	Ja	ik wist gelijk in welke groep ik zat	Ja	ze hielpen als je iets niet wist	Ja	hoe een moskee er uitziet	niks
17	Ja	Ik wist waar we heen gingen	Nee	wat we kwamen in de moskee en ze zeiden in het begin niks	Ja	geen uitleg	Ja	geen uitleg	Ja	soms moest je het een paar keer vragen maar meestal niet	Ja	duidelijk een beetje goed uitgelegd was goed	Ja	geen uitleg	Nee	ik wist het meeste al	geen. Ik vind het onzin dat je midden in de toetsenweek ergens heen gaat, doe het dan op de vrijdag na alle toetsen of ergens in een andere week
18	Nee	het was heel saai	Nee	bij de moskee verdeden jullie mijn tijd	Nee	behalve van de kerk	Nee	bij de kerk ging het veel te snel	Nee	bij de moskee niet en bij de kerk niet	Ja	we wisten waar we heen moesten	Ja	als we het niet wisten zeiden hun het	Nee	we wisten alles al	Niet meer doen in de toetsenweek! Zo kunnen we minder leren!
19	Ja	ik vond het niet veel boeiends	Nee	we eindigde in w'veen en moesten toen voor 5 min terug naar Boskoop en dan weer naar w'veen	Ja	was zo	-	bij 1 wel en de ander niet	Nee	niet in de kerk en ook niet in de moskee	Ja	-	Ja	-	Nee	het interesseerde mij niet zo	niet van school, waddinxveen, school, waddinxveen etc.
20	Nee	was best saai maar wel leerzaam	Ja	allebei wel	Nee	wat ze waren duidelijk	Ja	alleen bij de kerk ging het te snel	Nee	de moskee was zeer onduidelijk	Ja	was duidelijk	Ja	-	Ja	wat de Jodendom is	is er niet

Antwoord	1) De middag volded aan mijn verwachtingen die ik er van tevoren over had.	Toelichting	2) De middag was goed georganiseerd.	Toelichting	3) De vragen in de boekjes waren duidelijk	Toelichting	4) Je had goed de tijd om de vragen te beantwoorden.	Toelichting	5) De rondleiders en gastspreker waren duidelijk.	Toelichting	6) Het rooster dat ik van te voren had gekregen was duidelijk en goed uitgelegd.	Toelichting	7) De begeleiden docenten hebben mij goed begeleid.	Toelichting	8) Ik heb wat geleerd op deze middag.	Toelichting	9) Verbeterpunt
21	Nee	ik had het wat rustiger verwacht	Ja	we waren overal op tijd en hoefde niet te wachten	Nee	er stonden plaatjes door	Nee	het moest snel	Nee	ik kon de moslim niet verstaan	Ja	je kon zien wat we deden	Nee	we fietsten uit elkaar	Ja	over joden	ook naar een synagoge gaan
22	Nee	hoopte minder geplaagd te worden	Ja	de planning was wel goed	Ja	wel redelijk	Nee	werd soms nogal haasten	Ja	wel oké	Ja	je kon wel zien waar je bij hoorde	Ja	-	Ja	denk het wel	geen opdrachten
23	Nee	Ik vond het saai	Ja	iedereen was in groepen verdeeld	Ja	gewoon duidelijk	Ja	ze legde het uit	Ja	ze praatte luid	Ja	ik zag in welke groep ik zat	Ja	ik wist niet waar alles was	Ja	hoe Boskoop vroeger was van geloven	niet zo saai maken
24	Ja	Was super informatief	Ja	alles verliep goed en op tijd	Ja	ik snapte alles	Ja	we hadden meer dan genoeg tijd	Ja	Ja zeker vooral op school die was het leukst	Ja	was goed	Ja	ze hielpen goed met de vragen	Ja	Over het joodse geloof wist ik niet veel	niks, alles was goed
25	Nee	ik verwachtte dat we een rondleiding kregen maar in de moskee niet	Nee	het was een bende en hadden weinig tijd	Nee	ik kan veel woorden niet	Nee	alles was te kort vooral in de moskee	Nee	in de moskee begreep ik er niks van	Ja	want dat snapte ik wel	Nee	alleen groenleer	Ja	dat joden heel lang al in de ochtend bidden	langer tijd en meer regelen
26	Nee	vond het een beetje kansloos	Ja	dat was prima	Nee	af en toe wat vaag	Nee	moest allemaal even snel	-	in de moskee niet voor de rest wel	Ja	het klopte	Nee	ze wisten niet eens waar ze heen moesten	Ja	dat er zulke andere culturen zijn	het moet wat duidelijker zijn en strakker
27	Ja	we gingen naar plaatsen en daar werd uitleg over gegeven	Ja	we waren in groepen verdeeld en alles op goede timing	Ja	de vragen waren simpel, dus ook duidelijk en ook dankzij de plaatjes	Ja	we hadden tijd genoeg	Nee	soms praatte ze beetje onduidelijk of niet hard genoeg	Ja	alles stond goed ingedeeld	Ja	ze fietste voor en achter	Ja	meer over geloven	gastsprekers/rondleiders harder praten. Soms klein beetje meer tijd geven om naar de volgende vraag te gaan
28	Nee	Ik had er meer van verwacht	Ja	ging wel goed	Nee	ik kon het haast niet bijhouden	Nee	nee	-	soms wel soms niet	Ja	ik snapte het goed	Nee	mijn ketting was eraf gegaan en ze helpen me niet. Er was wel iemand zo aardig om me te helpen	Nee	ik zou het nu al niet meer weten	als iemand problemen heeft wacht dan even
29	Nee	vond niet zo leuk	Nee	die vent vertelde niks	Ja	maar vond het niet leuk	Nee	alles ging te snel in die kerk	Nee	in de kerk niet	Ja	dat wel	Ja	ging wel goed	Nee	het interesseerde met niet echt	naar leukere dingen toe
30	Nee	ik dat dat we ook nog de jodenkerk binnen gingen	Ja	geen uitleg	Ja	alleen de antwoorden die gesteld werden waren best onduidelijk	Ja	geen uitleg	Nee	in de kerk niet	Ja	ik begreep het	-	geen idee	Ja	was ze allemaal dien met hun geloof	geen

Antwoord	1) De middag voldeed aan mijn verwachtingen die ik er van had.	Toelichting	2) De middag was goed georganiseerd.	Toelichting	3) De vragen in de boekjes waren duidelijk.	Toelichting	4) Je had goed de tijd om de vragen te beantwoorden.	Toelichting	5) De rondleiders en gastspreker waren duidelijk.	Toelichting	6) Het rooster dat ik van te voren had gekregen was duidelijk en helder uitgelegd.	Toelichting	7) De begeleiden docenten hebben mij goed begeleid.	Toelichting	8) Ik heb wat geleerd op deze middag.	Toelichting	9) Verbeterpunt
31	Ja	zo dacht ik het	Nee	er was te weinig tijd	Ja	Ja maar een paar vragen niet	Nee	het ging allemaal te snel maar is toch gelukt	Ja	dat was duidelijk alleen in de moskee niet	Nee	het stond ingewikkeld door elkaar	Nee	want er waren teveel kinderen die wat moesten vragen	Nee	want het meeste wist ik al behalve van joden	niet zoveel, blijft gewoon hetzelfde denk ik
32	Ja	het was interessant	Ja	alles ging snel en goed	Ja	alle vragen heb ik antwoord op gehad	-	soms wel soms niet	-	behalve bij de moskee	Ja	ik snapte het	Ja	alles liep goed	Ja	ik heb opgelet en ik snap er wat van	geen idee
33	Ja	ik vond het goed geregeld	Ja	alleen de tijd niet	Nee	waren best moeilijk	Nee	ging best snel	Ja	goed verstaanbaar	Ja	alles was binnen de tijd	Nee	alleen bij de moskee niet	Ja	was interessant	de tijd wat eerder en de regeling wat beter
34	Nee	vond het niet echt boeiend	Nee	bij de mensen van de kerk kon ik hun niet verstaan	Ja	ze vertelde het antwoord	Nee	ze zeiden antwoord vlak achter elkaar	Nee	ze praatte zacht	Ja	-	Ja	-	Nee		weet ik niet
35	Ja		Nee	kon beter	Nee	sommige moest ik zovaak vragen	Nee	de andere antwoorden kwamen te snel er achter aan	Ja		Ja	-	Ja	-	-	ik heb veel dingen niet gehoord	beter dingen organiseren en afspreken
36	Nee	ik had het georganiseerd verwacht	Nee	-	Nee	moeilijk	-	beetje niet echt kon het bijna niet horen	Nee	totaal niet, alleen de jood	Nee	ik begreep het niet zo	Ja	sowieso wel meneer Kens en Felida	-	dat je andere culturen moet respecteren	niets
37	Nee	ik dacht dat het veel korter was	Nee	heel slecht	Nee	zeker niet	Nee		Nee	niet allemaal	Nee	eigenlijk niet	Nee	-	Ja	beetje	5
38	Ja	-	Ja	-	Nee	niet echt duidelijk	Ja	sommige	Nee	Ja	Ja		Ja	-	Ja		meer docenten en veel meer tijd
39	Nee	bij de moskee viel tegen	Ja	voor het eerst	Nee	vond het van de orgel moeilijk	Nee	het verhaal werd te snel verteld	Nee	bij de moskee niet	Nee	voor het eerst	Nee	-	Ja	-	geen
40	Ja	ik had gewoon zo verwacht	Nee	zoals bij de kerk	Ja	ze waren duidelijk	Ja	je kon het nog een x vragen	Ja	het was goed	Nee	ik snapte er niks van	Ja	-	Ja	veel	niet fietsen

Antwoord	1) De middag voldeed aan mijn verwachtingen die ik er van tevoren over had.	Toelichting	2) De middag was goed georganiseerd.	Toelichting	3) De vragen in de boekjes waren duidelijk.	Toelichting	4) Je had goed de tijd om de vragen te beantwoorden.	Toelichting	5) De rondleiders en gastspreker waren duidelijk.	Toelichting	6) Het rooster dat ik van te voren had gekregen was duidelijk en goed uitgelegd.	Toelichting	7) De begeleidende docenten hebben mij goed begeleid.	Toelichting	8) Ik heb wat geleerd op deze middag.	Toelichting	9 Verbeterpunt
41	Ja	ik had het zo verwacht	Ja	dit keer wel	-	de ene wel, de andere niet	Nee	vooral bij kerk niet	Ja	behalve in moskee	Ja	dat vond ik wel	Ja	alles ging goed	Ja	over 3 geloven	eerder uit, niet zoveel vragen
42	-	geen verwachting	Ja	alles viel de tijd	Nee	ik snapte ze	Nee	soms te snel achter elkaar	Nee	in de moskee niet	Ja	ik snapte het	Ja	geen mening	Nee	wist een hoop al	-
43	Nee	slecht georganiseerd	Nee	het was rommelig + leraar wist de vragen niet eens	Ja	was te begrijpen	Nee	we hadden niet veel tijd	Nee	-	Ja	-	Ja	-	Nee	-	beter organiseren, klaar
44	Nee	slecht georganiseerd	Nee	-	Ja	-	Nee	weinig tijd	Nee	-	Ja	-	Nee	-	Ja	-	-
45	Ja	-	Nee	in de kerk konden ze voor geen meter uitleggen	Ja	-	Nee	ze deden het veel te snel	Nee	ze konden niet goed uitleggen	Nee	-	Ja	-	Nee	-	-
46	Ja	-	Ja	-	Ja	-	Nee	de man in de kerk praatte heel onduidelijk	Nee	de man in de kerk niet	Ja	-	Ja	-	Ja	-	niks, het was erg leuk vond ik
47	Ja	niks	Ja	niks	Ja	niks	Ja	niks	Ja	niks	Ja	niks	Ja	niks	Ja	niks	7
48	Nee	anders verwacht	Nee	bij de moskee was het rommelig	Ja	Jawel hoor	Nee	het was stress	-	bij de moskee onduidelijk en bij de gastles was het goed	Nee	niet uitgelegd	Nee	het was een rommeltje	Ja	hoe een orgel in elkaar zit	niet dat A&B
49	Ja	was leuk	Ja	het ging goed	Nee	niet alles was begrijpbaar	Ja	je had tijd genoeg	Nee	in de moskee absoluut niet	Ja	ik wist waar ik heen moest	Ja	ze waren er steeds bij	Ja	over andere geloven enzo	-
50	Ja	-	Ja	-	Ja	-	Ja	-	Nee	de mensen in de moskee konden niet zo goed Nederlands	Ja	-	Ja	-	Ja	-	niks

Antwoord	1) De middag voldeed aan mijn verwachtingen die ik er van tevoren over had.	Toelichting	2) De middag was goed georganiseerd.	Toelichting	3) De vragen in de boekjes waren duidelijk.	Toelichting	4) Je had goed de tijd om de vragen te beantwoorden.	Toelichting	5) De rondleiders en gastspreker waren duidelijk.	Toelichting	6) Het rooster dat ik van te voren had gekregen was duidelijk en goed uitgelegd.	Toelichting	7) De begeleidende docenten hebben mij goed begeleid.	Toelichting	8) Ik heb wat geleerd op deze middag.	Toelichting	9 Verbeterpunt
51	Ja	-	Nee	-	Ja	-	Ja	-	Ja	-	Nee	-	Ja	-	Ja	-	-
52	Ja	-	Ja	-	Ja	-	Nee	-	Nee	-	Nee	-	Ja	-	Ja	-	-
53	Ja	-	Ja	-	Ja	-	Nee	te snel gepraat	Nee	soms	Nee	-	Ja	-	Ja	-	-
54	Nee	weet niet	Nee	weet niet	Ja	weet niet	Ja	weet niet	Nee	weet niet	Ja	weet niet	Ja	weet niet	Ja	weet niet	weet niet
55	Nee	het was best saai behalve wat over het Jodendom ging	Ja	groepen en taken waren verdeeld	Ja	ze waren goed beantwoord	Ja	je kon het tijdens de uitleg doen	-	-	-	-	-	-	-	-	-
56	Ja	sommige dingen waren wel boeiend	Nee	in de kerk niet	Ja	sommige wel	Nee	je moest goed luisteren	Ja	ze deden hun best, behalve in de kerk	Ja	was goed uitgelegd	Ja	heel goed	Ja	sommige dingen vond ik wel boeiend	beter uitleg in de kerk
57	Ja	want ik had er geen verwachtingen van	Ja	het ging goed	Ja	heb op alles antwoord gegeven	Ja	want ik heb alles ingevuld	Ja	ze vertelde het goed	Nee	het was duidelijk, maar niet uitgelegd	Ja	geen probleem gehad	Ja	van die synagoge man	niks
58	Ja	want dit had ik me er wel ongeveer bij voorgesteld	Nee	want je kreeg pas 2 dagen van te voren een rooster	Ja	het waren gewoon duidelijke vragen	-	de ene keer moest je sneller weg dan de andere keer	-	ik de kerk en op school wel, maar in de moskee niet	Ja	je kon er alles precies op na lezen	Ja	ze hielpen ons goed als we vragen hadden	Nee	van de kerk niks maar van de moskee en die gastspreker wel	die heb ik niet
59	Nee	-	Nee	want kerk wist bijna niets	Ja	maar sommige zeiden niks over	Ja	bij de moskee en Jodendom wel	Nee	moeilijk te verstaan behalve Jodendom	Ja	stond alles op	Ja	alles ging goed	Ja	maar veel ook niet	duidelijker praten
60	Ja	het was saai, had ik ook verwacht	Nee	want we wisten vaak niet waar en wanneer we ergens heen gingen	Ja	waren duidelijk	Nee	alles ging heel snel	Nee	in de moskee sprak die vent niet eens Nederlands	Ja	was wel duidelijk	Ja	dat ging wel goed	Nee	want had al die dingen al eerder gedaan	zorg dat rondleiders ned. Spreken en het wat leuker is voor ons. Was wel interessant maar niet echt wauw wat leuk

Antwoord	1) De middag voldeed aan mijn verwachtingen die ik er van tevooren over had.	Toelichting	2) De middag was goed georganiseerd.	Toelichting	3) De vragen in de boekjes waren duidelijk.	Toelichting	4) Je had goed de tijd om de vragen te beantwoorden.	Toelichting	5) De rondleiders en gast-spreker waren duidelijk.	Toelichting	6) Het rooster dat ik van te voren had gekregen was duidelijk en goed uitgelegd.	Toelichting	7) De begeleidende docenten hebben mij goed begeleid.	Toelichting	8) Ik heb wat geleerd op deze middag.	Toelichting	9 Verbeterpunt
61	Ja	-	Ja	-	Nee	vaag	Nee	ging te snel	Nee	verstond de helft niet	Nee	niks uit gelegd	Ja	-	Nee	-	niet meer doen
62	Nee	slechte start	Nee	bij de moskee hadden we geen uitleg	Ja	-	-	soms wel soms niet	-	niet altijd	Ja	-	Nee	ze waren soms weg	Nee	helemaal niks	dit nooit meer doen! Doe wat leukers verzinnen een keer
63	Ja	had er toch al geen zin in	Ja	-	Nee	sommige duidelijk en ook onduidelijk	Ja	-	Nee	de moskee was onduidelijk	Ja	-	Ja	-	Nee	vind het onzin	iets leukers voor de jeugd dan dit
64	Nee	het was niet leuk	Ja	we konden overal gelijk naar binnen	Ja	goed duidelijk	Nee	tekort	Nee	ik kon ze amper verstaan	Nee	slecht	Ja	goed	Nee	niks	niks het was saai
65	Ja	het was wel interessant	Nee	het was rommelig	Ja	de mensen konden het goed beantwoorden	Ja	kon ondertussen	Ja	alleen bij de moskee was het moeilijk te verstaan	Ja	alles stond er goed op	Ja	ze wisten goed wat ze deden	Ja	meer van andere culturen gezien	geen idee
66	Ja	-	Nee	bij de moskee snapte ze niet wat de bedoeling was	Ja	-	Ja	-	Nee	moskee konden geen Nederlands	Ja	-	Ja	-	Nee	was geen zak aan	niet meer doen. Het was heel erg saai
67	Nee	het was maar saai	Nee	de mensen van de moskee wisten eerst niet wat we precies kwamen doen	Ja	-	Ja	-	Nee	de mensen van de moskee kon ik niet verstaan	Ja	-	Ja	-	Nee	wist het meeste al	wat leuker iets
68	Nee	het was interessanter	Ja	-	Nee	-	Ja	-	Nee	de mensen in de moskee niet	Nee	-	-	redelijk	Ja	over joden	niks
69	Ja	kerk was interessant	Nee	in de moskee geen duidelijk uitleg	Ja	waren goed te antwoorden	Nee	had iets langer gekund	Ja	op zich wel	Ja	snapte het wel	Ja	ging best	Ja	over kerkorgel	bij de moskee beter uitleg en goed verhaal zodat hij het snappen
70	Ja	het was saai, had ik ook verwacht	Nee	geen uitleg bij moskee	Ja	-	Ja	-	Ja	-	Ja	-	Ja	-	Nee	-	dit niet meer doen en zo wel op een ander moment bijv. vrijdag
71	Nee	het was veel saaier	Nee	want de voorste fietsers gingen veel sneller dan achter	Ja	gewoon goede vragen	Nee	ze gingen veel te snel	Nee	ze legden het slecht uit	Ja	ik wist wat ik moest doen	Ja	ze waren overal bij	Ja	van die joodse meneer	meer letten op de groep die achter fietst
72	Ja	erg saai	Nee	soms wachten	Ja	-	Nee	te snel	Ja	goede uitleg	Ja	-	Nee	waren er soms niet	Ja	alles	geen kerk of moskee iets dat ons erg aanspreekt
73	Nee	-	Ja	-	Ja	-	Nee	-	Ja	-	Ja	-	Nee	-	Nee	-	-
74	Nee	-	Nee	-	Nee	-	Ja	-	Ja	-	Ja	-	Ja	-	Ja	-	niks

Bijlage 5.1: Kennismakingsspellen 1^e bijeenkomst uitwisseling

Jou tekening, mijn tekening

- Even aantal personen (koppels)
- Pen/potlood en papier,
- Plek om te kunnen tekenen (tafel, stoel, bank)

Koppel gaat met de rug naar elkaar zitten. En nr 1 maakt een tekening, mag zelf verzinnen wat. Spelleider geeft tijd aan.

Daarna stopt iedereen, en gaat de tekenaar precies vertellen aan de koppel wat hij/ zij getekend heeft.

Het moet zo gedetailleerd mogelijk. Zodat de ander dezelfde tekening kan maken.

Daarna mogen ze in een kring staan en hun tekening laten zien.

Er zal blijken dat de tekeningen NOOIT precies hetzelfde zullen zijn.

Dat kan dan geëvalueerd worden in de groep.

In Marokko is gras anders dan in Nederland

Een huis op de Antillen ziet er anders uit dan in Nederland

Een ieder tekent de zon of een boom anders, zo is ook hoe wij in elkaar zitten en kan dus snel misverstanden ontstaan.

Dit kan besproken worden om meer tolerantie en begrip te tonen. Betere communicatie door “door te vragen” of door te checken of je iets goed hebt verstaan.

Eerste indrukken

De deelnemers checken of hun eerste indruk klopt met de realiteit.

Uitleg:

Deelnemers zitten in paren. Om de deelnemers op een willekeurige manier met elkaar in contact te brengen, zitten ze in een dubbele kring, tegenover hun oefenpartner. Het wisselen van partner gebeurt doordat iedereen 2 plaatsen naar links opschuift.

Elke persoon krijgt een invulformulier.

Jullie kennen elkaar niet. Probeer door goed te kijken en je gevoel te volgen zoveel mogelijk gegevens op te schrijven van de persoon die tegenover je zit. Voor het opschrijven krijg je 2 minuten.

Vertel aan elkaar wat je opgeschreven hebt en controleer of het klopt. Hiervoor krijgt ieder 2 minuten.

Na 4 minuten bedanken de deelnemers elkaar voor het gesprek en schuiven 2 plaatsen door naar een volgende partner. De oefening wordt 3 maal herhaald. De deelnemers gebruiken telkens een nieuw invulformulier.

Verwerkingsvragen:

- Bij wie klopte de eerste indruk met de realiteit? Wat klopte er?
- Wie zat er helemaal naast?
- Wat leer je uit deze oefening?

Variant:

Als deelnemers elkaar kennen, bedenken ze een dierentotem voor elkaar. Hiervoor krijgen ze 2 minuten tijd. Ze kiezen een gepast dier en noteren de eigenschappen die van toepassing zijn op een blaadje. Daarna stellen ze de totem aan de andere voor.

Een eerste indruk Naam van de persoon: Woont op het land of in de stad Houdt van de zee of de bergen Beroep: Hobby's: Karaktereigenschappen: Thuisituatie: Kan goed: Wat deze persoon belangrijk vindt: Deze persoon houdt van	Een eerste indruk Naam van de persoon: Woont op het land of in de stad Houdt van de zee of de bergen Beroep: Hobby's: Karaktereigenschappen: Thuisituatie: Kan goed: Wat deze persoon belangrijk vindt: Deze persoon houdt van
Een eerste indruk Naam van de persoon: Woont op het land of in de stad Houdt van de zee of de bergen Beroep: Hobby's: Karaktereigenschappen: Thuisituatie: Kan goed: Wat deze persoon belangrijk vindt: Deze persoon houdt van	Een eerste indruk Naam van de persoon: Woont op het land of in de stad Houdt van de zee of de bergen Beroep: Hobby's: Karaktereigenschappen: Thuisituatie: Kan goed: Wat deze persoon belangrijk vindt: Deze persoon houdt van
Een eerste indruk Naam van de persoon: Woont op het land of in de stad Houdt van de zee of de bergen Beroep: Hobby's: Karaktereigenschappen: Thuisituatie: Kan goed: Wat deze persoon belangrijk vindt: Deze persoon houdt van	Een eerste indruk Naam van de persoon: Woont op het land of in de stad Houdt van de zee of de bergen Beroep: Hobby's: Karaktereigenschappen: Thuisituatie: Kan goed: Wat deze persoon belangrijk vindt: Deze persoon houdt van
Een eerste indruk Naam van de persoon: Woont op het land of in de stad Houdt van de zee of de bergen Beroep: Hobby's: Karaktereigenschappen: Thuisituatie: Kan goed: Wat deze persoon belangrijk vindt: Deze persoon houdt van	Een eerste indruk Naam van de persoon: Woont op het land of in de stad Houdt van de zee of de bergen Beroep: Hobby's: Karaktereigenschappen: Thuisituatie: Kan goed: Wat deze persoon belangrijk vindt: Deze persoon houdt van

Landkaart

De deelnemers nemen plaats op een denkbeeldige landkaart en wisselen informatie uit over zichzelf.

Uitleg:

Baken een ruimte af. Leg aan de deelnemers uit waar het noorden, het zuiden, het oosten en het westen is.

Beeld je in dat dit een grote landkaart is. Ga op de plaats staan waar je vandaan komt. Check met de personen in je buurt of de plaats waar je staat juist is.

Als iedereen op haar/zijn plaats staat vraagt de begeleider waar elke deelnemer vandaan komt.

3

Ga nu naar een plaats op de landkaart waar je graag met vakantie naartoe wil gaan. De begeleider vraagt aan de deelnemers op welke plaats van de landkaart ze zich bevinden.

Toelichting:

Kennismakingsoefening bruikbaar voor groepen waarvan de deelnemers uit een grotere regio komen. Als deelnemers uit verschillende landen komen, kunnen ze elkaar misschien helpen bij het realiseren van vakantieplannen.